

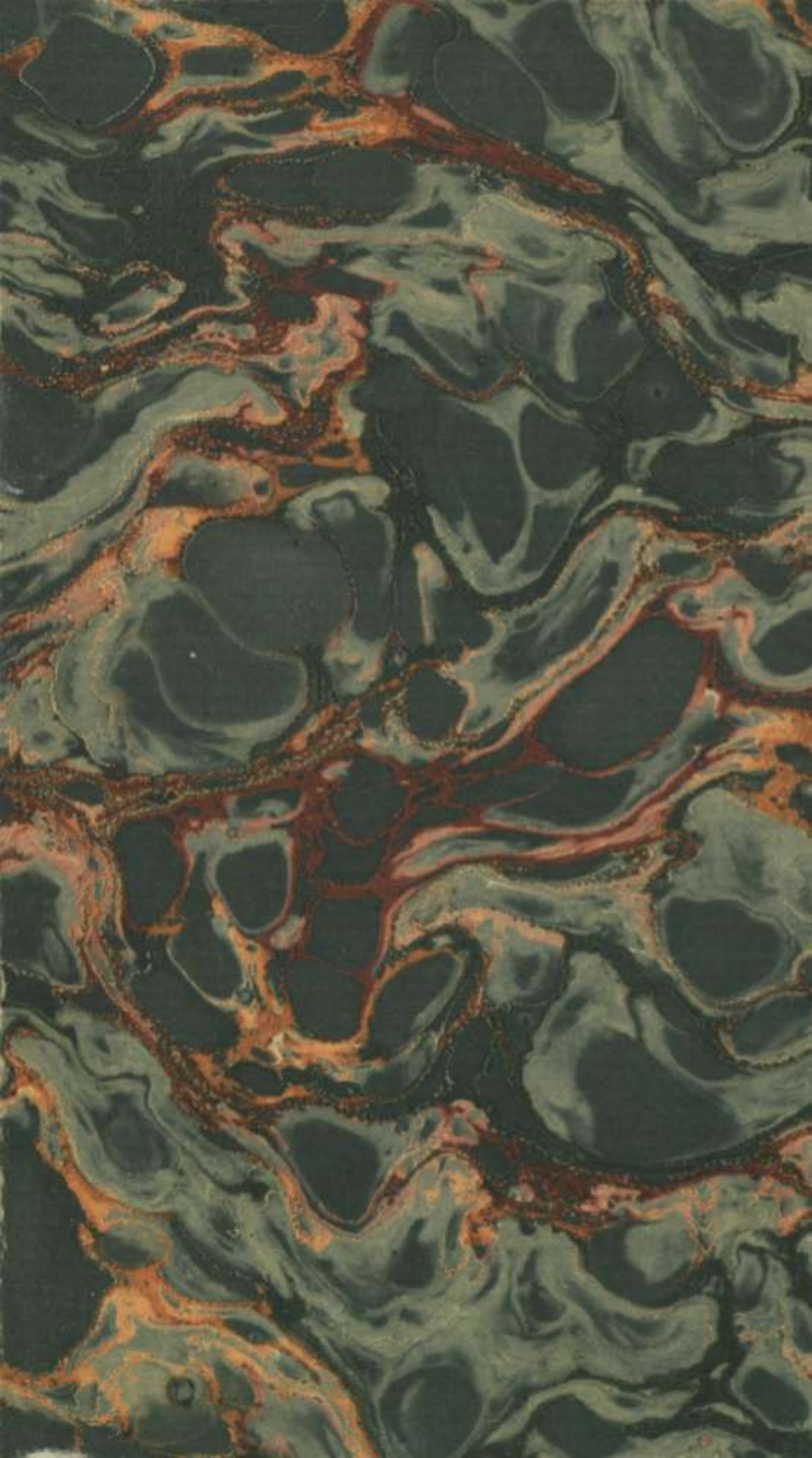
S.

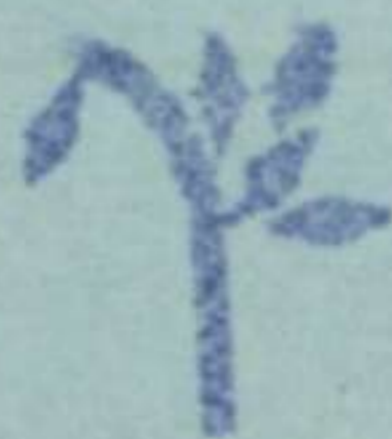

Ex libris,
Æmilij vander Vekene

IN VERITATE
LIBERTAS

UNIVERSIDAD SAN PABLO CEU
BIBLIOTECA
EMILE v.d. VEKENE

871.09.20

N.A. 356949

272(091)

Inquis.-E.V.-525

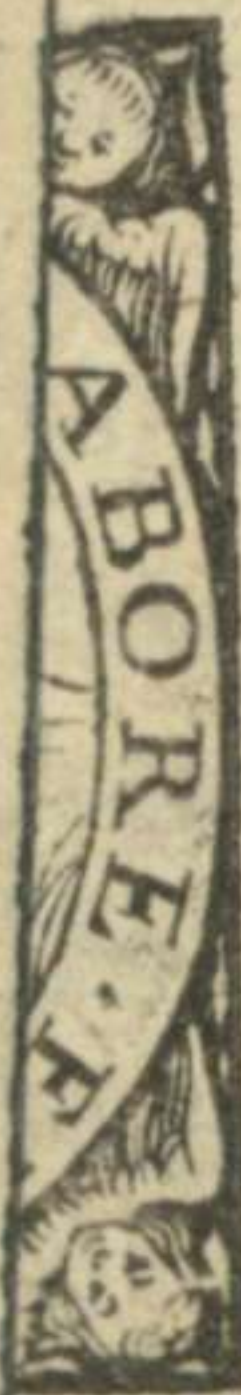
M.D.

A
NIS,
I

Fidei,

guâ

IUS.

I I,

R.S. 1651.

HISTORIA
INQUISITIONIS,
P. PAULI
VENETI.

Vid.
C V I

Adjuncta est Confessio Fidei,

Quam ex Italicâ Linguâ
Latinam fecit

ANDREAS COLVIUS.

ROTTERODAMI,
Typis ARNOLDI LEERS. 1651.

HISTORIA

IN QUINQUE LIBRIS

P. P. A. U. L. I

V. E. N. E. T. I.

C. P. I.

Admiranda est Confessio Fidei

Quam ex fidei et linguarum

Latinae et Graecae

Andreas Colonus

ROTHSCHILD

NEW YORK

—————

—o—o—o—o—o—o—o—

—————

Nobiliss. præstantissimo viro,

D. A N T O N I O

V I V I A N O,

Bovigni Domino.

QUANTO & quam excellen-
ti ingenio vir fuerit P. Paulus
Venetus, norunt unà omnes, qui
bonas literas norunt. Indicio
atque argumento ad eam rem est Concilii
Tridentini Historia Italico sermone ab eo
scripta, editaque sub nomine Petri Suavis
Polani; quam propter eruditam argumenti
minimè vulgaris tractationem in Gallicum
sermonem transtulit maximus Deodatus, &
maximè; in Latinum, Anglicum, Belgi-
cumque alii atque alii: ut minimè miran-
dum sit Romani Pontificis Purpuratos pro
se quemque eam sibi expetivisse, legisseque
quam ille ingenii singularis atque incorruptæ
fidei homo ex archivis Venetum expressam

D E D I C A T I O.

sic extulit, ut quod imprimis arduum, facta dictis exequaverit. Fabricam structuramque humani corporis quam exactè habuerit sibi cognitam Fabr. Aquapendens testatur in eo libro cui Titulum fecit, De Oculo : Vbi summus hic Anatomicus ultrò fatetur primum & principem sibi oculos aperuisse hunc Paulum, ut videret, contrahere se atque explicare, sic exigente naturâ, pupillam oculi. Illud etiam pro certo posse affirmare Mathematicarum se disciplinarum atque imprimis optices peritum magis in vitâ vidisse neminem. Amplissimum etiam Paulo virtutis & eruditionis testimonium perhibet G. Gilbertus libr. 1. de Lapide magnetico, super quo multa occulta hic noster invenit. Ut etiam de eo testatur Ioh. Baptista Porta Neapolitanus libr. 7. de Magiâ naturali, cujus hæc sunt verba : Venetiis cognovimus R. M. Paulum Venetum, à quo aliqua didicisse non solum fateri non erubescimus, sed & gloriamur, quùm eo doctiorem subtilioremque, quotquot adhuc videre contigerit, neminem cognoverimus, natum ad encyclopediam :

D E D I C A T I O.

diam : non tantum Venetæ urbis aut Italiae, sed orbis splendor & ornamentum. Qui plura de hoc viro desiderat, is legat ejus vitam à Doctissimo P. Fulgentio descriptam, qui literis nuperrimè ad me datis, testatur multa adhuc Pauli manuscripta doctissima in archivis Reipubl. Venetæ asservari.

Τὰ βῆθη τῆς Σατανᾶς, sive ut ipse loquitur, *Arcana Papatus*, ab ipsomet composita, quæ mihi adhuc servo, publica fieri possent, si ipsis ultima manus imposita foret. At verò quàm profundè penetraverit in arcana Politicorum & Ecclesiasticorum etiam abditissima, testis est locuples hæc Inquisitionis Historia, quam ex Italicâ Latinam feci. Qui verò sensus, quæque illius meus fuerit in Sacrosanctæ Fidei negotio & professione, hæc ipsa fidei Christianæ Confessio fidem facit, quæ ipsa cum unâ Venetiis essemus (ego tunc à concionibus domesticis Amplissimi Nobilissimique Legati Ordd. D. D. Berckii) sub nomine P. Pauli ab ipsis Senatoribus Venetiis, & Prælatibus cum fructu lecta & approbata fuit. Hæc quæ tamdiu ma-

D E D I C A T I O.

*manuscripta latuit, jam meâ operâ in lucem
prodit: tibi que meritò offertur, Virorum
Optime. Tu verò hoc animi mei pignus
æquo animo accipe, & me in per-
petuum ama.*

Scribebam Dordrechtii v 1. Nonas
Maji. Anno 1651.

A N D R E A S C O L V I U S.

Epita-

Epitaphium

P. P A U L I
V E N E T I.

Paulus Venetus Servitarum
ordinis Theologus,
Ita prudens, integer, sapiens,
Ut majorem nec humanorum
Nec divinorum scientiam,
Nec integriorem nec sanctiorem
vitam desiderares :
Intelligentiâ per cunctâ permeante,
Sapientiâ affectibus dominante
præditus,
Nullâ unquam cupiditate commotus,
Nullâ animi ægritudine turbatus,
Semper constans, moderatus, perfectus,
Verum innocentiae exemplar,
Deo mirâ pietate, Religione
Continentiâ addictus :
Tantis virtutibus,
Reipublicæ in sui desiderium
Concitatæ justam fidelem operam
navans :
(Religiosum hominem dum P A T R I Æ
servit, haud à Deo separari
Existimans)
Summâ consilii rationis vi liberâ,
Integrâ mente publicam causam
defendens,

Magnas

Magnas à libertate Venetâ
Insidias suâ sapientiâ
Repellens,
Majus libertatis præsidium in se,
Quam in Arcibus, Exercitibus
positum,
Venetis ostendens,
Mortales,
An magis amandus, mirandus,
Venerandus,
Dubios faciens
De nominis apud *probos*
Æternitate
De animi apud *Deum*
Immortalitate
Securus,
Morbum negligens,
Mortem contemnens,
Loquens, docens, orans,
contemplans,
Vivorum actiones exercens,
L x x i. Æt. anno
Magno bonorum ploratu,
Non obiit, abiit è vitâ, ad vitam
Evolavit.

Io Ant. Venerio Patr. Ven

unum ea quæ propter diversas occasiones determinata fuere. Hoc præstantes super quo consultavere Excellentissimi Decemviri, cum adjunctis, anno 1550. 22. Nov. c. 8. videlicet ut processus sit uniformis per omnè dominium Venetum, quemadmodum in hâc inclytâ civitate observatur, ut antehac conventum est inter summum Pontificem Julium III. & Serenissimam Remp. Anno 1551. c. 8. & 19.

Quod ipsum facile fiet, prout mihi videtur, si ordinationes, quæ diversis temporibus factæ sunt, reducantur in certa Capita, & formetur primo aliquot Capitulare, in quo tanquam in compendio videbitur quænam sint necessaria observatu, & poterunt exhiberi capita seorsim, aut conjuncta cum dictis consultationibus, prout meliùs videbitur.

Primùm in unum colligam summa Capita, postea adjungam considerationes & causas, quare principio ad honorem Dei sic institutum fuerit, propter quem

quem etiamnum necessariò hæc sunt continuanda, ad stabilimentum sanctæ Religionis, & publicæ tranquillitatis.

CAPUT I.

Quemadmodum in Venetiâ publico & antiquo Senatus decreto sunt tres Senatores Deputati Inquisitores contra hæresim, ad assistendum super omnibus quæ fiunt à fratribus Inquisitoribus: Sic etiam in omnibus aliis civitatibus hujus Domini Rectores præsentés esse oportere ad formationem processus quæ fit ab Inquisitoribus.

CAP. II.

Si quando Rectores civitatum propter legitima impedimenta non poterunt iis assistere, hoc ipsum præstent per Vicarium potestatis, aut alium Curialem.

CAP. III.

Quod nemo Rectorum, qui intimam colit familiaritatem cum Romanis, assistat in prædictâ formatione processus.

CAP. IV.

Quod officium Assistentium sit tantum assistere, nihil aliud agendo. Quod si dubium nascatur, id ipsum communicare Principi.

CAP. V.

Quod Assistentes non prestabunt iuramentum fidelitatis aut silentii Inquisitoribus.

CAP. VI.

Quod Rectores rationem Principi reddere debebunt de singulis, quæ omni tempore in officio Inquisitionis transiguntur.

CAP. VII.

Quod iidem Rectores mortem Inquisitoris, aut quâ de causâ ejus mutatio facta, significabunt Principi, aut Legato qui Romæ degit.

CAP. VIII.

Quod Rectores in civitatibus ubi gubernant, nullum admittent Inquisitorem, sine literis Principis.

CAP. IX.

Quod Rectores assistent non tantum causis

sis

sis secularium, sed etiam Ecclesiasticorum, & Regularium, licent sint Monasterii Inquisitoris.

CAP. X.

Quod Rectores non permittent actum ullum post denuntiationem, absque ipsorum presentia.

CAP. XI.

Etiam si Inquisitores omne negotium ipsis communicaverint, attamen ubique presentes erunt.

CAP. XII.

Quod si Ecclesiastici sine ipsis processum formaverint, Rectores eundem resumant ipsis presentibus.

CAP. XIII.

Quod ipsum etiam prestabunt, etiam si processus mittendus sit extra Dominium.

CAP. XIV.

Quod in processu mentio fiat assistentiae Rectoris, aut ipsius locum-tenentis.

CAP. XV.

Quod in processu nulla ponantur decreta
aut precepta quæ foris mittuntur.

CAP. XVI.

Quod nec processus nec captivi extra do-
minium mittantur, inscio Principe.

CAP. XVII.

Quod Vicarius Prætorius, aut alius Curia-
lis, qui sunt assistentes, non sint consulta-
tores.

CAP. XVIII.

Quod Rectores nullam permittent deten-
tionem, antequam processus sit formatus.

CAP. XIX.

Quod non permittent ut Inquisitio tractet
de sortilegiis, & vaticiniis, nisi contineant
hæresin.

CAP. XX.

Quemadmodum & circa incantationes &
fascinationes.

CAP. XXI.

CAP. XXI.

Quod blasphemia ordinaria non iudicabitur ab Inquisitione, nec percussiones imaginum, nec irrisiones quæ fiunt cantandis Psalmis, aut Litanis impudicis.

CAP. XXII.

Quod peccatum bigamiæ non pertinet ad Inquisitionem.

CAP. XXIII.

Quod Assistentes non permittent Inquisitionem tractare causas usurarum.

CAP. XXIV.

Quod Inquisitio nullâ de causâ procedet contra Iudeos, & Infideles.

CAP. XXV.

Quod nec Inquisitores procedunt contra Græcos.

CAP. XXVI.

Qui æstimatur peccasse trans Alpes contra fidem, non citabitur per proclamatorem, nec per affixas literas.

CAP. XXVII.

Quod Inquisitio non poterit publicare bona condemnatorum.

CAP. XXVIII.

Quod non promulgabitur bulla, ne quidem ex edicto congregationis Romanæ, sine permissione Principis.

CAP. XXIX.

Quod Inquisitio non poterit prohibere impressionem alicujus libri, de quâcumque materiâ, nisi observatis conditionibus contractus.

CAP. XXX.

Quod Inquisitio non imperabit Magistris aut Professoribus secularibus.

CAP. XXXI.

Nec Artifices cogentur jurare Inquisitoribus.

CAP. XXXII.

Quod Inquisitor nec præcepta nec monitoria dabit Sodalitiis aut Ius-dicentibus.

CAP. XXXIII.

Inquisitores non promulgabunt edictum, quod

quod continet plura quam sex capita ordinata.

CAP. XXXIV.

Quod casus qui occurrent in vicis aut pagis, tractabuntur in civitatibus quibus subjiciuntur.

CAP. XXXV.

Quod si casus occurrat in loco ubi Inquisitio proprie non est, mittetur reus in locum, cui subjectus est quoad spirituality.

CAP. XXXVI.

Quod contumaces in exilium mittentur definitive aut pro tempore, prout visum fuerit Inquisitoribus.

CAP. XXXVII.

Quod Inquisitores proscribent fugientes in carcere ipsorum, prout visum ipsis fuerit.

CAP. XXXVIII.

Quod inquisiti aut in jus vocati hereseos causa fugientes in hoc dominium, condemnentur per quatuor annos in carcere, separato ab aliis.

CAP. XXXIX.

Quod Inquisitio puniet calumniatores & falsos testes; quando falsitas apparebit ex ipso processu, alioqui tanget ipsos Rectores.

Ecce, Serenissime Princeps, compendium triginta novem capitum prædictorum.

Jam superest ut ob oculos ponam Serenitati vestræ, rationes horum omnium. Sed antequam hoc fiat, necesse erit, ut solidè discurram, me narrare quando, quomodo, & propter quam causam in Christianismo institutum fuerit officium Inquisitionis; & quo tempore & quali modo admissum fuerit in hâc inclytâ civitate Venetâ.

Quocirca hinc incipiens dicam, etiamsi hæreses divinâ permissione seminatæ fuerint in mundo, ut exercentur aut probentur boni Catholici, eo ipso tempore quo incæpit sancta Ecclesia, videlicet ab ascensione Domini nostri in cælum: Attamen particulare officium Inquisitionis contra hære-

hæreticos non incepit nisi post annum millesimum ducentefimum.

Sancti Apostoli contra hanc pestem, hoc remedium reliquere, hæreticum admonendum esse unâ alterâque vice; quod si perseverasset in obstinatione suâ, Catholici separabant sese ab ipsius consortio, eumque excommunicabant.

Duravere hæc usque ad tempora Constantini, qui fidem Christianam amplexus est, quem imitati sunt ejus successores. Tunc temporis à sanctis edocti Principes, quod prout Christiani, & prout Principes, Deo serviendi ipsis necessitatem incumbere. Tanquam Christianis, observanda ipsis esse præcepta divina, ut quibusvis privatis. Sed tanquam Principibus divinæ Majestati ipsis serviendum esse, in rectè ordinandis legibus, in subditis ad pietatem, honestatem & justitiam, in castigandis transgressoribus mandatorum Dei, præsertim Decalogi. Quoniam qui peccant contra primam

tabulam, quæ spectat honorem Dei, sunt peiores illis qui peccant contra secundam, quæ respicit justitiam circa homines: quocirca magis teneri Principes punire blasphemias, hærefes, & perjuriam; quam homicidia & furta. Quâ de causâ contra hæresin multas dedere leges, quæ postea in codices Theodosii & Justiniani relatæ fuere, imponentes reis pœnas pecuniarias, exilia, privationes aut ex parte aut omnium bonorum, secundum circumstantias delictorum, quarum legum executionem committere ipsorum ministris sæcularibus.

Omne judicium criminale tres partes continet: cognitionem rationis delicti; cognitionem facti; & sententiam. In judicio hæreseos cognitio rationis est, si talis opinio sit hæretica, vel non. Cognitio facti, si talis persona quæ accusatur aut defertur, defendat, aut teneat, aut indicium dederit se habere talem opinionem. Sententia consistit, in absolvendo à tali imputa-

putatione innocentem, & in condemnando fontem. Prima cognitio, videlicet, quænam opinio sit hæretica, semper fuit fori Ecclesiastici, nec ullo modo potest pertinere ad sæculare. Et si quando eo tempore nascebatur difficultas super aliquâ opinione, Imperatores inquirebant iudicium Episcoporum, & si quando necessitas urgeret, Concilium congregabant. Sed cognitio facti, nempe, si is qui accusabatur, esset innocens, an culpæ compos, ut ipsi poenæ imponerentur secundum leges ordinatas; & sententia absolutionis & condemnationis; hæc omnia spectabant sæculares.

In eo tempore sancti aliqui Episcopi & Prælati, postquam declarâssent opiniones hæreticas, & qui eas mordicus tenerent, excommunicassent, & anathemate dignos iudicassent, non ampliùs sese immiscebant huic negotio; nec audebant hæcce Magistratibus revelare, existimantes non esse hoc opus perfectæ charitatis. Alii vi-

dentes

dentes timorem Magistratum superare pertinaciam obstinatorum, & efficere, quod non posset amor veritatis: existimavêre officii ipsorum esse personas hæreticas revelare Judicibus sæcularibus, & ipsorum pessimas opiniones; eosque instigare ad executionem legum Imperialium. Sed quia interdum concionator hæreticus insignes turbas movebat, Judices considerantes magis seditiones quam hæresin, ulteriùs procedebant ad pœnas capitales. In tali casu Ecclesiastici non sistebant sese coram Tribunali; sed semper bonâ fide agentes, Judices rogabant ne delinquentibus pœna sanguinis imponeretur. Sanctus Martinus in Galliâ excommunicavit Episcopum, quod apud Maximum, Imperii usurpatorem, accusasset aliquos hæreticos, qui postea ab eo ad mortem condemnati sunt. Sanctus Augustinus, zelator magnus pro puritate Ecclesiæ, ut eam purgaret ab his zizaniis; frequenter & sollicitè admodum agebat

erga

erga Proconsules, Comites, aliosque Ministros Imperii in Africâ, ut exequi vellent leges Principum, indicabat ipsis personas, & loca ubi hæretici habebant conventicula. Quando autem Judices videret tendere ad effusionem sanguinis, eos rogabat propter misericordiam Dei, & amorem Christi, & similes obtestationes, ut desisterent à pœnâ sanguinis. In Epistolâ ad Donatum, Africæ Proconsulem, apertè dicit, quod si ipsi perseverent in privandis hæreticis vitâ, Episcopis eos amplius non indicaturos esse atque ita ignotos impunitos mansuros, legesque Imperiales sine executione. Quod si procedant benignè, & sine pœnâ sanguinis, ipsos vigilaturos in detegendo & notificando ad ministerium Divinum & executionem legum.

Hoc pacto tractatæ fuerunt res in Ecclesiâ, & causæ hæreseos sub Imperio Romano, usque ad annum nostræ salutis 800. Quando divisum fuit Imperium Occidentale ab Orientali, superstes

perstes mansit hæc forma in Orientali, ad ejus usque finem.

In Occidentali non habuere necesse Principes condere leges, nec multum laborare super hæc materiâ : quandoquidem à trecentis annis, qui effluxere ab octingentesimo ad millesimum centesimum usque rarissimi inventi sunt hæretici in hisce partibus : & si quando casus aliquis occurrebat (qui rarissimus fuit) eum Episcopus judicabat, prout cum Ecclesiasticis procedere solebat, qui festa violassent, jejunium non observassent, &c. judicantes & castigantes ipsos in iis locis ubi Principes ipsis jus dicere permittebant. Sed ubi talem auctoritatem non habebant, invocabant brachium sæculare, ut eos castigarent.

Post millesimum & centesimum annum emerferunt innumeri hæretici, ob opinionum diversitates, quæ fuerant ante 50 annos inter Pontifices & Imperatores ; usque ad annum millesimum ducentesimum, quo tempore
omnia

omnia bellis & scandalis plena fuere,
& vita non admodum religiosa cleri;
quorum hærefes pleræque natæ sunt
contra Pontificis auctoritatem. In
quibus temporibus, propter multitu-
dinem talium pestium, omnem mo-
dum excedentium, necessitas imposi-
ta fuit eas tolerandi. Episcopus, pro-
cedebat in hisce causis, prout poterat,
ut in aliis supradictis: Et Pontifices
Romani crebis literis ipsos hortaban-
tur, & excitavere ad debita; neque an-
te annum millesimum ducentesium
auditum fuit nomen Inquisitionis, aut
Inquisitoris contra hæresin. Sed cum
Episcopi aut ipsorum Vicarii non tam
idoneos aut diligentes hæc in parte se-
se præberent quam Romani Episcopi
desiderabant: opportunè fuere insti-
tuti ordines Religionis S. Dominici
& S. Francisci, inter quos multi docti
ejus sæculi fuere, maximèque zelosi,
ad sustinendam Ecclesiam Romanam,
& auctoritatem Pontificiam; quibus
usi sunt Pontifices, ut hæreticos præ-
dica-

dicationibus suis converterent, exhortantes Principes, populumque Catholicum, ut persequerentur obstinatos, inquirentes in omni loco quo numero & quales essent hæretici; quis zelus Catholicorum, quanta diligentia Episcoporum, & hæc omnia Romam deferrebant. Unde nomen Inquisitorum ipsis impositum. Interim nullum habuere tribunal, sed interdum Judices eò perduxere, ut exilio vel aliâ pœnâ hæreticos mulctarent. Interdum aliquem è potentioribus armis contra eos agere persuaserunt. Interdum populum excitavere, crucem ex panno vestibus imponentes, sese devoventibus, qui in unum collecti conducebantur ad extirpationem hæreticorum. Hoc ipsum duravit per 50 annos, nimirum ad annum 1250.

Incepto horum Patrum Inquisitorum insignes suppetias tulit Fredericus II Imperator, qui anno 1244, Patavii promulgavit quatuor Edicta super hâc materiâ; dum sub tutelâ

Imperatoris recipiuntur Inquisitores, ignis pœna hæreticis obstinatis imponitur, pœnitentibus, perpetui carceres; horum omnium examen Ecclesiasticis committitur, Judicibus autem sæcularibus condemnatio. Et quidem fuit illa prima lex quæ hæreticis pœnam mortis imposuit: quæ fructum bonum non protulit ad extirpandas hæreses introductas, propter acerbis discordias quæ postmodum nascebantur inter Imperatorē tresque sequentes Pontific. quibus, perpetuis bellis & dissensionibus distractis, hæreses profundiores radices egere, & latiùs sese extendere. Tandem mortuo, supra dicto anno, Imperatore Frederico, dum in Germaniâ res sunt confusæ, & in Italiâ interregnum per viginti tres annos durat, Pontifex Innocent. I V, post mortem Imperatoris quasi arbiter remanet in Longobardiâ, & in aliis partibus Italiæ; hic jam tum animum applicare cæpit ad extirpationem hæreseos, quæ magnos progressus fecerat

rat propter præteritas turbas. Et considerans quid antehac hæc in parte præstitissent Fratres Dominicani, & Franciscani, summopere diligentes, non metuentes personas nec pericula; hoc etiamnum unico remedio usus est: eosque misit non tantum ad prædicandum, aut ad congregandum cruce signatos, aut ad executiones extraordinarias: sed impertiens ipsis auctoritatem stabilem, tribunal perpetuum, quod super hoc negotio tantum curam haberet. Huic rei duo sese opponebant. Primum erat quo pacto sine confusione separari possent causæ hæreticos à foro Episcopi, quod semper eas judicaverat, & quomodo super hæc rem jam possit constitui officium proprium. Alterum erat, quomodo excludi possit Magistratus sæcularis, ad quem spectabat punire hæreticos, secundum antiquas leges Imperiales, & nuperimas Frederici, & secundum propria statuta, quæ singulæ civitates cogebantur observare, nisi præcipites se dare ve-

re velint ob maximos tumultus. Quod ad primum tale adinvenit remedium Pontifex, ut unum tribunal componeret Inquisitor & Episcopus, in quo tamen Inquisitor non solum primus, sed totus, Episcopus autem nomine tenus federet.

Et ut speciem aliquam auctoritatis sæcularibus relinquere videretur, nominare permisit illis Ministros Inquisitionis; sed ex quibus ipsi Inquisitores aliquos eligerent. Si quando Inquisitor per vicos incederet, ei adjungebatur assessor, sed electus ab ipso Inquisitore: in commune transferre tertiam partem bonorum Fisco addictorum: & similia talia, quæ Magistratum collegam cum Inquisitoribus in speciem facere videbantur, sed revera servum. Supererat nummos colligere pro expensis circa incarceratos, & ipsorum alimonia, quocirca hæc è publico ærario sumenda, statutum fuit; & sic observatum Brixie anno 1251. & deputati fuerunt in Longobardiâ
Fra-

Fratres S. Dominici Inquisitores, in regione Flaminia & Marchia Tarvisina. Post septem menses bullam scripsit Papa ad omnes Rectores, concilia & sodalitia harum trium Provinciarum, præscribens ipsis 31 capitula, quæ observare deberent ob prosperos successus hujus novi officii, jubens capitula referri inter publica statuta, quæ observare deberent inviolatè. Auctoritatem dans Inquisitoribus excommunicandi non observantes ea. Neque tunc temporis Pontifex ulterius extendit Inquisitionem neque intra neque extra Italiam. Quia tres supradictæ Provinciæ, prout agebat, erant in ejus conspectu, & admodum amatae ab eo. Sed vera causa fuit, quia in hisce magnâ pollebat auctoritate, utpote destitutis Principe, omnesque civitates singulare regimen habuere, & in iis Pontifex multos sibi addictos habuit ob ultima bella. Nihilominus non tam facilè admissum fuit hoc Edictum: unde Alexander I V. ejus successor

cessor post septem annos, nimirum anno 1259 coactus fuit hâc in parte moderamine uti, Edictumque interpolavit. Jubens nihilominus Inquisitoribus, ut Rectores censuris constringerent ad ejus observantiam. Eâdem de causâ Clemens IV, post sex annos, nempe 1265 eodem modo idipsum interpolavit: neque tamen penitus observatum fuit, ita ut adhuc quatuor sequentes Pontific. superare non potuerint omnes difficultates, quæ undique obstabant ne usquam reciperetur officium. Hæ nascebantur duabus de causis. Prima erat, temeraria severitas Fratrum Inquisitorû per extorsiones, aliaque gravamina. Altera, quia sodalitates sumptus ferre recusabant: quocirca tandem conclusum fuit, non debere prætendi, hos è publico ærario petendos esse. Et ut temperarent nimium rigorem Inquisitorum, partem aliquam adscripsere Episcopo: quâ de causâ non tam difficulter introductum fuit officium in regionibus Longobar-

gobardiæ , Flaminia & Tarvisinæ ,
 postea etiam in Tusciâ : transiit etiam
 in Arragoniam , & aliquas civitates
 Germaniæ & Galliæ. In regno autem
 Neapolitano introductum non fuit ,
 quia non erat reciprocus affectus inter
 Pontificem , & Regem ejus Regni. E
 Galliâ & Germaniâ brevi tempore
 ablatum fuit : Inquisitores ex iis locis
 expulsi fuere ob nimium rigorem , &
 extorsiones : alii abiere , quia nihil ipsis
 negotii ibidem supererat. Pauci etiam
 restabant in Arragoniâ , neque enim in
 aliis Hispaniæ Regnis penetrare po-
 tuerunt.

Anno 1484, Rex Ferdinandus Ca-
 tholicus , postquam extirpasset Re-
 gnum Mahumetanorum in Granatâ ,
 ad purgandum Regna propria , & uxo-
 ris Elisabethæ , à Mauris & Judæis tan-
 dem conversa ad religionem , erexit
 consentiente Pontifice Xisto I V , tri-
 bunal Inquisitionis , per omnia Regna
 Hispaniæ , Sicilia & Sardinia , eâ for-
 mâ , quæ etiam nunc obtinet , quodque
 judi-

judicat non solum eos quibus imputatur Mahumetismus aut Judaismus, sed & hæreses.

Forma quæ tunc introducta fuit & etiamnum observatur, hæc est: Rex nominat Inquisitorem generalem per Regna sua, eumque confirmat Pontifex. Cæterum Curia Romana non ulterius sese immiscet huic negotio. Inquisitor hic postquam nominatus est à Rege, & confirmatus à Pontifice, nominat ipse Inquisitores particulares pro singulis locis; qui tamen onus hoc suscipere non possunt, antequam sint approbati à Rege. Senatum etiam deputat Rex super hâc materiâ, in loco ubi est Curia, cujus Præses Inquisitor supremus. Et hic Senatus est summus in judicando: consultat de omnibus negotiis, novas leges condit quando eas necessarias judicat, controversias dirimit inter Inquisitores particulares, ministrorum culpas punit, provocationes audit, nemini subest nisi Regi. Desiderat Regius hic Senatus introducere

ducere in Regno Neapolitano Inquisitionem, quæ Hispanico subjiciatur, sicut & in Sicilia, Sardinia, & India: Curia autem Romana hanc dependentem à se desiderat, quia non tantum prætexit in eo Regno auctoritatem Pontificiam spirituales, sed & dominium in temporalibus.

Anno 1547, cum ibi Prorex esset Petrus Toletanus, cupiens superare omnes difficultates; jam executioni sese accingens, tantas turbas dedit & seditiones populares, ut quasi bellum excitum fuerit cum Hispanis præsidariis, non sine morte multorum amborum partium. Sed cum Hispani superiores evasissent, utpote qui arces occuparent, desit tumultus. Et à Prorege partim morte, partim exilio puniti fuere seditionis auctores. Neque tamen studuit inibi introducere Inquisitionem, non tam ob metum novorum tumultuum, quam ob efficacem oppositionem Papæ, & Cardinalium: Hispani interim in animo habere eam

ali-

aliquando ibidem introducere ; Romanis interim pro certo stare , huic decreto sese opponere : unde ad hodiernum diem hoc Regnum sine Inquisitione regitur. Et si quando casus aliquis occurrit, expeditur ab Episcopo, aut ab alio Prælato cui Romana Curia committitur, qui tamen nihil agit sine Proregis permissione.

In Belgio autem, cùm Lutheranismus ibi inciperet, à Magistratibus sæcularibus sine officio Inquisitionis puniti fuere hæretici, vel morte vel exilio. Sed ob nimiam eorum multitudinem rigor hic à Magistratibus temperatus fuit.

Anno autem 1550, Carolus V Imperator consilium iniit, ut ad modum Hispaniarum hic introduci posset Inquisitio, atque etiam hâc de re decretum promulgavit : Sed admonitus à sorore Mariâ, Reginâ Hungariæ, & Gubernatrice harum Provinciarum, omnes extraneos Mercatores discessuros, civitatesque mansuras absque

commerciis, alio tunc edicto declaravit, Inquisitionem vim non habere in extraneos, & quantum ad originarios formam admodum mitigavit: neque etiamnum voluntas Imperatoris fuit adimpleta, nisi admodum imperfectè; sed ut plurimum iustitia contra hæreticos penes Magistratus mansit, quorum fervor indies cæpit refrigerare. Quocirca Philippus Rex Hispaniæ Anno 1559, & annis sequentibus, tentavit denuo introducere Inquisitionem Hispanicam diversis modis: sed propter varias resistentias, nunquam id fieri potuit: donec An. 1567, armis stabilita fuit per Ducem Albanum, quæ cùm introducta esset, statim bella successere, magisque semper constricta fuit, & quoad loca & quoad auctoritatem, usque dum in nihilum evanesceret, quali in statu etiamnum manet.

*Origo Inquisitionis apud
Venetas.*

INclyta Venetorum civitas per Dei gratiam conservavit sese intactam à contagione hæreseos, usque ad Annum 1232, quod manifestè apparet ex promotione Ducis Jacobi Thiepoli, Anno 1229, in quo tempore mentio facta est de modo procedendi, de pœnis & castigationibus multorum delictorum, quum hæresis ne quidem nominata fuit. Et Anno 1232, cùm idem Dux, statutum publicaret, in quo multorum delictorum pœna decernitur, & nominatim maleficiorum, & incantatorum, hæresium nulla fit mentio; quod procul dubio factum fuisset, si hisce temporibus civitas hâc peste fuisset contaminata.

Sed postquam Papa Innocent. IV, tentare cæpit exuere Imperio, regni-que Imperatorem Fredericum, unde magna pars Christianismi armata fuit; omnis Longabardia discordiis agitata,

quemadmodum & Marchia Trevisina & Flaminia, quæ divisæ fuere in fautores Papæ & Imperatoris: tunc inquam variis opinionibus perversis contaminatæ mansêre. Et cum Venetias se subducerent, ut ibi securiùs viverent; tum Anno 1249, prudenter admodum hæc Resp. remedium præscripsit, ne hæc civitas inficeretur à contagione reliquæ Italiae.

Quocirca consultum fuit eligere viros probos, prudentes & Catholicos, qui inquirerent de hæreticis, & ut Patriarcha Gradenfis, Episcopus Castellanus, aliique Episcopi Ducatus Veneti, judicarent de ipsorum opinionibus: & ii qui ab aliquo Episcoporum tanquam hæretici traditi fuêre, condemnarent ad ignem per sententiam Ducis, & Senatorum, aut saltem à majori numero; ut liquidò apparet in promotione Ducis Marini Morosini, Anno 1249. Et ne fortè mors alicujus Episc. hoc opus interrumperet, etiam in mandatis datum Jacobo Contareno
Duci,

Duci, Anno 1275, in morte Episcopi, à Vicariis ipsorum hæreticos deferendos, hoc institutum coincidit cum eo quod continetur in corpore legis civilis, & usitatum fuit in Imperio Romano. Quoniam prima cognitio facti erat penes Judices Laicos, qui deputati erant à publico ad Inquisitionem contra hæreticos; qui cùm essent detecti, judicatum fuit ab Episcopis, an ipsorum opinio fidei esset conformis. Quod cùm esset factum, Dux & Senatores sententiam pronuntiavêre, non ut nudi executores, sed ut veri Judices, quod ipsum manifestè ostendunt hæc verba: *Aut saltem à majori numero*: quod dici non potest ubi non sunt deliberativa suffragia.

Pontifices Innocentius, Alexander, Urbanus, & Clemens, aliique septem sequentes instanter petiere à Serenissimâ Rep. ut reciperet officium institutum à Fratribus Inquisitoribus, sed frustra. Sufficiebat ei institutum proprium cum fructu usurpatum.

Habebant ante oculos crebras confusiones, quæ nascebantur à novo hoc officio in aliis civitatibus : quoniam fratres Inquisitores sæpiùs in concionibus excitabant populum, & per Crucesignatos vindictam exercebant in inimicos ; & sub nomine hæreticorum multi innocentes oppressi fuère, ab iis qui bonis ipsorum inhiabant. Duæ tunc tempore insignes fuère seditio- nes : una Mediolani, Anno 1242 ; altera Parmæ, Anno 1279, quæ propemodum pessunderunt has civitates. Quocirca Serenissima Resp. veteribus & probatis semper usa fuit institutis ; & aliorum locorum confusiones necessitatem ei imposuere tuendi officium prout ab eâ institutum fuit Anno 1249, prout ante dictum est.

Sed postquam Pontifex electus esset Nicolaus I V, Minorita, qui ut perficeret consilia prædecessorum suorum, & ut exaltaret sui ordinis Fratres, quos summopere amabat ; tam instanter petiit, ut statutum fuerit admittere
 offi-

officium, tali limitatione tamen ne scandalum ex eo oriretur: atque ita decretum in Senatu totius Reip. nimirum Ducem solum adjuvare posse Inquisitorem in exercendo officio, nummosque dandos à publico, & administrandos per procuratorem, penes quem sumptus faciendi forent pro officio, & qui etiam emolumenta, fructusque perciperet.

Hoc decretum nomine Senatus publicè Papæ significatum fuit. Et Pontifex postquam illud vidit & examinavit, ei acquievit, & ad ejus impletionem exhortatus est. Atque de hisce omnibus formata est Bulla in Rieti, 28 Augusti, Anno 1289, cui insertum fuit decretum maximi Senatus, factum 4 ejusdem mensis. Et tale fuit initium officii Inquisitionis in Venetiâ, partim ex sæcularibus, partim ex Ecclesiasticis, quemadmodum etiamnum exercetur.

Hic necesse est paulisper subsistere, considerantes officium Inquisitionis in

hoc dominio non dependere à Curiâ Romanâ ; sed tantum à Serenissimâ Rep. independenter, erectum constitutumque fuisse ab eâdem, stabilitumque per contractum, & viam concordiaë cum fede Apostolicâ ; quocirca illud Regi deberi propriis consuetudinibus & placitis ; nec aliunde decreta esse recipienda, quod quatuor hisce rationibus manifestè apparet.

Prima est ; quod quantumvis ab Innocentio IV, & sequentibus Pontificibus decreta facta sint ad stabilendum in omnibus civitatibus officium Inquisitionis Romanæ, attamen locum hæc non habuere in hac Republ.

Secunda ; quoniam officium Inquisitionis institutum hic non fuit propter Bullam aliquam Pontificiam ; sed ex consilio majoris Senatus.

Tertia ; quia Pontifex Nicolaus tantum consensum attulit, super eo quod deliberatum fuit à Republ.

Quarta ; quod sumptus & emolumenta officij erant pro publico ; & non
pro

pro Ecclesiasticis, quocirca hæc dependebant à sæculari institutore. Neque hi sumptus tam exigui fuere, quoniam (ultra quod incarceratis alimenta suppeditanda fuere) pro mercede singulis mensibus solvebantur Inquisitori duodecim ducati aurei, qui nunc temporis plus quam triginta sex valerent.

Et quod officium hoc sit Venetum, neminique subiectum, ostendit hoc quod accidit post duodecimum annum à primâ institutione, nempe An. 1301. quando Frater Antonius Inquisitor monitorium exhibuit Duci Petro Gradenigro, ut juraret observationem constitutionum Papalium & Imperialium contra hæreticos.

Ad quod respondit Dux publico scripto, quod non teneretur aliud præstare juramentum, quoniam in promotione suâ, prout conventum fuerat cum Nicolao IV, ipse semel juraverat, neque eum teneri ad alias ordinationes Apostolicas aut Imperiales, quæ huic pacto non erant conformes. Quocir-

ca Inquisitor destitit ab hoc incæpto, & acquievit. Non reperio quando primùm mentio facta sit trium Inquisitorum, qui nomine Principis adfisterent: Verifimile est ipsos deputatos fuisse in principio cum Senatoribus, quod præsupponendum, quia nihil adfertur in contrarium; quoniam etiam antequam constitutum esset officium Inquisitionis, partim ex sæcularibus, partim ex Ecclesiasticis, officium tantum constabat ex sæcularibus, in quo Nobiles constituti fuere, ut inquirerent contra hæreticos, prout antè narravimus. Unde præsupponi potest electionem, nomenque continuatū fuisse.

Contenta CAP. I.

PRoinde cū hæc jam pro certo tenenda sint, primo Capite dicitur: quemadmodū in officio Inquisitionis Venetæ tres sunt Assistentes; sic etiam debere Rectores assistere in civitatibus subditis, quas oportet conformes esse quoad leges & consuetu-

ſuetudines dominatrici; exceptis particularibus quæ conſeſſæ ſunt aliquibus civitatibus Principum privilegiis & gratiâ. Similiter & libertates & immunitates civitatis dominatricis, communicantur immediatè illis quæ ſubjiciuntur; quod etiam obſervatur in omnibus Regnis & Statibus. Atque hæc ſola diſpoſitio legum, uſuſque ſufficit, ut ſit aſſeſſio legitima Rectorum per omne dominium.

Atque ultra diſpoſitionem hanc legum, particularis contractus interceſſit cum ſede Apoſtolicâ, ab Anno 1551, idque hæc occasione; quod Excellent. Decem-viri, & Adjuncti, muneris admonuere Reſeſentantes, ne fortè ipſorum negligentia abuſus aliquis ſubreperet, ſcripſere omnibus Rectoribus, ut præſentes eſſent in formatione proceſſus Inquiſitionis. Curia Romana exiſtimans novitatem hanc tendere præjudicium auctoritatis Eccleſiaſticae; & Pontifex Julius III, expoſtulavit ſuper hæc re cum Legato, eam eſſe

esse contra Pontificum decreta; quocirca eum in animo habere eâ de re Bullam edere. Respondit Legatus, non esse rem novam, sed antiquissimam; innovatam verò ad conservandam jurisdictionem, nihil sese adsumere quod Ecclesiasticos spectat, sed eos potiùs adjuvare. Satisfactum hoc responso Pontif. qui subjunxit: Quod si domini hi volunt esse coadjutores nostri, sint benedicti: sed si Judices nobiscum esse volunt, non possumus eos tolerare. Et quoniam Pontifex judicabat penitiùs hanc rem inquirendam esse, verbis sibi satisfactum noluit, præcipuè ob maximos motus Cardinalium; quocirca hâc solâ de causâ Venetias ablegavit Achillem Graffum Electum Montis Flasconis, 6 Augusti, Anno 1551, cui mandata sunt, hisce verbis proferenda.

Mittimus te, ut per te aliquod decretum fiat in modo procedendi circa hæreses. Quod si judicaverint adstantiam Potestatis sæcularis, in ipsorum

rum civitate & dominio esse necessariam : hoc ipsum non rejicimus, imò desideramus, modò ne se ingerant in cognitionem causæ & sententiam. Et paulò inferiùs ; Omnis forma, Reip. grata, nobis quoque placebit, modò sit *citra cognitionem & sententiam.*

Postquam Nuncius ob hanc causam Venetias venit, facillimum fuit inter ipsos convenire, quia utraque pars erat ejusdem voluntatis : unde statim astipulatum fuit super hisce quatuor Capitibus.

Primò ; quòd Rectores præsentés esse debent, cùm formatur processus ; & in omnibus qua fient à Vicario aut Inquisitore.

Secundò ; quod liberum erit Vicariis, Inquisitoribus & Rectoribus, prout casus occurrent, assumere Doctores qui videbuntur idonei.

Tertiò ; si quando casus occurrent in arcibus aut pagis, ii tractabuntur eodem ordine in civitatibus metropolitaneis.

Quar-

Quartò ; quòd Rectores ad minimum semel in hebdomade , unà cum Vicariis & Inquisitoribus congregabuntur ob hanc rem.

Secundum hoc pactum 26 Septem. scriptum fuit omnibus Rectoribus : & Romæ Pontifex idipsum approbavit. Jussitque Episcop. Ravellensem Nuncium suum ordinarium apud Venetos, hæc significare Vicariis & Inquisitoribus Status Veneti ; & idipsum fecit 20 Octobris. Admonens insuper eos, ut in omnibus actis, decretis & sententiis super hoc negotio, præsentibus Rectoribus, ab amanuensibus deputatis adscribatur hæc clausula : *Cum assistentiâ & presentiâ Clarissimorum Dominorum N. N.*

Primum illud pactum initum cum Papâ Nicolao, Anno 1289, atque insuper hoc ultimum, ad operandum sufficit, quantò magis conjunctim : quocirca hæc auctoritas tolli non potest per Bullas aut decreta ab ullo Pontifice. Privilegia quæ indulgentur, ob
caus-

causas revocari possunt; sed quod hoc pacto conventum est, manet irrevocabile: quocirca nulla decreta, quæ Romæ fiunt æstimari debent; ne illud quidem quod fecit Gregorius XIV, Anno 1591, quod declarat, hæreticorum delicta esse merè Ecclesiastica, idcirco sæculares non debere de iis judicare. Et etiamsi Pontifices tentaverint idipsum abrogare, dicentes, ut Leo X super hoc negotio: Etiamsi obstant consuetudines confirmatæ à sede Apostolicâ, hæc derogatio nostrum casum non comprehenderet, quia differunt confirmare, convenire & contrahere: & si quando dicerent, etiamsi obstant pacta cum sede Apostolicâ; idipsum esset nullius momenti: quia est manifesta contradictio, duos convenire super unâ re, eamque esse sub arbitrio unius tantùm. Hoc jam pro certò statuentes, Curiam semper tentaturam exclusionem sæcularium, & hujus Status integrum officium de hæresibus ad se velle trahere.

Sed

Sed ab hâc parte præjudicium nullum datur, quia nulla est negligentia in executionibus.

Cujus rei exemplum habetur in Hispaniâ, ubi forma Inquisitionis Regi subjicitur, stabilita per pactum Anno 1484, quod per Bullas & ordinationes Romanas Hispani nunquam passi sunt infringi. Quocirca non fuit actio bonæ fidei, cùm imprimeretur Romæ Directorium, Anno 1584, ei adungere Breve Leonis X, de quo supra, dicatum Episcopis & Inquisitoribus hujus Domini, in quo, propter notabiles aliquos casus in Valcamonica, hic Papa scripsit, Magistratus sæculares nullam potestatem judicandi habere in officio Inquisitionis, sed tantùm ipsis incumbere exequi sententias. Quod Breve nullo modo imprimi debebat. Primò; quia non est sumptum ex loco authentico: secundò; quod ne tum quidem executioni mandatum fuit, & forsitan ne visum quidem, ut manifestè apparet; quod Breve

ve datum fuerit 15 Febr. 1521, stylo Romano, post tringinta dies 24 Martii. Excell. Decemviri cum Adjunctis ut obviam irent innumerabilibus extorsionibus Ecclesiasticorū, ordinavêre: quamvis sententia pronuntiata fuerit ab officio Inquisitionis, ab Episc. di Limino, unà cum duobus Doctōribus à Rectoribus deputatis: processus tamen resumī debuerit, Brixiamque deferri, ibique judicari, cum interventu Rectorum. Cui rei Nuntius consensum tulit, atque sic executioni mandata fuerunt. Manifestum argumentum, quod illud Breve Leonis, aut verum non fuerit, vel visum non fuerit, vel locum non habuerit. Quocirca imprimi non debuit, præsertim cū post illud tempus cum Julio pactum secutum sit. Sed quia nunquam desistet Curia Romana fovere suas prætensiones: sic ab alterâ parte vigilandum semper ut iis obviam eatur, ne paulatim negligentia hic præjudicium afferat, nec in contractibus unquam
inse-

inferi debent res antehac firmiter stabilitæ; quoniam inferuisse eas in contractibus, Anni 1551. Si nihil boni inde provenisset, prout factum est; maximum fuisset præjudicium contra pactum anni 1282.

Hæc sententia omnimodo est observanda, non tantum quia justa & legitima; sed ob respectus publicos & privatos est necessaria. Potestas quæ Principi à Deo data est, non est donum ei proprium, quod ab eo diminui non potest absque peccato, etiamsi ea immediatè à Deo proveniat, data tamen est ob beneficium populi; quod si ea diminuatur, non sufficit ad bonum & integrum regimen. Subditus damnum recipit, & divina Majestas offenditur.

Etiamsi autem Princeps subditos regere non teneatur, Dei tamen causam tenetur, & illud quod erga subditos nominatur gratia, Dei respectu est debitum; quod adimplere non potest, nisi integram conservet auctoritatem sine

ne ullâ diminutione. Officium Inquisitionis quo sanctius, aliisque omnibus magis necessarium: si non bene administraretur, eo gravius & magis damnosum: quod si à justis & prudentibus viris administratur, occasio ipsis danda fideliter perseverandi: alioqui libertas quidlibet faciendi pro arbitrio, etiam sanctos præcipites dedit. Sed ubi administrator dona necessaria non possidet, providendum ne modum excedat.

Antehac subditi nimis rigoribus oppressi fuere, ab iis qui sub prætextu zeli, ambitionem fovebant, aut aliena invadere conati sunt: quocirca providendum ne avaritia aut ambitio privatis damnum inferat. Hoc provenire solet à zelo sine iudicio circa eos qui negotia mundi ignorant, qui fræno indigent, quo ad res publicas non minus noxii sunt effectus ambitionis, aut avaritiæ, aut indiscreti zeli, quoniam superior destitutus favore ejus qui imperat Ecclesiasticis, Religio speciosè ser-

fervit, ad ejus oppreffionem. An. 1322, Papa Johann. X X I I, promulgavit verum monitorium contra Matthæum Vice-comitem Mediolanensem, damnatum hærefeos ; & sub hoc prætextu juffit Sereniffiam Remp. abftinere à commercio ejus & fubditorum ; nullâ aliâ de cauffâ , quàm quod fequeretur partes Ludovici Bavari Imperatoris , qui erat inimicus Papæ. Eodem anno Reverendiffimus Guido Rangoni, Epifcopus Ferrarienfis, & Frater Buono Inquifitor, admonuêre Sereniffimam Rempubl. ut abftinerent ab omni commercio cum Reginaldo & Aubizo Eftenfibus , ipforumque fequacibus & fubditis , quoniam tanquam hæretici ab ipsis erant condemnati : neque hic alia cauffa fuit, quàm quod recuperaffent Ferrariam occupatam à Pontificibus , ab Anno 1355. Cùm Malatefta & Galeottus Malatefti Ariminium tenerent, Papa Innocentius V I, voluit Venetos abftinere ab ipforum commercio, ob fufpicionem

nein tantum hæreseos. Idem Pontifex eodem anno, eodem modo egit cum Venetis, contra Franciscum Ordelafum, propter dominium Fori Livii, & contra Johannem & Guilielmum Manfredum propter Faventiam, imperans contra ipsos cruciatum prædicari. Attamen magni hi motus & damnationes hæreseos in fumos evanescere, simul ac accusati se Vicarios Pontificis esse agnoscere. Infallibile & manifestum argumentum, imputationem hæreseos fuisse tantum ad constringendos eos ad conversiones humanas, jam antè præmeditatas à Pontifice.

Accedamus ad res nostri sæculi. Contentiones quæ fuere inter Pontificem Paulum IV, & Philippum II, Hispaniarum Regem, merè temporales erant. Hic Pontifex, tam in Consistorio, quam cum ageret cum Legatis Principum, & cum cujusvis generis hominibus, semper ingeminabat Regem & Imperatorem patrem ejus esse

esse hæreticos. Quemadmodum etiam nuperrimè scripti libri pro causâ Sereniss. Reip. prohibiti fuêre ab Inquisitione Romanâ, & ab aliis Ecclesiastici status, sub velamine hæreseos, quamquam res quæ tractarentur essent planè temporales, consuetudines receptæ apud omnes Reges Christianos. Et Cardinalis Bellarmin. ante aliquot annos librum evulgavit, in quo Principes quoad res temporales subicit Pontifici, & audacter omnes tanquam hæreticos rejicit, qui dicunt, Principem in temporalibus nullû agnoscere superiorem quam solum Deum, etiam si vix quinta pars Catholicorum aliter credat. Quocirca propter malitiam quorundam hujus officii, quia propria quærunt, parumque honesta, necessario perspiciendum quo pacto exerceatur, ne ulla occasio detur eo ipso abutendi, quod post tempus elapsum frustra tentatur.

Mediolani, ubi Inquisitionis est summa auctoritas, Anno 1581, evenit casus

casus, periculi plenus. Cardinalis Borromæus, qui postmodum inter Sanctos relatus fuit, cùm visitaret urbes aliquas diœcesios Mediolanensis, sed subditas Helvetiis; multa præscripsit, unde suspicio regimini suborta est. Quocirca Legatum misere Mediolanum, qui à Governatore petiit, ut Cardinalis isthinc discederet, antequam novi aliquid accideret. Venit Mediolanum Legatus, qui intravit ædes alicujus mercatoris, ut inde commodius legationem obire posset. Rescivit idipsum Inquisitor, statimque per suos ministros ligatum in carcerem in suum monasterium abduxit. Retulit idipsum ad Governatorem mercator, qui statim liberum eum constituit, honore affect, eumque benignè audivit: unde Helvetii (qui eum captum & liberatum simul rescivere) hoc aperte dixerunt: quod si rumor ad eos pervenisset de solâ ejus captivitate, sine liberatione, eos Cardinalem incarceraturos fuisse, cui hoc ipsum significavit Gu-
ber-

bernator. Cardinalis autem temporis
serviens inde discessit, omniaque no-
va præscripta deleta fuere.

Hæc pericula ostendunt non solum
malitiam efficere posse hujuscemodi
infortunia, sed & imprudentiam, ze-
lumque sine scientiâ; quocirca vigilan-
dum assiduè est, & non permittendum
minui auctoritatem interveniendi in
omnibus actionibus hujus officii, quam
Deus per providentiam suam hætenus
conservavit, & per hanc obviam iri-
potest periculis publicis, & injuriis
privatis.

Quoniam jam clarè ostensum fuit
officium Inquisitionis non habere an-
tiquitatem in Ecclesiâ, & esse institu-
tum in hoc dominio eâdem formâ quâ
etiannum observatur in hac Rep. ut
officium proprium, & constitutum per
pactum cum Sede Apostolicâ: & cum
explicatæ sint causæ quare sic delibe-
ratum fuerit, & necessitas propter
quam modum institutum observare
tenentur; hinc liquet plenè explicata
&

& probata esse fundamenta primi Capitis.

Secundum autem & tertium Caput non indigent ampliori declaratione aut probatione.

Contenta CAP. I V.

Quartum Caput, ubi agitur de munere Assistentium, quod requiritur in quatuor casibus, exigit aliquas considerationes.

Quod ad primum casum attinet, qui consistit in justâ executione determinationum Judicum; de eo nulla est difficultas.

Secundus autem & tertius, qui impedit determinationem usurpativam auctoritatis temporalis, vel cum præcipiti vel cum manifestâ aut injustâ oppressione, aut in dubiis, judicium suspendit, vel consilium requirit. Hi sunt minus necessarii quam primus.

Quoniam ut plurimum Inquisitores, excedunt legitimam potestatem, quod ut probetur, textus ipsorum Pontifi-

cum Romanorum sunt adducendi.

Clemens V, in Concilio Generali Viennensi (quod insertum corpori Canonico cap. i. de Hæret.) postquam audivisset contentiones contra Inquisitores, quod excederent limites officii, in damnum fidelium, quod institutum fuerat in fidei propagationem: necesse ergò habuit ad gloriam Dei, & ut hoc negotium meliùs procederet, multis uti cautionibus, & regulas dare, ut huic confusione obviam iret. Clemens VI, in mandatis dedit Bernardo Cardinali S. Marci, Legato suo in terris Ecclesiæ, ut inquireret de excessu Inquisitorum, & justitiam non denegaret lamentantibus. Documentum manifestum, errores semper aliquos subrepere, quibus obviam eundum est.

Sed posito quod nullus Inquisitor excedat terminos potestatis datæ, hæc tamen regulis opus habet, & frænanda est summâ prudentiâ. Ad hujus rei certitudinem sufficiat videre Directo-
rium,

rium, quod Romæ imprimi curavêre Anno 1584, quod verbotenus translatum est è Latino. *Si Inquisitores exercere vellent, omne imperium suæ potestatis, facillimè omnes excitarentur ad seditionem.* Hæc verba scripta sunt, ut admone-
rent Inquisitores, etiamsi caussa aliqua ipsis iusta videatur, si tamen periculo mixta sit, consilium petendum Româ. Hic autem non est eo modo concludendum; quia Roma longè abest, occupata in propriis, nec potest providè judicare de alienis periculis. Sed interim hæc confessiones Curia Romanæ, ostendunt necessarium esse, si quis dominium quietè regere velit, & subditos bene protegere; diligenter circumspiciat, ut dextrè coërceat hanc potestatem, quæ in sese considerata modum excedit, & circa quam ut plurimum abusus fiunt.

Anno 1518, in Valle Camunicâ detectus fuit magnus numerus Incantatorum, & quoniam parum diligentes fuêre Rectores Brixienfes, iudicium

relictum fuit ad arbitrium Ecclesiasticorum. Hinc natae tam iniquae extorsiones, & tot contentiones oppressorum: ut Excellent. Decemviri coacti fuerint omnes sententias revocare, & evocare Venetias Vicarios Episcoporum & Inquisitores; & substituere alios Judices, unà cum Rectoribus, qui causas reviderent. His non obstantibus difficulter admodum populus hic abstinuit à seditione.

Necdum perit memoria maximarum seditionum, quæ Romæ excitatae fuere, post mortem Pauli IV, cum carceres Inquisitionis à populo rupti fuere, ejusque domus unà cum archivis igne consumpta fuit. Et similiter quo in periculo versata fuerit civitas Mantuana Anno 1568, quibus omnibus obviam iri nullo pacto potest, si Magistratus, cui incumbit cura prospiciendi civitatibus de quiete, obicem non ponat exorbitantibus hisce deliberationibus. Quod si res dubia quædam occurrat, & periculum sit in
suspension-

suspensione iudicii; hoc ipsum Ecclesiasticis præjudicium adferre non potest, quia tunc etiamnum meliùs deliberatur, & hic defectus majori cum maturitate executioni mandatur: quod si vero periculosus casus malum eventum fortiatur, tunc vel nullum aut imperfectum remedium adhibebitur. Prudens autem Princeps, auctoritate suâ, aut id ipsum notificando Pontifici, quietè transigere potest, quæ alioqui malum exitum habitura essent.

Quarta pars Capitis, videlicet Rectores vel Assistentes debere dextrè excitare Inquisitores ad executionem officii, ubi illud neglexerint, ea inquam vel maximè spectat Magistratum sæcularem.

Ratio prima est quam dat S. Augustinus: Quod officium ipsorum sit punire delicta, immediatè commissa contra Majestatem Divinam, ut sunt blasphemix, hæreses & perjuria, idque magis quam quæ homines offendunt. Deinde quod hæresis offendit

non tantum Majestatem Divinam, sed etiam evidenter quietem publicam interrumpit: cujus cura Magistratui superiori incumbit, quam omittere nullo modo potest. Inquisitores tenentur populum purgare ab hæresi ob servitium Deo debitum. Magistratus autem & propter Dei ministerium, & propter publicum regimen. Quocirca ille cui plus curæ incumbit, magis vigilare debet, aliosque excitare. Neque huc objici potest sæculares etiam si Magistratus, imo Principes filios tantum esse; Ecclesiasticos autem Patres, atque idcirco superiores & non convenire filio admonere aut reprehendere patrem, quoniam hîc manifestè apparet æquivocatio & cavillus. Quoniam si in aliquâ civitate Magistratum superiorem gerat filius familias, ille in rebus familiaribus & domesticis domi Patri subjicitur; sed in publicis & civilibus superior erit. Ecclesiastici sunt Patres in Christo; unde Magistratus iis subjicitur in domesticis

sticis rebus domus divinæ; debet ab
iis accipere doctrinam Christi, & Sa-
cramenta Dei, quæ sunt res familia-
res, in quibus filius subjicitur Patri spi-
rituali. Sed quod publica attinet, ut
est castigatio delictorum, & civilis vi-
ta tranquilla, etiam Patres spirituales
filio qui hanc curam habet, ut est Ma-
gistratus publicus, subjici debet. Et
si Ecclesiasticus potestatem & jus ha-
bet corrigere quælibet delicta, non
aliunde hoc habet quam à Principe,
cui soli hoc Deus dedit.

Antea dixi quod in iudicio tria con-
currant: cognitio rationum, quare quis
sit hæreticus, quod est planè Ecclesia-
sticum; cognitio facti, nempe quisnam
sit reus; & sententia, quæ duo poste-
riora sunt temporalia, & antehac in
Imperio Romano exercitata à sæcula-
ribus, & hoc tempore à Principibus
etiam concessæ Ecclesiasticis, Sere-
nissima Respubl. hæc in usu habuit ab
Anno 1249, usque ad annum 1289,
quando hæc concessit officio Inquisi-

tionis, administrato ab Ecclesiasticis, Assistentibus sæcularibus. Quod si Ecclesias. negligenter debitum officium, recideret auctoritas apud eum qui eam concessit, qui eam nunquam privatur. Quocirca mirandum non est sæcularem esse superintendentein supra eum qui munus gerit ab eo concessum, admonendo & excitando tali modo, qui requiritur ad decorum utriusque partis.

Contenta CAP. V.

Quintum Caput, Rectores scilicet & Assistentes non debere præstare juramentum fidelitatis aut silentii Inquisitoribus; attentam meretur considerationem; quia per tale juramentum, Principem dum repræsentant, fierent ministri Inquisitorum.

Res manifesta est, eum qui jurat fidelitatem & silentium, idque sine exceptione, eum teneri ad ejus observantiam ei cui juravit, sine consideratione alterius commodi aut incommodi

modi. Unde Repræsentantes, nulli actioni Inquisitionis possent sese opponere, etiamsi ea in damnum Principis cederet, & ne quidem eum certiores facere eorum quæ in officio occurrunt, sine infractioe juramenti præstiti. Sed publicus repræsentans, etiam cùm tractantur ea quæ spectant officium Inquisitionis, nihil respicere debet, nullisque mandatis teneri quam Principis. Quocirca nemini fidelitatem aut silentium jurare debet. Ubi tribunal Inquisitionis est merè Ecclesiasticum, ibi interveniunt interdum Consultores sæculares, aut etiam Advocati fisci, Notarii, alique ministri qui juramentum præstant Inquisitori, quia sæculares intervenientes sunt dependentes, & Ecclesiasticis subditi: In hoc verò statu tribunal mixtum est, non propter Consultores sæculares, aut alios ministros: sed tantum propter repræsentantes publicos Assistentes, qui non dependent ab Eccles. sed præsident nomine Principis.

Ecclesiastici ab aliquot centenariis annis ad hoc usque tempus, nullum alium scopum habent, quam usurpare jurisdictionem temporalem, quam etiam acquisivêre magnâ ex parte, cum maximis turbis regiminum. Hoc præsertim tempore, idque maximè in Statu Reipubl. summâ dexteritate eotendunt, ut per Inquisitionem omnia Ecclesiast. ad se trahant. Quod etiam tandem eveniret, si possent juramentum introducere, quod fieret à repræsentante ministro ipsorum. Quod semel introductum, scrupuli ab unâ parte, parva notitia ab alterâ, confessorum artificiosus labor; hoc procul dubio efficerent, ut res Inquisitorum aut Romanorum publico prævalerent; aut saltem excitarent in mentibus dubiâ tam efficacia, ut nihil boni ab ipsis provenire posset.

Quod simul solvit responsum, quod alioqui videtur dari posse; videlicet juramentum recipi posse, salvo Principis honore. Responsum, quod pericu-

riculum non aufert ; quia jam antè dicta taliter hominum mentes turbarent, ut nunquam hæc sanè ab iis intelligerentur. Sed ut pigmento aliquo hæc obducant, duo dicunt Inquisitores : 1. Fredericus II, jussit omnes Consules & Potestates jurare : alterum, quod Rex Hispaniæ jurat. Sed Fredericus non jussit juramentū præstari Inquisitoribus, quoniam, ut jam antè ostensum est, officium Inquisitionis necdum institutum erat : Sed ut publicè ipsi jurarent, se diligentes fore in extirpandis hæresibus, quæ jam radices egerant. Tunc temporis Consules & Potestates non constituebant officium Inquisitionis unà cum Ecclesiasticis : sed isti soli autoritate Imperiali condemnabant hæreticos : & Imperatori præstabant juramentum fidelitatis ; quæ forma paululùm temporis duravit. Testatur Johannes Andreas Canonista celebris, qui floruit Anno 1300, suo tempore jam in desuetudinem abiisse hoc juramentum.

Rex autem Hispaniæ Philippus II, publicum juramentum introduxit, non Inquisitoribus sed Deo præstandum; se nunquam permissurum ut hæretici liberè viverent in ipsius Regnis, quod non est juramentum fidelitatis aut silentii officio præstitum, (quod ab ipso Rege dependet, & illius mandata recipit) sed sic dum Deo promittit, subditis aufert omnem spem libertatis conscientiæ.

Similiter & antiqui Duces Reipub. Venetæ, in ipsorum promotione, jurabant se punituros hæreticos: hoc juramentum non fuit præstitum Inquisitoribus, sed Deo & Reipub. Hic autem subest æquivocum, quod quis interdum absolutè jurat, interdum sub manu ut loquuntur; & hoc requirit, ut sint in ipsorum potestate & obsequio cui juramentum fit. Et publicus repræsentans nemini hoc pacto quam Principi jurare debet, prout nemini subjicitur. Quocirca necessarium erit, omni tempore observare hoc

quin-

quintum Caput, in quo agitur de sum-
mâ rei.

Contenta CAP. VI.

PRincipi rationem reddere earum
rerum quæ in materiâ hæreseos
quotidie occurrunt, prout Cap. 6. con-
tinetur, est res quæ spectat ministe-
rium Dei, & necessaria ob bonum re-
gimen. In iis locis ubi Inquisitio tan-
tum est penes Ecclesiasticos, non per-
mittunt vel minimum Principi com-
municari earum rerum quæ occurrunt
in hoc officio. In hoc autem statu, ubi
tribunal mixtum est, quemadmodum
eò tendunt, ut Assistens (quem exclu-
dere non possunt) ipsorum minister
deveniat; sic & in eo toti sunt, ut oc-
cultâ omnia sint, quæ ab ipsis tractan-
tur, gravamen conscientiis imponen-
do, si quicquam reveletur sine licentiâ
Inquisitoris; idque per hanc regulam:
Causas fidei debere esse penes Judices
fidei.

Inter alias perverfas opiniones qui-
bus

bus hoc nostrum infelix sæculum laborat, hæc etiam prædicatur; Principem non debere habere curam Religionis; idque duobus hisce prætextibus coloratur: Primò, quia cum sit spiritualis & divina, eam non respicere auctoritatem temporalem: secundò, quod cum Princeps majoribus rebus sit intentus, eum non posse huc mentem convertere. Et certè maximâ admiratione dignum est, considerare quo pacto in mundo mutatio facta sit. Antehac sancti Episcopi Principi nihil magis prædicare & commendare solebant quam Religionis curam, de nullâ re magis seriæ admonitiones, & modestæ reprehensiones super ejus neglectu. Nunc verò nihil magis prædicatur, & Principi persuadetur, quam ad ipsum non spectare curam rerum divinarum, quamvis Sacra Scriptura abundet locis in quibus Religio commendatur protectioni Principis à Divinâ Majestate, quæ etiam promittit tranquillitatem & prosperitatem re-

gimi-

gimini ubi pietas fovetur : quemadmodum minatur defolationem & destructionem iis, qui res divinas tanquam alienas tractant. Exemplis hic abundamus, sed quia hic tractatus eorum longas narrationes non requirit, hoc tantum dicam : Davidem accepisse Regnum intus confusum, quoad externos verò, multis bellis implicatum, & ob formandam politiam occupatissimum : attamen præcipua ejus sollicitudo fuit de Religione. Et Salomon postquam accepisset Regnum tranquillissimum, & maximè ordinatum: magis tamen de Religione, quam de ullâ aliâ parte regiminis sollicitus fuit. Principes superioris sæculi, qui pluribus laudibus celebrati fuere, ut Constantinus, Theodosius, Carolus Magnus, S. Ludovicus, &c. maximam earum accepere, quod præcipuam operam collocassent in protegendis & dirigendis rebus Ecclesiæ. Et quidem impostura maxima est, proponere hanc partem quasi minoris momenti, quæ
omitti

omitti posset, ut ad alia se convertant; siquidem ejus neglectus iram divinam provocat. Experientia quotidiana hujus temporis, clarè ostendit, nullum regimen tranquillè diu stare posse, ubi oboritur mutatio in Religione. Ipsissimi autem qui hoc consilium dant ne Princeps sese immisceat rebus Ecclesiasticis; hoc tamen alibi dicunt: Religionem esse fundamentum regimini. Maximum autem absurdum foret, hoc tanquam verum stabilire, prout verissimum est; & tamen aliis hanc curam relinquere, sub hoc prætextu quod sint spirituales, & quod eo usque non attingat temporalis auctoritas, aut quod Princeps habeat majores occupationes quam hâsce.

Manifesta res est, quemadmodum Princeps, non est Prætor nec Præfectus, sic etiam non est Sacerdos aut Inquisitor: sed hoc etiam ab alterâ parte certum est, curam ejus esse architectonicam, omnes & singulos tenere intra terminos debiti muneris. Sed

hic

hic latet error; curam nempe particularem Religionis propriam esse ministris Ecclesiæ; quemadmodum regimen temporale proprium est Magistratibus: sed Principem non debere exercere neque illam neque hoc per semetipsum videlicet: sed dirigere omnes debere, & circumspicere, ne ullus officio suo desit, remedium adhibere defectibus ministrorum: hanc nimirum debere esse curam Principis, tam in iis quæ spectant Religionem, quàm alias partes regiminis. Et quemadmodum significare ei oportet de singulis aliis rebus, ut foeliciter administret: sic scrupulatim hoc fieri oportet in materiâ Religionis. Inquisitores Italiae per cursores ordinarios exactè Romam deferunt, quicquid actum ab ipsorum officio. Magis ergo Principi harum rerum ratio reddi debet, quia ejus magis interest. Præstaret non eliminari hæc extra Statum, ut fit in Inquisitione Hispaniæ, quæ Regi soli rationem reddit. Quoniam autem hoc diffi-

difficile obtineri posset, nunc temporis sufficiat Principem hæc scire, quia illis etiam notum, quorum res tantoperè non agitur.

Contenta CAP. VII.

SEPTIMUM Caput ordinatum fuit ab excellentissimo Senatu, ut Legatus Romæ tantum præstet, ut Inquisitor sit originarius Domini; quod plane justum est, quia talis meliùs novit consuetudines, & naturam regionis, & majori affectu ducitur: unde hoc præsupponitur; majori iudicio & amore (quæ duo hic maximè requiruntur) eos exercituros officium. Admirandum est omnes Inquisitores Domini, hoc tempore esse allophylos, originarios autem nec in hoc nec in alio statu adhiberi: non quod tam infelix sit hæc Regio ut non producat homines qui ingenio & bonitate non possint certare cum aliis Italiæ partibus. Quæ ratio ergo suadet hos omnes æstimandos inhabiles, & in hoc dominio &

alibi? Qui exempla Transalpinorum inspicere volet, reperiet nullibi esse Inquisitionem, nisi in Hispaniâ, ubi omnes sunt Hispani. Mediolani originarii & alii non excluduntur, sed his officium datur, qui non minùs dependent ab ipso Principe, quam ipsi Mediolanenses.

In Tusciâ Pius IV, transferre voluit officium Inquisitionis ad Fratres S. Dominici: sed Cosinus magnus Dux consentire noluit, quia hic ordo steterat à partibus inimicorum familiæ Medicorum, tunc cum Florentiâ expulsi fuere, anno nimirum 1494. Quæ rationes & exempla ostendunt, Romæ ponderari deberi, officium administrandum in subditis hujus status; neque ipsis nocebit Principis pietas, Religio & vita Christiana populi; & devotio ipsorum Patrum erga Principem proprium & erga Patriam.

Contenta CAP. VIII.

Octavum Caput maximè conveniens est, nempe admitti non debere Inquisitorem ad munus, nisi munitum literis Principis. Idem etiam directorium jubet, quod Inquisitor ante omnia se Principi sistat, literasque recipiat ad repræsentes publicos, ubi munus exercere debet. Hoc etiam ratio dicat, nullam jurisdictionem exerceri deberi, sine publicâ notitiâ. Antehac ipsi Pontifices misère Inquisitores cum literis Apostolicis ad Principem, rogantes ut eos favore & protectione suâ amplecti vellet; quemadmodum etiamnum hoc facere solent, si quando novus Episcopus stabilitur. Hodie vero congregatio Romana Inquisitores mittit cum diplomate; & commentariis legationum, quasi in proprium territorium eos mitterent, contra quas jam procedere non licet. Sed hoc quidem observandum, nempe diplomatis oblationem, per quam

quam agnoscitur Principis superioritas, unde hæc duo sequuntur: primò, ut examinari possit an diplomata sint in solitâ formâ, aut si ipsis nova clausula adjuncta sit: quod si novitas quædam sit, quæ præjudicium afferre posset, convenienti modo ei obviam eatur. Alterùm, pro viribus, cùm elaboratum fuerit, ut Inquisitor sit originarius, & fidelis, atque hæc tam justa postulatio non admittatur: ut diplomata retineantur ac replicando & triplicando, officium hoc majori vehementiâ urgeri posset. Et si fortè casus occurrat propter quem publica sapientia judicaret se conformem debere tandem esse voluntati Romanæ, & admittendum esse alienigenam: hoc saltem efficient, quod Curia in posterum procedet majori circumspectione, & ipsi Patres alienigenæ recusabunt munus ob difficultates quæ jam aliis contigêre.

Contenta CAP. IX.

NOnum Caput est, interveni-
re oportere Assistentes iudicio,
etiamsi reus sit Ecclesiasticus; legiti-
mum hoc est, & observatu necessa-
rium. Nec hoc credendum assisten-
tiam sæcularis hujus officii introduci
ob personam rei, quod ipsum antehac
multos fefellit, æstimantes personam
rei dare locum fori, hanc regulam ma-
lè intelligentes: *Actor sequitur forum
rei*, quæ quidem intelligenda de priva-
tis commodis, ubi iudicium institui-
tur inter litigantes, qui quoad perso-
nas, non subjiciuntur eidem Judici,
tunc forum est cui reus subjacet. Ubi
autem non de privatâ sed publicâ re
agitur, non attenditur persona, sed
caussa. Et quamvis persona sit sæcu-
laris, si causa sit Ecclesiastica, Eccle-
siasticus eam debet judicare. Sic hoc
tempore causæ matrimoniales æsti-
mantur Ecclesiasticæ; & quamvis per-
sonæ sint sæculares, judicantur tamen

ab Episcopis. Sic & caussæ merè seculares, ut administratio functionum publicarum de annonæ abundantia, de sanitate, delicta quæ quietem publicam interrumpunt; hæc, quamvis persona sit Ecclesiastica, pertinent ad secularem. Quod si sit mixti generis delictum, tunc Magistratus mixtus instituitur, à quo procedere debet iudicium ejusdem generis absque respectu personarum.

In quantum hæresis corrumpit doctrinam Christianam, est delictum Ecclesiasticum; in quantum turbat quietem publicam, est seculare. Ad hanc tractandam non oportet considerare personam; nam alioqui Ecclesiasticus deberet judicare Sacerdotes & Monachos; Magistratus autem seculares. Sed tantum oppugnat doctrinam Catholicam hæresis secularis, quantum Clerici; & forsan magis turbat regimen publicum Sacerdos aut Monachus hæreticus, quam secularis. Quod si Ecclesiasticus merces infectas in urbem

bem portaverit, officium quod curam gerit fanitatis corporis, hujus iudicium non defert ad Ecclesiasticos, sed igne consumit merces, & personam ejicit; quia agitur de bono temporali. Sic & officium Inquisitionis mixtum non remittit ad Ecclesiasticum, sed iudicium fert, quia agit de bono publico spirituali & temporali. Quod etiam hinc confirmatur, etiamsi delicta commissa à Clericis Regularibus, puniantur ab ipsorum superioribus: attamen non possunt sese intromittere casibus quæ hæresin spectant, sed vadunt ad tribunal Inquisitionis, non considerantes quod persona sit regularis. Quod etiam hinc clariùs apparet, quoniam casus hæreseos plus tangunt personas Ecclesiasticas quam sæculares; in transactione cum Sede Apostolicâ, maxime eâ quæ facta Anno 1551, Romani exceptione usi fuissent; quod cum factum non sit, ostendunt hanc regulam non esse universalem; nempe, sæcularem intervenire
in

in omnibus casibus. Nonum hoc Caput, maximâ diligentiam ob diversas causas observandum est. Primò ; quemadmodum ante ostendimus, quam sit necessarium Principem nosse quæcunque occurrunt in simili materiâ, ut tueatur religionem. Quod si Assistens non intersit iudicio contra Ecclesiasticos, tunc ea quæ sunt maximi momenti, periculosa admodum, & frequentia, ignorabit. Nec sciet statum Religionis proprii domini: quod est admodum absurdum. Deinde rarissimè contingit hæresis Ecclesiastica, quæ secum non trahat aliquem sæcularem, quo in casu erit inops consilii Princeps. Dividere causam non videtur possibile, nec expedit relinquere sæcularem in foro plane Ecclesiastico. Nihil reliquum ergo nisi componere tribunal mixtum ad iudicandum. Et procul dubio si aperiatur porta sub diverso prætextu, Annexorum, Connexorum, dependentium, emergentium ; sæcularis ab omni parte excludetur.

detur. Quocirca, prout ratio dicitur, hic inviolabiter observandum, Senatus prudentissimum statutum, quod hoc Capite propositum fuit.

Ut secunda pars probetur, nimirum Assistentes oportere esse præsentes cum processus formatur, etiam si denuntiatio aliunde facta sit, necesse est scire consuetudinem officii, approbatam usu & ratione. Quod si denuntietur persona coram tribunali Inquisitionis, quæ alibi domicilium habet, nec personaliter ei subjacet; denuntiationem acceptat Inquisitor, examinat testimonia & format processum, in quantum potest eo quidem loco: & postmodum hæc transmittit ad Inquisitorem qui reum detinet, ut causam prosequatur, finemque imponat.

Anno 1610, P. Averalus Capucinus Romæ denunciatus fuit de quâdam opinione de Antichristo, & ab illâ Inquisitione processus ejus missus fuit Brixiam, ubi prædictus Pater degebat. Inquisitio Brixienfis hanc causam
fam

sam peregit sine Assistentibus; & Re-
ctoribus respondit (quibus id displice-
bat) Rectores non debere assistere, si
non quando processus initium cæpit
in proprio tribunali; non autem cùm
denuntiatio Româ venit. Hoc si ad-
mittatur, tunc non tantùm ratio & le-
gitima consuetudo violabitur: sed
etiam per hoc arcanum auferetur om-
nis assistentia. Inquisitores enim ut
careant Assistentibus, & ad incremen-
tum propriæ auctoritatis, & ut meliùs
inserviant Curia Romanæ; hoc effi-
cerent per denuntiatores sub specioso
prætextu, ne denuntiatio ab ipsorum
officio sed à Romano proveniat: quod
facillimè fiet vel per literas, aut moni-
torium; & hoc pacto in omnibus caus-
is excluderetur secularis. Sed hi sunt
termini legales, quemadmodum om-
ne officium aut Inquisitio accipit de-
nuntiationes contra absentes, secun-
dum ritus, formas & usum suum: sic
& proprium officium format proces-
sum, & sententiam fert secundum usum

suum. Hoc etiam animadvertisse necessarium fuit, ne quis externâ specie fallatur, in Reipub. præjudicium: hoc pro certo statuentes, quod Repræsentans publicus, sine exceptione assistere omnibus actionibus officii teneatur.

Contenta CAP. X.

Decimum Caput, Repræsentantes nimirum debere assistere actionibus totius processus; est planè necessarium, ad tollendos abusus qui paulatim irrepsere; quia in aliquibus locis, omnis processus informativus peragebatur sine assistentiâ, in aliis, omnis defensivus, in quibusdam, post acceptam denuntiationem, à solo Inquire, Rectores vocabantur ad examen testimoniorum, qui omnes modi agendi præjudicium secum adferunt, quia talia in exemplum trahuntur, & à primo itur ad secundum, & lapsu temporis consuetudo habet vim legis. Quod amplius est, quia Assistens tenetur significare Principi quæcunque occur-

occurrunt, & protegere subditos, si quando ab Ecclesiasticis opprimuntur; neque hoc neque illud præstare poterit, nisi penitus cognoscat totum processum. Vel minimum particulare mutare potest totam causam, neque intelligere, neque referre possunt negotium, nisi intelligant omnes circumstantias.

Contenta CAP. XI.

UNdecimo Capite dictum, ob prædictas rationes, nullum actum quasi parvi momenti omittendum esse, quia nihil tam parvum, quod non possit esse causa absolutionis aut condemnationis. Subjicitur, non sufficere etiamsi hoc Inquisitor permittat; quia qui proprio nomine agit, absens interdum esse potest, non autem qui alterius nomine præsens esse tenetur. Neque hoc negari potest Rectoribus (præcipuè occupatis negotiis quæ secum trahunt regimen civitatum,) commodius fore pro libitu

interesse vel non, Inquisitioni.

Sed nulla Jurisdictio administratur absque labore. Curia Romana ne officium Inquisitionis negligatur ob nimias administrantium occupationes, talibus hoc onus imposuit, quibus nihil aliud negotii superest, & qui propter infimam ipsorum conditionem, hoc pro summo honore æstimant. Princeps verò, cujus interest Religionis negotia benè administrari, decentiùs putat adhibere huic rei personas eminentioris gradus, quibus fidere non vereatur, quocirca certus est Repræsentantes fideliter & sollicitè acturos, etiam si distrahantur aliis occupationibus.

Contenta CAP. XII.

DUodecimum Caput ostendit quale remedium adhibendum sit, si quando admissum aliquid sit contra debitam formam; nempe, res esse restabliendas in pristinum statum, adhibitis remediis benevolis & necessariis.

Contenta CAP. XIII.

DEcimumtertium Caput, quod tractat de processibus informativis quæ alibi mittuntur, meretur attentam considerationem, & diligentiam, quandoquidem aliqui Inquisitores, requisiti à superioribus, secreto modo agunt contra probos viros, examinantes homines qui stant ab ipsorum partibus, qui sæpissimè sunt nebulones; quos tamen synceros prædicant & exceptione majores, & horum testimonio sententiæ secretæ alibi formantur, ad tollendum honorem, aut inferendum majus damnum reis.

Anno 1590, cùm aliqui subditi S. Marci belli causâ Gallias peterent contra confæderatos; Fr. Albertus de Lugo Inquisitor Veronensis, processum intentavit contra ipsam Serenissimam Rempubl. tanquam fautricem hæreticorum, examinans pessimos homines, quos esse tales ipsi constabat; laudans eos interim, ut fides

iis adhiberetur. Mittere eos non potuit quo destinaverat hic bonus Pater, detectus fuit & punitus, prout tempus ferebat, sed non pro merito. In seditio- nibus Anni 1606, contra Senatores & Repræsentantes publicos & personas publicas similia egere, qui certè maximus abusus hujus officii, quod semper syncerè procedere tenetur. Et quo major abusus, eò cautiores repræsentantes publicos esse oportet, ne unquam permittant ob requisita aut jussa alterius, processum formari sine ipsorum præ- sentiâ. Et si quando quid simile ten- tetur, statim ei obviam eant. Atque adeò attenti sint ad omnes actiones Inquisitoris, easque detegant, & im- pediant.

Contenta CAP. XIV.

Decimum quartum, quod requi- rit, ut in processu notetur Assi- stentia, caret difficultate; quia ut an- te dictum est, Episcopus Ravellensis, Nuncius Apostolicus, An. 1551, scripsit
id-

idipsum ad omnes Inquisitores hujus Status.

Contenta CAP. XV.

Decimum quintum Caput necessesse est ut exactè observetur, nimirum in processu non deberi admitti decreta quæ foris auctoritatem accipiunt: quoniam ut plurimum Inquisitores extra hunc Statum talem ordinem in procedendo observant, ut perpetuò Romæ omnia perscribant, unde denuò expectant quid ipsis faciendum, tantundem quasi Romæ processus formaretur; quocirca peccant contra legem canonicam, quæ necessitatem consultandi officio imponit. In hoc Statu hic abusus nondū frequens, nec tam subtilis; licet forsitan in aliquo casu particulari, ob alicujus favorem aut odium. Credi potest, illos justitiæ causâ & sincero animo Roman scribere, unde expectant quid ipsis faciendum sit, & Inquisitores ad captandum favorem promptè mandata exe-

quuntur. Et ipsi hoc agunt ut literæ inde veniant, ad tollendas contradictiones, inter Vicarium Episcopum aut Consultores. Et hâc viâ superant oppositiones. Hinc duo mala proveniunt: primum, quod à tribunali auferatur auctoritas; alterum, quod reo in defensione sui majores difficultates & sumptus imponuntur. Excellentissimus Senatus hoc semper egit, ne auctoritas officii Inquisitionis diminueretur: prout par est in omni ordinatione publicâ, ad bonum regimen. Antehac Romæ Inquisitio nihil juris exercebat alibi, sed in solâ civitate, & sic de cæteris. Erat quidem Pontifex omnium super-intendens, observatis interim pactis, immunitatibus, & consuetudinibus legitimis singularum civitatum: atque ita observatum fuit usque ad tempora Pauli 3, qui circiter annum 1540, Romæ instituit congregationem Cardinalium, quos Inquisitores Generales nominavit, qui tamen non imperant Inquisitioni Hispaniæ, qui

qui antea hoc stipulaverant; sic neque auctoritatem Inquisitionis hujus Status auferre debent, prout ante centum annos inter ipsos transactum fuit; quod ipsum consideravi, ut hinc concludam: Ratione carere, illos eripere jus quod ad alios pertinet. Et revera, si Inquisitio Romana sese immisceat causis hujus Status, prout in alicubus locis fit, tantundem erit ac si res Romam deferatur. Et ut hic claris & strictis terminis utamur: quemadmodum iudicium nullum æstimatur, quod Inquisitores dant sine Assistentibus: sic omne habetur pro invalido, quod datur extra hunc Statum, utpote sine præsentia Assistentis.

Quod si ab ipso Pontifice in hunc Statum mitterentur Cardinales Inquisitores; his nulla concederetur potestas operandi sine præsentia Magistratus, & quicquid fecerint rescinderetur: multò minùs ipsis concedi dedet quod Romæ manentes debeant operari. Quod si hæc congregatio, quæ
com-

componitur ex præcipuis Cardinalibus, quædam scripto ad nos mittat, hæc debitâ reverentiâ ab his Inquisitoribus excipienda sunt, & implenda, si non obstet potentior ratio. Observato interim stilo officii, ubi formatur decretum nomine Judicum & Assistentium; nec mentio ejus fiat, quod foris advenit. Et quando particulare illud scriptum Româ missum, nullius esset usus in alio territorio, ob circumstantias particulares quæ ante oculos haberi debent; & sic visum foret Judicibus & Consultoribus, nihil obstabit Romanis hæc significari. Assistentes verò his necesse non habent sese immiscere, nec scire illos oportet quid Romæ scribatur, nec ne, quidve executioni mandetur, nec ne, an à Romanis procedat, sed tantùm debent assistere Inquisitoribus, idque sub nomine proprii officii.

Contenta CAP. XVI.

Decimum sextum Caput, quod ait captivos non esse mittendos extra dominium, luce clariùs esse debebat; quandoquidem transmittuntur captivi ab uno loco ad alium; aut propter justitiam, quando uterque locus domini est sub eodem Principe: aut verò à Principe ad Principem per mutuam transactionem, aut ob favorem: & in omnibus hisce casibus remissio fit, ut transgressores puniantur in loco ubi delictum commissum est. Sed Doctores dicunt, hæreses non requirere, ut pœna sit in loco particulari, quia hæreticus peccat contra Deum, qui ubique est: deinde, quia ubique peccat, ubi mordicus opiniones suas defendit, quocirca ubicunque castigatur, punitur debito loco. Atque hinc procedit communis opinio, hæreticos non alibi non mittendos, & revera consuetudo obtinuit hæreticos puniri ubi detenti fuere, nec transferuntur
ab

ab uno ad alterum Inquisitorem. Sola Curia Romana facilè & frequenter ad se causas evocat, & captivos Romanam venire jubet, etiamsi in eâ civitate delictum commissum non sit. Hoc est fundamentum communis opinionis, reos hæresios non esse remittendos, & de facto etiam obtinuit hæc consuetudo, hæreticos puniendos ubi detinentur, nec eos transmittendos ab uno Inquisitore ad alterum. Curia autem Romana solummodo facile & frequenter causas evocat, & captivos Romanam mittendos curat, etiamsi in eâ civitate delictum commissum non sit.

Serenissima autem Respubl. quemadmodum consentire noluit evocationi causarum; nunquam etiam concedere voluit remissionem captivorum, sed hoc statuit, eos judicandos, ubi detenti fuere, alioqui omnis auctoritas officii Inquisitionis proprii domini auferetur; in quo nihilominus Episcopi reperiuntur, qui nullis cedunt, virtute nimirum & ingenio, & qui-

quidem ipsi Deputati à Curiâ Romanâ: Et quia abundat civitas hominibus doctis (quibus pro consultoribus uti possunt) nulla ratio suadet, casus quolibet hic non examinandos aut decidendos esse. Quod si ad divinum ministerium exaltandum, captivi Romam essent mittendi, spretis omnibus rationibus, id ipsum procurandum foret. Attamen rem sic sese non habere, unico exemplo ostendam, quod præteritis annis contigit, nempe 1596.

Detinebatur captivus Patavii quidam Ludovicus Petruccius Senensis, Inquisitor autem Romanus Patavium perscribere debebat, prout mos est, indicia quæ habebat: ille autem contrarium facere conatus est, videlicet Romam pertrahere captivum, & quantum potuit, præstitit apud Legatum qui tum Romæ agebat, & similiter apud Nuncium Venetum. Quocirca sæpius Excellentissimus Senatus responsa dedit; non expedire mutare optimum institutum Domini, judicandos esse capti-

captivos ubi detenti fuere. Ab alterâ verò parte, esse rem justam, usitam, sine contradictione significare Inquisitori Patavino; si quid haberent contra captivum, ut justa pœna ipsi imponatur. Responsa & replicationes crebræ fuere, semper autem ejusdem tenoris, idque per quinque annos continuos, quibus interim carceri inclusus mansit Petruccius. Tandem cum Romæ viderent, eum obtineri non posse, Anno 1601, scripsere ad Inquisitorem Patavinum, prædictum Petruccium liberandum esse. Atque ita dimissus fuit, mentibusque hominum hoc dubium adhæsit, quale illud delictum esse potuerit, quod impunitum potiùs manere debuerit, quam Inquisitori Patavino communicari.

Huic rei adjungam, quæ super causis Inquisitionis, referuntur à Directorio Inquisitorum, iis nempe quæ tractantur coram Curiâ; de quibus, postquam diversa incommoda narravit, sic concludit: In hâc Curiâ causæ tra-

Etantur cum multo tædio, multis laboribus & expensis. Quocirca Inquiriti hic ipsorum causas non curent tractandas, nisi in numinis fiduciam ponant, & magnatum favore. Hæc sunt verba Directorii. Credi potest, justitiam synceriùs administrari temporibus præsentibus quam præteritis: sed hoc etiam pro certo tenendum, hoc in Statu bonos & idoneos reperiri, qui causas justè & debitè tractent: ac proinde alibi non judicandos qui in hoc dominio detinentur captivi.

Altera pars hujus Capitis, nempe processus alibi non esse mittendos, habet idem fundamentum, de quo actum est hoc Capite, & præcedenti. Quoniam, si detenti debent judicari in hoc Statu, & sententia exequenda ab eodem tribunali, nulla causa nos cogit foris processus mittere. Interim distinguere licet inter detentos hoc in loco, aut citatos & contumaces: quia tales processus communicandi non sunt. Sed examina, aliaque facta ad petitionem

nem

nem alterius Inquisitionis, quæ non spectant hoc dominium, requirentibus mittenda sunt. Interim Assistentes nullo modo concedere debent, hujuscemodi res tractari, absque ipsorum præsentia, prout dictum est Capite 13. Ut in officio Inquisitionis omnia peragantur, ut in collegio mixti generis, non verò puro Ecclesiastico.

Contenta CAP. XVII.

Vicarium Prætorium, aut personam Assistentem loco Rectoris non debere agere Consultorem: quia sæpius evenire potest, Rectores impeditos curialem mittere, qui si consultorem agat, in processu pro tali habetur, & per consequens ut minister officii, quod assistentem non decet, & sic introduceretur consuetudo, quæ assistentiam munus superioris, mutaret in consultationem, quod est inferioris.

Contenta CAP. XVIII.

Decimum octavum Caput, non debere concedi detentionem nisi in casibus, qui tantum officium Inquisitionis spectant, & ubi processus formatus est præfente Assistente; & ubi casus dubius, hic Principi significetur. Hæc omnia probatione non egent, quia ipsum Jus Canonicum statuit, Inquisitionem non debere assumere casus, nisi manifestæ hæreseos, imò hoc pro lege habetur, penes omnes Judices esse, exprimere casus, de quibus dubium occurrit, an ipsos tangat, nec ne. Ajunt Doctores, hoc Inquisitores non posse, sed tantum illos debere assumere manifestos: dubios verò à Judicibus ordinariis determinari debere, tangantne eos, nec ne. Hoc quidem caput probatione vel declaratione non eget, sed diligenti observatione. Quia hoc sæpe imò ut plurimum evenire solet, Judices, qui limitatam habent potestatem, extendere

dere quantum possunt jurisdictionem generalem tam in Ecclesiasticis quam civilibus. Quoniam omnes homines naturâ, propendent ad imperandum, deinde officium ex eo utile percipit. Quocirca si Inquisitores ultra debitum jus extendant, ii qui hoc permittunt, magis sunt reprehendendi, etiam si ob bonum finem hæc fiant, nunquam tamen prudenter. Quidam ob cultum divinum eorum auctoritatem extendunt, atque hoc pacto fidem dilatari credunt. Alii autem bono zelo moti, Inquisitioni permittunt tractare blasphemias, incantationes, quidam etiam usuras; sperantes eas ob auctoritatem & severitatem officii facilius extirpandas esse, sed eventus contrarium ostendit. Quod si interdum casus aliquis qui Inquisitioni non erat proprius, ab eâ bene determinatus fuerit, in posterum tamen similes tot & tanta mala dedere, ut Magistratus sæcularis coactus fuerit ob meram necessitatem denuo assumere notitiam talium delicto-

lictorum, quæ imprudenter Inquisitioni reliquerant, non sine magnis controversiis, & multis confusionibus, inter officium & Magistratum. Neque hoc statuendum, tenere officium Inquisitionis intra debitos terminos, & non permittere ne casus qui manifestè ipsos non tangunt, aut similes modificationes, diminuunt ipsorum auctoritatem: Imo hoc pacto potius extenditur, & in perpetuum conservatur. In illis regionibus ubi antehac fuit Inquisitio, & hodie expulsa est, id ipsum evenit, quod ad se traxerint, quæ populus perferre non potuit. Omnes facile jugum legitimum ferunt: sed constringi indebito modo, nemo perferre vult. Quod de nodo gordio dicitur, qui cum solvi non posset, secabatur; de omnibus vinculis humanis dici potest, quæ si injusta sint, & detenti per viam ordinariam justitiæ, liberari non possunt; tunc ad indebitos, extraordinariosque modos confugiunt, seditiones nempe, similesque

lesque pestes. Spartanus ille dixit, Regiam auctoritatem limitibus circumscribere, non facere ad ejus diminutionem sed perpetuationem. Quocirca hoc certo statuendum, officium hoc ad cultum divinum certis terminis includendum: concedere verò ei nimium auctoritatis ob zelum sine scientiâ, tandem producere contemptum divinum, damnum fidei, & confusionem publicam. Atque ita in hoc felicissimo Statu observatum fuit, eritque in posterum, si eodem modo semper procedant.

Contenta CAP. XIX.

Capitulum 19, sortilegos nimirum & hariolos non pertinere ad Inquisitionem, est extra dubium: quoniam ipsæ Leges Canonicae prohibent ne Inquisitores hisce sese immisceant; nisi etiam manifesti sint hæretici. Sed eo magis invigilandum, si personæ quibus imputantur hujusmodi delicta, sint fæminæ, aut cerebri minus

constantis : quæ magis indigent instructione Confessoris, quàm castigatione Judicis: præsertim si sint dignioris ordinis personæ, quales cum scandalo & exterminio familiæ coram hoc tribunali sistendos non putamus. Eadem diligentia adhibenda, ne tribunal Inquisitionis assumat casus fascini; ut dicitur Capite X X, quod glossis non indiget.

Contenta CAP. X X I.

INquisitores non debent judicare de blasphemis ordinariis; Legibus enim Civilibus & Canonicis, atque adeo usu totius mundi decisum est, eas non pertinere ad Inquisitionem, neque hoc in dubio ponitur, ob leges manifestas. Excellentissimus autem Senatus statuit fascinationes puniendas esse à Magistratibus, quoniam pœnæ Ecclesiasticæ non sufficiunt ad castiganda hujuscemodi scelera. Eadem ratio movit Excellentissimum Senatuum Anno 1595, ut idem statueret cir-

ca blasphemias hæreticas. Et sic maturè deliberatum fuit, postquam consuluissent doctos ejus seculi. Quæ duo statuta non eripiunt, nec impediunt notitiam & sententiam Inquisitorum, circa eos quos hæreticos præsumunt esse. Sed quia forum Ecclesiasticum debitas pœnas non habet, ne impunita abeant hæc scelera, id ipsum Magistratus præstat. Neque hoc impedit officium hæreseos; sed castigatio hæc fit, ob injuriam Deo factam & damnum proximo illatum. Inquisitores autem ad ipsorum judicium pertrahere conantur delicta maleficorum & blasphematorum; utentes hisce duabus rationibus. Prima hæc est, quando in aliquo delicto est aliquod principale & accessorium, tunc primum trahit alterum; sed in blasphemias hæreticis; ubi suspicio de hæresi principale est delictum, quod Inquisitores spectat, trahere debet blasphemias quæ sunt accessoriæ. Altera ratio est, quia ipsis nimis rigidum videtur

tur

tur punire unicum delictum duabus sententiis. Idque ex communi dicto, unum peccatum non esse puniendum duplici poenâ. Sed facile hæ oppositiones solvuntur. Primò, posito, quod suspicio hæreseos fit principalis causa (quod tamen S. Thomas non admittit) non tamen necessario ad se blasphemiam trahit; quoniam sic non connectuntur, ut separari non possint, & iudicium de uno ferri non possit absque altero. Sed secularis interrogare potest reos de verbis injuriosis contra Majestatem divinam, absque inquisitione fidei, aut quid in animo tectum gerat. Quocirca talis connectio non est inter blasphemias & hæreses ut separari non possint, & singula judicari in foro proprio & competente.

Similiter judicandum est, si quando verbum divinum risui exponitur, ut cum Psalmi transformantur: tunc secularis judicat quatenus injuria facta est Deo; Inquisitioni autem in-

cumbit examinare, an hujuscemodi peccator sit perversæ fidei. Et si ictibus aut alio modo percutiantur imagines sanctæ, manifestum erit Magistratus punire debere actum illum externum, quo injuria infertur Christo in imagine ejus: Inquisitoribus autem inquirendum relinquitur, an transgressor peccaverit ex perversâ doctrinâ, an solâ malitiâ voluntatis: atque hic accuratè considerandum blasphemiam hæreticam distinguendam esse ab atroce. Atrocior est quæ gravior & magis injuriosa; magis autem hæretica illa unde major nascitur suspicio hæreseos, etiamsi in se levior sit, quod Magistratibus examinandum, & majori pœnâ castigandum. Inquisitor autem magis considerat indicia mentis, etiamsi in se non sint tam injuriosa: unde fit ut interdum severiùs judicet verba contra Sanctos prolata, quàm contra Majestatem divinam. Maxima pœna quæ blasphematoribus ab Inquisitione imponitur, est abjuratio: quæ

quæ si cadat in personam vilem, vix poena dici meretur. Quocirca ne transgressiones tam enormes impunitæ maneant; cum scandalo & malo exemplo, justum & necessarium est Magistratus judicare blasphemias, relinquentes Inquisitioni quæ hæresin spectant. Interim absurdum non est, prout aliquibus videtur, eandem causam à duobus Judicibus judicari, quando poenæ sunt diversi generis, & finis præjudiciorum pariter diversus est. Eadem causa tanquam civilis & postea tanquam criminalis examinari potest. Finis judicii civilis est dare unicuique suum. Criminalis autem castigare usurpatorem. Sic evenit in casu blasphemiae hæreticæ. Finis Inquisitionis est, si blasphemator falsum credat, docere veritatem; eumque absolvere à censurâ, quod falsum crediderit: finis autem Magistratus intendit poenam ob injuriam factam Majestati divinæ. Inquisitionis poenæ sunt spirituales, ut abjuratio, absolutio.

Pœnæ autem quas Magistratus imponit sunt corporales. Imo hoc etiam dici potest, non esse diversa judicia super eâdem causâ. Sed potiùs in duabus causis separatis Magistratum judicare delictum blasphemix, illudque punire pœnâ corporali: Ubi Inquisitio sine consideratione delicti, judicat qualitatem suspicionis, eamque pœna spirituali castigat.

Contenta CAP. XXII.

Vigesimum secundum Caput loquitur de Inquisitoribus, qui ad dilatandum jus suum, prætendunt ad ipsos pertinere delicta bigamix; idque propter hanc rationem: quia est abusus matrimonii, id est, Sacramenti. Et in Hispaniâ hic casus ad officium Inquisitionis defertur. Verumtamen est communis opinio jurisconsultorum hos casus esse fori secularis, quibus à legibus pœnæ imponuntur. Canonicum autem jus de iis non agit. Atque ita ubique observatum fuit, etiam

etiam Mediolani, ubi Inquisitio quam maximè pro auctoritate agit, plus quam in aliis locis Italiae. Neque ratio adducta, nempe esse abusum Sacramenti, contra nos militat. Quia prima uxor legitimo tantùm matrimonio juncta, habet annexum Sacramentum; in eoque nullus abusus esse potest. In secundâ autem, nec matrimonium, nec Sacramentum locum habere potest, nec ullus contractus spiritualis, nullitas autem de facto non de jure. Unde nec in actu primo nec in secundo abusus Sacramenti esse potest, etiam si per secundum actum cum scelere conjunctum, alteram uxorem superinducendo, injuriam faciat primo matrimonio. Hæc autem non pertinent ad Inquisitionem, quemadmodum nec adulterium. Quod si quis hæresin hinc inferat, quod qui duas uxores ducit, id ipsum licitum esse judicat, per eandem rationem omnes casus ad sese trahet Inquisitio: quia adulter & fur scelera committunt, existimantes ea esse

licita. Atque ita etiam Cingaros examinare illos oportebit, qui ex furto vivunt, quemadmodum & latrones ex rapinis. Sed contrarium præsupponendum est, omnem peccatorem habere veram fidem & doctrinam Catholicam; sed eum peccare ex fragilitate aut malitiâ vel alio affectu humano: atque idcirco eum debere puniri ab ordinario Judice: quod etiam in eo observandum qui habet duas uxores, nisi aliud sit indicium perversæ fidei. Neque verum est in Hispaniâ hunc casum absolutè deferri ad Inquisitionem: sed ordinariè punitur à secularibus per pœnam Bullæ ferri candentis in fronte. Sed quia Hebræi & Mahumet. admittunt pluralitatem faminarum: hi solent examinari ab Inquisitione, & deinde puniri ob delicta per Bullam. Sic & in hoc loco fieri poterit. Si Judæus aut Mahumetanus fidem Christianam amplectatur, qui postea bigamus deprehendatur, per indicium procedet Inquisitio & per de-

delictum ad forum ordinarium. Sed quando ob carnis voluptates, aut dotis gratiâ, vel ob similes causas, aliquis secundam uxorem duxerit; sine circuitione procedendum est in foro ordinario, delictumque puniendum prout requirunt circumstantiæ particulares; postponentes cavillationes, quæ inventæ sunt ad confundendas jurisdictiones, communi opinioni Jurisconsultorum & usui universali.

Contenta CAP. XXIII.

CAsus usuram spectantes, de quibus hoc Caput loquitur, extra omne dubium Inquisitionem non spectant, quemadmodum multi Pontifices hoc injunxere Inquisitoribus, qui conati fuere ad se pertrahere casus & quæstiones de usurâ, atque adeo decretum inseruere Juri Canonico: ubi ut excludantur omnimodo ab Inquisitione quicumque casus usuram spectantes, & ne per indirectum sub aliquâ specie ad sese judicium de iis pertinere

tinere prætendant, sic loquitur Pontifex : *Etiamsi hæretico converso Inquisitio pro pœnâ imposuerit, ut ablata per usuram restituat, nihilominus eam non posse sese ingerere similibus casibus.* Ob Dei ministerium, & dignitatem officii, sequestrari debent ab eo omnes causæ pecuniariæ. Et nihil aliud occurrit in hoc Capite satis manifesto.

Contenta CAP. XXIV.

HOC Caput vetat Judæos aliosque infideles subjici officio Inquisitionis, sed tantum foro seculari. Antehac expressè dictum fuit ab Apostolo Paulo, auctoritatem Ecclesiasticam sese non extendere usque ad eos qui sunt extra Ecclesiam, quod etiam constitutum & observatum fuit usque ad hæc tempora. Papa Innocent. III, declaravit eos non subjici Papæ, sed legi, nec ab eo posse judicari, quia in virtute legis Judex exercet officium. Et quod amplius est, nulli infideles puniri possunt pœnis spiritualibus : atque

que idcirco non subjiciuntur Ecclesiæ, quæ hoc pacto tantum punit. In lege civili sunt prohibitiones & pœnæ contra Judæos blasphemantes, contra eos qui proscindunt Religionem, qui Christianos ad Judaismum trahunt, qui violant res sacras, qui offendunt Judæos conversos. Ipsi etiam Romani Pontifices contra delinquentes Judæos, aliosve infideles, vituperantes Religionem Christianam; nullo alio remedio usi sunt, quam ut excitarent Principes & Magistratus seculares, ut debito modo tales punirent. Atque hæc de re multa extant decreta in jure Canonico. Princeps aliquis ad evitandam molestiam harum causarum eas ablegavit ad Episcopos: quod non placuit summis Pontificibus.

Rex Siciliae, Episcopis sui Regni auctoritatem dedit castigandi Saracenos, qui in certis casibus offenderent Religionem: Papa autem Alexander III, pariter ad eos literas dedit, ne alia delicta punirent quam quæ pe-

cuniâ aut virgâ castiganda essent, sine sanguinis effusione. Quod si crimen majorem pœnam exigeret, id ipsum relinquerent brachio temporali. Hæc auctoritas stabilita per Apostol. Paulum, quem suprâ citavimus, unâ cum legibus civilibus & Canonicis, quam usus confirmavit, à nemine in dubium vocari deberet. Attamen, desiderium extendendi auctoritatem quosdam excæcat, atque in eum finem rationes nullius momenti prætexere solent, dicentes: Si Deus punit & punivit infideles: oportet & Papam id ipsum facere, & Inquisitores ejus legatos. Ratio autem quare omnia delicta fidelium & infidelium, omnia occulta peccata, solius etiam mentis punire possint, hæc est, quod Deus ea punit. Hoc quidem verum est, Christum vicariis suis non dedisse potestatem nisi in rebus spiritualibus, idq; in Ecclesiâ: quocirca non possunt judicare nisi Christianos, neque eos punire nisi pœnâ spirituali. Commisit autem Deus pœ-

nas

nas temporales potestatibus secularibus, ad castiganda delicta, omniumque peccatorum cujusvis Religionis. Argumentari autem ab omnipotentia divinâ ad auctoritatem humanam, est præter reverentiam debitam Divinæ Majestati. Amplius autem hic considerandum; Dicunt, Infideles etiam si subditi non sint Ecclesiæ, interim si quando eam offendant, licere castigando eos sese defendere, idque per hanc regulam legis: quod qui non est subditus alicujus territorii, talis fit, si quando in eo delictum committit. Quæ omnia sanè intellecta vera sunt, sed hæc in re nihil concludunt. Negari non potest defensio Ecclesiæ, si quando ea offendatur. Sed ea semper fieri debet per Magistratum. Infidelis quia sacra violat, qui offendit Religionem, non debet abire impunitus: & Ecclesiæ licet se defendere non propriis viribus, sed auctoritate Magistratus.

Castigare non est offensæ partis sed

Judi-

Judicis : & si quando delinquens forum declinat, non fit subditus offensæ parti, alioqui omnes privati offensores punire possent ; Sed subditus fit Judici, in cujus loco delictum commissum est. Quocirca tales rationes nihil aliud probant , quam læsiones infidelium contra Ecclesiam, puniendas esse à foro ordinario seculari : idque eò plus, quod Leges divinæ & humanæ talia delicta atrociora judicant, quam quæ convenienter ab Inquisitione puniri possunt.

Anno 1581, Papa Gregorius XIII, Bullam edidit contra Hebr. per quam judicio Inquisitionis submittit eos, aliosque omnes infideles, quod si ea observanda foret in decem quidem casibus, nullus infidelis nec habitare, multò minùs negotiari posset apud Christianos. Bulla hæc licet impressa sit, in paucis locis tamen est publicata aut recepta, observarique nequit. Imo ipsi Pontifices Sixtus V, & Clemens VIII, sine ejus consideratione

ne

ne saluum-conductum dedere Maranis, transeuntibus Anconam. Et quod maximè rem tangit, cum congregatio Cardinalium Inquisitoribus mandata dat, Hebræorum aut Infidelium nulla fit mentio. Argumentum manifestum eos hac in parte nihil posse prætere. Sed de hâc Bullâ Gregorii XIII, atque aliis opportunior locus agendi erit cap. 28. Officium ergo Inquisitionis institutum contra hæreses non oportet sese extendat ad alia delicta. Infidelitas non est hæresis. Et quæ infideles committunt in damnum aut vituperium fidei, non debent examinari ab Ecclesiasticis, facillimè ab secularibus cognosci & puniri possunt, quocirca sic observari oportet, quia idipsum nititur mandato legis divinæ, Canonice & civilis.

Contenta CAP. XXV.

Officium Inquisitionis extra hoc dominium prætendit judicare Christianos Orientales in quibusvis
arti-

articulis, etiam iis in quibus dissentiunt à Curiâ Romanâ. In hoc autem serenissimo dominio, in quo Princeps Græcam nationem protegit, non tam latè extendunt prætensiones ipsorum, hoc tantum statuentes: In Græcis tolerandas esse tres illas opiniones in quibus dissentiunt ab occidentalibus: Sed si quis ipsorum sinistram opinionem conceperit in iis articulis in quibus nobiscum conveniunt, eum oportere subjici Inquisitioni. Quæ distinctio superflua est, & æquè opponitur protectioni Principis, ac tres isti articuli differentes. Superflua, quia cùm Græci in communibus articulis nullam hæresin doceant, casus non potest occurrere contra protectionem, quia secundum ritus ipsorum in nullâ causâ tenentur agnoscere alium superiorem, quam proprios Sacerdotes. Quod an justum sit nec ne, facillimè decidi potest per consuetudines quæ semper observatæ fuere.

Ecclesiæ Orientales & Occidentales

les concorditer & pacificè vixere per annos circiter 900, quo tempore in honore fuit & reverentiâ Pontifex Romanus tam apud Græcos quam Latinos; agnitus pro successore Petri, & primus inter Episcopos Catholicos.

In persecutionibus hæreticorum ejus auxilium imploravêre, & reliquorum Episcoporum Italiæ, & ita facillimè pax conservata fuit: quia suprema potestas consistebat in Canonibus, quibus utraque pars subjiciebatur. Disciplina Ecclesiastica severè exercita fuit à propriis Prælatis in omnibus regionibus, non secundum arbitrium cujusvis, sed absolutè secundum dispositionem & rigorem Canonum; cum nemo injiceret manus in alterius regimen, auxiliantes invicem in observatione Canonum. Eo tempore nemo Pontificum Romanorum præsumebat conferre beneficia in diœcesi alterius Episc. neque Curia pecunias exhausit per dispensationes & Bullas. Divisiones autem natę sunt ex eo tempore,

pore, ex quo Curia Romana sese superiorem voluit omnibus Canonibus, & contendit sese posse ad proprium arbitrium mutare leges Patrum, Conciliorum atque adeò Apostolorum; atque tentavit in locum primatus sedis Apostolicæ, introducere dominium absolutum, quod nec leges nec Canones reciperet. Et quamvis ab hinc 700 annis, sæpius unio & pax harum Ecclesiarum tentata fuerit, nunquam tamen ea obtineri potuit; frustra disputantes, sine ablatione abusu, unde hoc schisma provenit, atque eadem de causâ etiamnum durat.

Quo tempore Ecclesiæ unitæ mansere, ab omnibus recepta fuit doctrina S. Pauli, atque observata, quoad res publici regiminis, singulos subiectos esse debere Principi; quia sic jubet Deus; cui resistunt qui potestatibus secularibus non obediunt. Nemo unquam præsumere ausus sese esse exemptum debere à pœnâ postquam delicta commisisset, quia talis exemptio damnata

nata est à Deo & hominibus. In omnium ore versabantur verba S. Pauli, videlicet: Vis non metuere potestatem? quod bonum est facito, & laudem ab ipsâ obtinebis: quod si feceris quod malum est, metue, non enim frustra gladium gerit, nam Dei minister est, vindex ad iram ei qui quod malum est, fecerit. Post schisma Ecclesiarum Orientalium eadem stat sententia; nempe; Christianum omnem quoad res spirituales, subjici Ecclesiasticis; sed quoad temporalia Principi. Nihil autem magis temporale quam delictum, quod etiam maximè spiritui contrarium.

Etiamnum perseverat hæc doctrina apud Græcos, Episcopos judicare debere, quænam opinio sit Catholica, quænam verò hæretica, sed castigare eos qui damnosas opiniones profitentur, pertinere ad seculares. Positis autem hisce manifestis veritatibus, ob quatuor rationes Inquisitio Græcis non debet obtrudi. Prima hæc est, quam-

quandiu causa indecisa manet, præter rationem est unam partem judicare alteram in propriâ causâ. Hæc autem est controversia inter Græcos & Curiam Romanam, quod ii requirunt observantiam Canonum, qui omnes nationes subjiciunt propriis prælatis. Curia autem Romana prætendit se superiorem esse omnibus Canonibus. Quocirca Græci à ministris Romanis judicari non possunt in hæc controversiâ. Secunda ratio est, quia constat ante schisma Græcos subjectos fuisse Magistratui seculari in judiciis temporalibus, & in spiritualibus ipsorum superioribus; quocirca justum observari hanc rationem & consuetudinem.

Tertia ratio hæc est, quod Princeps concedendo Inquisitioni judicium in Græcos, semetipsum auctoritate privabit, quâ cum quiete uti poterit; alii verò magnas turbas dabunt. Auctoritas puniendi delicta Græcorum circa Religionem commissa semper penes Principem fuit: atque hoc Græci hu-

hujus temporis fatentur, & desiderant ut porro sic fiat. Quocirca justitia à Magistratu pacificè administrari poterit; ab Inquisitione verò multis contentionibus & contradictionibus. Quarta ratio est, quod Serenissima Respublica concedit Græcis vivere secundum ipsorum ritus, qui tales sunt, quod in rebus secularibus & in pœnis cujusvis delicti subjici debeant Principi seculari; Presbyteris autem ipsorum obediant in spiritualibus. Quocirca ob datam hanc promissam protectionem, aliis subjici non possunt. Quocirca permittendum non est, Inquisitionem investigare quid Græci faciant aut credant in occulto, quod si ad alicujus aures perveniant scandalosa ipsorum dicta in Latinos; suppeditatur ei promptum & facile remedium, notificando id ipsum Magistratui, qui justitiam administrabit, præsertim in tali re, ut obviam eat scandalis & tumultibus.

Contenta CAP. XXVI.

Vigesimum sextum Caput, publicè non esse citandum qui trans Alpes delictum aliquod commiserit in aliis regionibus; talis casus primo intuitu videtur non posse occurrere, vel saltem esse parvi momenti: Interim si hæc porta aperiatur, erit frequentissimus & maximi momenti. Papa Clemens VIII, Anno 1595, Bullam dedit, quoad solos Italos, vetans ne quis eorum, mercium ergo loca frequentaret in quibus nullus esset parochus aut publica Ecclesia secundum ritus Romanos, nisi fortè id permittatur ab Inquisitoribus, idque eâ conditione, ut quotannis Inquisitioni mittant authenticas literas, ex quibus appareat ipsorum confessio & communio. Et ut hæc Bulla observari possit, solent Jesuitæ tales exteros observare, & interrogare num licentia ipsis data sit: quod si obedientiam & contributionem ipsis non promittant, examinant eos qui ei adhæ-

adhærent, & occultè ejus processum formant, Romamque mittunt, unde Inquisitori notitia datur, qui eum evocet in locum, unde oriundus est.

Hæc citatio antehac fieri solebat ab Inquisitore Romano, sed idipsum jam cavent, quia Transalpinae civitates per formam retorsionis tunc agere solent contra subditos Curia Romanæ: ut autem hoc periculum evitare possint, eos non Romæ sed in loco originis citant. Hæc autem inventio sub prætextu Religionis, eò spectat, ut Curia Romana se dominam faciat omnium mercium transmontanarum; quemadmodum & ante trecentos annos ad se traxit merces orientis.

Quocirca non erit inconveniens narrare quid tunc factum fuerit, & quem exitum hæc res habuerit, præsertim in hac civitate, ut meliùs & penitus percipere possimus, quid etiamnum fiat.

Defensio facta fuit ne arma alia vel instrumentum infidelibus suppeditarentur

rentur quibus bellum Christianis inferre possent; id decretum revera honestum ab omnibus receptum fuit. Prompta hæc obedientia Pontif. Clementi V, spem dedit ulterius procedendi, quocirca Anno 1307, Bullam promulgavit, ne quis merces ullas transveheret ad partes orientis, néve quis idipsum permetteret, sub poenâ excommunicationis, & censuris gravissimis spiritualibus & temporalibus. Et quod nemo qui idipsum fecisset aut permisisset, absolvi posset antequam exactè integram summam solvisset. Difficilis atque adeo impossibilis observatum fuit hæc Bulla. Transgressores ejus multi fuere Venetiis, qui invitâ eam flocci pendere; sed tempore mortis, ut absolutionem consequi possent, ex mandato Papæ, ad restitutionem nummorum adigebantur; quam efficaciter urgebant Confessores, negantes absolutionem non solventibus. Multi qui sæpius hoc iter peregerant, se animam debere fatebantur: quocirca

circa ad sublevationem conscientia, omnia terrena bona in manibus Papæ relinquebant. Hæredes verò & executores Testamenti promissa ut plurimum deferre solebant, utpote in ruinam familiarum, & publici damnum.

Atque exhinc admodum aucta fuit Papæ potestas, ita ut per quindecim annos quasi exhauriverit hanc civitatem nummis: ad quos dum animum applicat successor ejus Johann. XXII, qui eos undique congeffit, Anno videlicet 1322, Venetias misit Ardenarum Largum, & Falconem Cistarium, Nuncios, ut corraderent, quæcumque Papæ Testamento adscripta fuere, cogendo Notarios & alios, ut producerent Testamenta, excommunicantes eos, qui non consignabant ea. Atque insuper in mandatis dedit Nunciis excommunicandi eos qui in hæc partes navigassent, nisi pretium mercium persolverent. Hi Nuncii simulac Venetias appulere, erexêre tribunal, multa que insolita fecêre, inter alia, F quod

quod excommunicaverint nominatim Procuratores S. Marci, & plus quam ducentas personas, viros & mulieres ob prædictas causas. Consultores Reipubl. hujus temporis, inter quos tunc erat Andreas Episcopus Clodienfis, declaravêre actiones Nuntiorum illegitimas, iisque obviam ivere appellationibus, aliisque remediis; atque iis tantum præstitere, quod nihil actum sit per Nuntios. Multa hinc incommoda nata sunt, ut in similibus evenire solet, quæ per duos annos continuos pressêre Rempub. Unde Pontifex coactus fuit huic malo remedium adferre quod gravius ipsi morbo fuit, Anno 1324, Bullam evulgavit, in quâ fatetur censuras Nuntiorum suorum fuisse nimium severas: quocirca ait sese, eas revocare, idque per Archiepiscopum Ravennatem, denunciâns interim ut omnes tam viri quam mulieres quos censura tetigerat, sese sisterent tempore præscripto coram Curiâ Romanâ, quæ tunc Avinionî erat,

erat, ut in propriâ personâ aut per procuratorem tractarent causas suas, nemine excepto, nisi Duce & sodalitiis. Faciebat hoc ad incrementum Curiaë, ut ducentæ personæ ad eam tenderent, idque nummorum causâ. Sed nondum mihi liquidò constat, si multi an pauci hâc in parte sese Pontifici præstitère obediens. Illud verò constat, opinionem hanc à multis defensam fuisse; merces infidelibus portare non esse peccatum, modò non sint ad ministerium belli: quocirca id ipsum Papam non posse prohibere.

Unde denuò Papa irâ commotus Bullam edidit, per quam omnes hæreticos declarat, qui ajunt peccatum non esse infidelibus merces, quamvis tales non suppeditent quæ bello inserviunt. Sed eo tempore controversiæ, quas Pontifex habebat cum Imperatore, erupère in bellum manifestum. Unde reliquum vitæ, majoribus negotiis occupatus (ut scribit Ludovicus Bayarus) hisce minoribus non potuit

insumere. Successor autem ejus magis temperans fuit, non quod omnino decretum revocaverit, prout justum fuit, sed tantum licentiam concessit. Et Serenissima Respublica eam petiit, atque eam obtinuit, interdum ad annum tantum, interdum ad longius tempus, semper autem determinatum: numerus autem navium certus, subinde verò indefinitus. Hæ licentiæ magni constabant, sed non clarè apparet quanti. Hoc tantum speciatiim adjungam, Innocentium VI, Anno 1361, pro unâ licentiâ accepisse 9000 ducatorum aureorum; ratio quam adducebat erat hæc, quod Fiscus Apostolicus esset exhaustus, & dominus opus habebat. Hæc gravamina duravêre ad Annum 1400, ex quo tempore mundus manifestius cognovit veritatem, mercaturam hancce exercere esse liberum & licitum; unde hæc prætensiones Curia reliquit. Jam verò ne quis sine licentiâ commigret in regiones, quæ Papan non agnoscunt, alium

colo-

colorem invenêre magis speciosum ; dicentes , hoc fieri, ne quis falsam imbibat doctrinam. Quasi verò, literæ scriptæ & obsignatæ antidota sint, & qui sine licentiâ decedat, conservare sese intactum non possit ; aut impossibile sit contaminari eum qui scriptas literas licentiæ secum portet. Unde clarè apparet tales prohibitiones in exteras regiones, non procedere ex zelo Religionis, sed ex desiderio dominandi in seculares, & cupiditate nummorum. Si ergo justa libertas mercaturam exercendi hoc gravamen secum non affert, non est permittendū, quod si quis hic Catholicè vixerit, & trans montes peregrinatus fuerit, etiamsi hinc abierit sine Inquisitoris licentiâ, ob idipsum tamen molestiæ ei non sunt exhibendæ, neque ejus negotia incommodis afficienda : quamvis ei talia Romæ imputentur, cum opprobrio parentum, qui quasi stigmatate notantur, præsertim si eos Romæ citari nolunt, quia metuunt Trans-

alpinas civitates, quarum libertas hoc pacto læditur, neque æquum est eos sese abscondere; atque hoc pacto per indirectum invadunt mercimonia transmontana.

Proinde si quis subditus hujus domini, ut bonus Catholicus alibi vixerit, & ob sua negotia trans montes abierit; si verò autem nondum redierit, justum non est molestias ei creari, ob rumores qui de eo sparguntur.

Contenta CAP. XXVII.

STatuit hoc Caput ob hæresin bona non esse Fisco addicenda; hic autem usus jam diu est introductus, & stabilitus sine contradictione: reliquum est, ut in posterum observetur, quia facit ad Dei cultum & Religionem, cui immiscere rem nummariam semper perniciosum fuit; nam hoc pacto mundus scandalum accipit, cui persuaderi non potest ibi cultum divinum primum locum obtinere, ubi pecunia intervenit. Hoc præscriptum sem-

semper culpabit Curia Romana ; quia idipsum accusat scita Romana nimiae severitatis. Et ratio etiam pro illis pugnare videtur, quia hæresis offendit divinam Majestatem, quam plus quam humanam punire decet. Quocirca omnis ordo perverti videtur, cum plus puniuntur qui homines, quam qui Deum offendunt. Quare si Fisco adscribuntur eorum bona, qui Majestatem humanam lædunt, quantò magis eorum qui Divinam offendunt, ut fit ab hæreticis. Sed hæc species est umbra sine corpore ; quia proprias ipsorum constitutiones condemnat, quæ remittunt delictum hæreseos primâ vice commissum : quod tamen non fit in offensione Majestatis humanæ : unde etiam inferre liceret minoris ab iis fieri offensa contra Deum, quam contra homines commissa. Verissimum autem est in pœnæ impositione non attendi tantùm gravitatem delicti, sed etiam circumstantias damni, quod aliis infertur, aut conjuncta inhonestas, aut

voluntas peccatoris perversa. Majestas humana non læditur, nisi malitiâ & studio lædendi. Hæresis autem sæpius provenit ex ignorantia, quocirca commiseratione ut plurimum digna est, illa verò nunquam. Pœnæ autem magis ad exemplum, quam ob castigationem peccatoris fiunt. Si ob læsam humanam Majestatem Fisco adduntur bona terrena, hoc in malevolis vel ob proles interdum timorem incutit, qui vel ob hanc causam malos erga Principem affectus frænant. Sed in casu hæreseos omnes sese moveri videntur à spirituali causa, neutiquam filiorum morti post-ponenda. Eventus ostendit, per Dei gratiam, hunc felicissimum Statum, esse mundiorum à zizaniis hæreticalibus, sine ablatione bonorum, quam ubi ea cum severitate auferuntur. Quocirca non videndum quid alii dixerint, aut fecerint: sed quem ordinem nos ipsi experientia optimum comperimus.

Contenta CAP. XXVIII.

Vigesimum octavum Caput dicit, Bullas Romanas veteres aut novas, sine licentiâ expressâ Principis non esse publicandas, quod est necessarium maximique ponderis ad conservationem Inquisitionis. Super hâc re exponam primò rationes juridicas, quare idipsum sit necessarium observatu; postea incommoda quæ idipsum sequerentur, referam, si idipsum negligeretur.

Quemadmodum certum est, unumquemque mutare posse modum regiminis pro suo beneplacito in propriâ Jurisdictione, sine communicatione aut consensu alterius: Sed ubi per contractum & pactum inter duos erectum est tribunal; unus solus, etiam optimis & indubitatis rationibus fultus, idipsum mutare non potest, sine consensu alterius partis contrahentis. Talis est natura contractus & pacti. Quod si ob variationem temporum

aut alias circumstantias mutatio necessaria sit, ea legitimè non fiet, nisi utrâque parte consentiente.

Certissimum est officium Inquisitionis in hoc Dominio institutum fuisse consilio Senatus majoris, & per consensum summi Pontificis, ab Anno 1289, idque certis conditionibus; quocirca nulla novitas posterior superveniens idipsum mutare potest, sine consensu utriusque partis. Quocirca Curia Romana nulla nova decreta hanc materiam spectantia formare poterit sine Principis consensu. Hæc est vera causa, quare Bullæ Romanæ ex eo tempore factæ nos non obligent. Nec objici potest diversa tempora requirere diversa decreta, & Pontifices ob commodum regiminis novas leges tradidisse, quas æquum est recipere. Ad hæc responsio manifesta dari potest: Quemadmodum nihil in hoc mundo inmutabile est, & sæpius consuetudines ad tempora & personas accommodandæ sunt: ita

æquil

æquissimum est, id fieri debere ab iis ad quos id ipsum spectat. Si quis privatus Rempublic. solus regere vellet, licet ejus intentio bona foret, & felix exitus; esset nihilominus transgressor legum divinarum & humanarum.

Eadem ratio quæ fuit olim, ut Inquisitio institueretur per pactum, hoc tempore etiamnum jubet, nullas novas Leges debere fieri, nisi per pactum. Nec sufficit ad vim Legis, dicere, id æquum est & conveniens, sed de ejus essentiâ est, eam constitui ab eo, qui habet plenam auctoritatem. Nec hoc tantum dicitur ad conservationem potestatis & jurisdictionis, sed ob necessitatem boni regiminis.

Non fuit instituta tunc temporis Inquisitio hoc in loco iisdem conditionibus, ac in aliis locis Italiæ, quia alia erit hujus Reipubl. constitutio, quam aliorum statuum. Diversæ considerationes efficere possunt, ut aliquid Romanis sit utile, Venetis verò non item. Quocirca justum non est, statim exigere

gere ab hoc dominio, id quod Pontifex constituit, ob propria commoda; sed primò considerandum est an huic loco conveniat, quod solus Princeps facere potest, utpote qui Reipublicæ necessitates optimè novit. Quocirca etiamsi Bulla nova vel vetus Rectori videatur honesta & utilis; proprium tamen iudicium hic sequi non debet, quia Principis est iudicare, quid sit expediens. Neque Episcopis aut Inquisitoribus displiceat, quæ iusta & legitima sunt, debito etiam modo & formâ administrari. Inquisitio Hispaniæ, quæ similiter per pactum instituta fuit, eodem modo in hâc materiâ procedere solet. Habet suas leges & consuetudines, secundum quas regitur, neque eas mutat propter novas leges Romanas. Sed si ob publicas considerationes Curia iudicaverit nova quædam introduci debere in Hispaniâ, id ipsum significatur Concilio Regio Inquisitionis: ubi postquam consultatum fuit, prout res Hispaniæ exigunt, ea

reci-

recipiuntur in totum, aut ex parte, aut etiam planè rejiciuntur.

Quam autem sint necessaria observatu, quæ hoc Capite continentur, ad conservationem propriæ potestatis & Jurisdictionis, & ad repellenda infinita incommoda; hæc sequentia ostendent.

Ut primò loquamur de Bullis antehac factis, multæ sunt planè contrariæ statutis huic Serenissimæ Reipublicæ, quemadmodum eæ quæ jubent, hæreticos publicè vivicomburio affici, Fisco addicenda eorum bona, & censurâ afficiendos Principes, qui idipsum non præstant; destruendas ædes ubi hæreticus inventus fuerit, etiamsi ejus non sint; pecuniam cavere ab iis, de quibus incidit suspicio hæreseos, eos Catholicè victuros. Officium Inquisitionis, Curiam armis propriis stipatam habere. Hæc omnia à Pontificibus decreta adversantur consuetudinibus hujus regiminis. Alii nimiam auctoritatem Inquisitoribus attribuunt, qui ipsis licentiam dant portandi arma, & con-

scri-

scribendi cruce signatos, quod fieri non posset sine maximâ confusione. Quædam verò leges nimum sunt severæ, & huic statui nullo modo expediunt; quemadmodum illa quam Paulus I V statuit, non ignoscendum ei, qui aliquem è quinque articulis ab ipso nominatis tanquam verum sustinuerit; etiam primo peccanti & pœnitenti vitam auferendam. Alia verò est Pii V, nullam sententiam in favorem impunitati rei, qui innocens repertus fuit, haberi posse pro re judicatâ, etiam post purgationem Canonice: sed officium eandem rem repetere posse super iisdem indiciis, quod est perpetuis tormentis afficere miseros. Alia verò constitutio ejusdem hæc est; quicumque offenderit aut perterrefecerit tantum Notarium, vel ministrum officii, aut testem examinatum coram officio, talem excommunicandum esse ut reum Læsæ Majestatis in supremo gradu, puniendum pœnâ capitali, bona ejus Fisco applicanda, filios ejus infamiâ

famiâ paternâ stigmatizandos, incapaces ullius hæreditatis per testamenta. Cui poenæ etiam subjiciuntur, non tantùm qui incarceratos liberat, sed qui id tantùm tentaverit, etiamsi non evaserint captivi. Qui aliquo favore hosce prosequitur, qui intercedit pro iis; hic etiam acerbissimis censuris petitur, etiamsi hi tales sint titulo Illustrés, vel etiam Principes. Atque hæc est illa Bulla quæ jam emanavit ab Anno 1569, sed nunquam fuit recepta, aut publicata in hoc Statu.

Cardinalis Arrigonius post 48 annos, nempe Anno 1617, præscripsit Inquisitioni hujus Civitatis Venetæ, ut eandem Bullam imprimerent & publicarent; idque etiam factum fuisset, nisi Reformatores Illustrissimi ejus temporis ex mandato Excellentissimi Senatus, id ipsum prohibuissent. Omnes facillimè considerare possunt, quot lites nascerentur quotidie, ex unico verbo, quo Notarii, testes, delatores se læsos crederent, & quot quotidie
miseri

miseri vexarentur. Prolixum nimis foret ea narrare quæ non conveniunt consuetudinibus hujus loci; sed hæc sufficiunt ad ostendendum quod promiscuè omnes admitti non possunt, quin lædatur publica autoritas & tranquillitas. Quod si leges aliquæ sint necessariae & utiles ad castigandos hæreticos, æquum est eas recipi. Discernere verò quænam eæ sint, proprium est Principis, nec alius scire potest. Neque quis præsumere debet, eas hic sine confusione admitti posse, quia eæ Romæ vigent, & quietè recipiuntur: quia admodum diversum est regimen Romanorum, ab aliis Principibus.

Romani se superiores jactant omnibus decretis; si ipsis videtur, observant ea, si non, rejiciunt ea, aut diminuunt, omnia verò ad proprium commodum, sive observentur, sive non; quia non reguntur à legibus, sed ipsi leges regunt. Contrarium verò fit in aliis Statibus, ubi post publicationem
aut

aut receptionem legum, eæ non sunt
 ampliùs in potestate Principis : unde
 multa incommoda oriuntur, ob quæ
 tollenda Romam evolare oportet, ubi
 aures præbentur, aut non, ex usu suo,
 non verò ad commodum aliorum Sta-
 tuum. Et hoc est quod maximè desi-
 derat & quotidie tentat Curia Roma-
 na, sub prætextu Religionis, admini-
 strare & arripere ea sine quibus regi-
 men non consistit ; ut penes ipsam sit
 arbitrium omnium Statuum. Hæc de
 causâ Pontifices cum decreta aliqua
 publicari desiderant, semper adjunge-
 re solent ; si inconveniens aliquot oc-
 currat, eos remedium allaturos esse.
 Quod si remedium non procedat ab
 ipso Principe, sed ab iis, qui aliud in-
 tendunt, pejus erit ipso morbo. Deus,
 cujus opera sunt perfecta, qui est au-
 thor omnium Principatum, omnibus
 auctoritatem necessariam ad guber-
 nandum dedit ; neque eam ab alio da-
 tam agnosci vult, quàm à suâ divinâ
 Majestate. Quicquid verò Princeps
 ab

ab alio datum agnoscit quàm à Deo, sapit servitutem & subjectionem. Hoc verò generatim dixisse sufficiat circa ea, quæ spectant publicationem & receptionem decretorum Pontificiorum, quoad hæresin. Sed multò diligentius vigilandum erit, circa ea quæ in posterum ordinabunt. Antehac decretorum numerus est determinatus. Scitur, ubi recepta sunt vel non, quomodo ea observentur, quas interpretationes admittant, quò spectent, quos bonos vel malos effectus dare possint. In posterum verò, si talis libertas Curia Romanæ permittatur, in infinitum numerus abibit. Ubi novum aliquid fabricatur, quis scit, an mundus id ipsum recipere volet, necne. Scopus fabricatoris nondum est detectus. Experientia necdum docuit quos fructus producet, quocirca procrastinatio hâc in re multum utilitatis secum afferre solet. Neque hoc dicimus, novas æquas dispositiones non esse recipiendas; modò eæ non dentur tanquam

quam subditis, qui ad eas tenentur; sed ex contractu & pacto communi, prout institutio hujus officii requirit, prout jam dictum est, idque ob multas considerationes, & multa pericula quæ novitas secum trahit. Non solet Curia Romana multis commonefactionibus uti in formandis novis Bullis: facillimè eas emittunt, facillimè eas revocant, derogant, diminuunt, prout commoda ipsorum propria requirunt, quia ea tantùm quærunt. Sed quod uni Statui prodest, non semper prodest alteri. Salus hujus Domini requirit, inviolatam conservari Religionem, quoad omnes suas partes, sine ullâ mutatione aut novitate. Curia verò Romana omnes mutationes fugit, per quas Pontificia potestas diminuitur, aut minus utilitatis trahit. Quod si novitas ei utilitatem aliquam adfert, aut temporalem auctoritatem diminuit, cum augmento Ecclesiasticæ potestatis; tunc eam non abhorret, imò quam maxi-

maximè procurat, ut quotidie videre licet.

Hæc Serenissima Respubl. quemadmodum & alii Reges Catholici versantur inter duo extrema, Potestantes eò spectant ut diminuunt potestatem Ecclesiasticam; Curia verò, ut eam semper augeat, temporale verò regimen sibi subjiciat. Unde Reges & Status Catholici, ob conservationem propriam omnes novitates rejiciunt; omnesque mutationes, experientiâ docti, perniciosas judicant. Reverentia, quam meritò secum portat Religio, facilem ingressum dat deceptionibus, quæ teguntur pallio sanctitatis. Ob defensionem Religionis contra hæresin officium honore afficitur: atque eâ de causâ, si Curia novitates introducere cupit, libenter eo utitur, hoc statuentes, mundum non subolfacturum ipsorum proprium finem. Atque hoc egere antehac, sed non tam subtiliter ut hoc tempore. Senatores tamen ejus temporis diligentes

gentes fuere. Mixtum officium contra hæresin voluere, omnibus novitatibus sese opposuere, Ecclesiasticis nihil quicquam permisere, quam re prius cognitâ & examinâtâ. Atque hæc vestigia eos premere oportet, qui hanc Rempubl. salvam conservare volunt; non permittentes novas Bullas aut decreta recipi ab hoc Statu; nisi primò maturâ deliberatione examinatæ fuerint, an aliqua inconvenientia secum portent. Atque hoc proprium est Principis, quia solus novit quid publico conveniat aut non.

Contenta CAP. XXIX.

Non fore licitum Inquisitioni edere ullam prohibitionem cujuscunque generis librorum, nisi observatis conventi pacti conditionibus.

Caput hoc vigesimum nonum de promulgandâ librorum interdictione nihil difficultatis habet, cum supersit contractus quidam sancitus anno millesimo quingentesimo & nonagesimo sexto.

sexto. Notandum verò in primis non hic agi de re levis momenti, quippe quæ tam scrupulosè fuit examinata hinc à parte Sedis Apostolicæ, inde à parte Serenissimæ Reipublicæ, absumptis in hoc tractatu plus minus quatuor integris mensibus, cui interfuerunt pro Pontifice maximo, Cardinalis, Legatus Apostolicus, tum Inquisitores, pro Republicâ verò, primarii Senatores: argumentum evidens, negotium illud utrinque habitum fuisse maximi ponderis: & quamquam hic contractus tantâ circumspectione fuerit stabilitus mutuo utriusque partis consensu, Ecclesiastici tamen non desponderunt animum, facile posse oblivioni tradi & in desuetudinem abire: quapropter tum temporis sedulò instabant, ne pacti hujus plura quam sexaginta inprimerentur exemplaria, hoc nempe fine, ut non nisi in paucorum manus pervenirent, cum è contrario innumeri existent librorum Indices, qui omnium mani-

bus

bus teruntur, quibus Ecclesiasticis solis conceditur in rem librariam potestas, cujus omnes omnino mortales vellent esse conscios, ignaros autem hujus ex pacto limitationis, ut ita tandem oblitteraretur atque evanesceret. Hoc cum intendat Curia Romana, vix annus est ex quo sub nomine Magistri sacri Palatii in lucem prodiit Catalogus novæ prohibitionis, cum adjuncto mandato, ut reciperetur in quâlibet civitate, regione, locoque cujuscunque regni, populi, nationis ubicunque aut quocunque tandem modo edictum illud innotuerit, licet absque promulgatione. Index iste post mittitur Inquisitoribus, ut per Sacerdotes executionem, quoad possunt, diligenter procurent; atque hoc pacto contractus irritus ac delusus paulatim obsolescit. Pessimum autem est, quòd cum Index ille recuditur vel in hâc ipsâ urbe, curant inferi novas illas librorum interdictiones, idque attentarunt ipso hoc anno; & nisi continuò præcaveatur eâ
quâ

quâ jam fit diligentia, ejuscemodi
machinationibus viam sibi aperient
ad omnimodam pacti conventi destru-
ctionem: cæterum quis scopus eorum
sit, dum tantoperè ambiunt dominium
absolutum in rem librariam, quantum
verò intersit Politicis ne voti sui com-
potes fiant, quanquam primo aspectu
haud appareat, paululum tamen atten-
denti oppido nimis erit manifestum.
Ipsa quidem librorum materies, res
videtur exigui momenti, quippe con-
stat litteris solummodo, verbis ac vo-
cabulis: verum enimverò hæc ipsa
verba ingenerant in animis hominum
opiniones à quibus deinceps pullulant
discordiæ, seditiones, bella denique:
Verba quidem sunt, fateor, sed quæ
valent armatos exercitus in partes tra-
here. Hic autem inficiari non possunt
Romani, aspirare se ad duo quam
maximè ardua: primùm, ut penes
ipsum sit, prohibere libros non solum,
qui tractant de Religione, sed de quo-
cunque aliis generis subjecto: secun-
dum,

dum, ne quis Princeps in suâ ipsius ditione librum ullum possit interdicare ullâ de causâ, neque impedire, dummodo liber ab ipsis fuerit approbatus, quò minùs in territorio suo retineatur, imprimatur ac venundetur, licèt ipse vel maximè perniciosum rebus suis iudicet. Hæc autem dum moliuntur, Principatui tribus modis insignem faciunt injuriam; 1. vetando, aut etiam corrumpendo probatos auctores, utilesque bono regimini; 2. prohibendo libros, quorum prohibitio ad ipsos non pertinet; 3. impediendo ne Magistratus civilis possit amoliri, quod prævidet damnosum esse legitimæ administrationi Reipublicæ. Tria hæc præjudicia accuratiùs erunt enucleanda, quò & aptiùs possint despici remedia.

Ad primum, quod spectat interdictionem librorum, qui Curix Romanæ non arrident, (etiãmsi cætera boni, sanctique) quia nimirum defendunt Potestatem civilem, notissimum est,

est, Principem, præsertim cui pacis artes curæ sunt, hanc in primis veritatem animis populi sui insculptam cupere, Principem nempe à Deo constitutum esse, ac regere auctoritate divinâ, quòd subditus proinde ex conscientia teneatur ad obedientiam præstandam, immorigerus maximè ostendat Deum, qui eum obligavit ad ferenda publica onera, sive ea sint personalia in obeundis exercendisve muniis, sive realia in solvendis tributis, vectigalibus, cæterisque ejus generis. Alligat conscientiam peccati, & restituendi reus est quicumque hæc ferre recusaverit aut defraudaverit. Princeps enim per legem divinam excellit singulis cujuscunque conditionis hominibus, qui sub ejus vivunt imperio, habetque jus exigendi census pro cujusque facultatibus, ubi judicaverit necessitatem publicam id postulare: Quam verò tranquillum, facile, ac mite fuerit imperium, ubi hæc scita pro ut sunt verissima, ita etiam

ad-

admitterentur, at quanta confusio necesse est obveniat, cùm contrariæ opiniones obtinent, nemo non manifesto videt, nec opus illud pluribus astruere. Hanc veritatem quam nobis consignatam reliquerunt Prophetæ, inculcavit Christus, prædicarunt Apostoli, abundè quoque docent scripta Patrum, omnesque adeò melioris notæ Theologi, ut creditu necessariam amplectuntur. Quemadmodum autem nullo unquam ævo in Ecclesiâ defuere, quibus Religio inserviit ad res tantùm terrestres, ita & hoc seculo numerus eorum multò est maximus. Hi sub prætextu spiritalium, sed revera miserâ ambitione, atque opum cupiditate transversum acti satagunt emancipare sese, quam Principi debent, obedientiæ, quin etiam illi suffurari amorem ac reverentiam subditorum, hos populi affectus in se derivando: quod ut impetrent, novissimè excogitarunt doctrinam, quæ nihil aliud crepat, quam supereminentiam, libertatem,

immunitatem, ac Jurisdictionem Ecclesiasticam : quæ quidem doctrina prorsus ignota fuit seculis antè actis, nec quicquam de eâ scriptum reperire est ante annum milleffimum trecentefimum ; tum demùm cœptum inspergi libris hic, illic, quædam ejus farinae, integri autem libri & qui eam solummodò materiam tractarent, non emanarunt nisi duo, usque ad an. 1400, tres autem usque ad annum 1500; post ea tempora auctus aliquantum fuit numerus, ferri tamen potuit. Cæterùm ab Anno 1560, adeò invaluit hæc doctrina, ut jam desinant quicquam scribere, quæ tamen olim uberrima scribendi seges fuit, de mysterio sacrosanctæ Trinitatis, de Creatione mundi, de Incarnatione Verbi, reliquisque fidei admirandis : nec alii jam in Italiâ libri typis mandantur, quam qui deprimunt auctoritatem civilem, in immensum extollunt Ecclesiasticam, eorumque scriptorum numerus penè est infinitus : qui ex plebe litteras norunt,

runt, aliud quod legant non habent: ipsi quoque Sacerdotes aliam doctrinam non callent, nec major scientia requiritur ut digni censeantur munere, quò funguntur. Hinc perversa illa opinio increbuit, Principes nimirum, & Magistratus esse inventionis humanæ, imò tyrannicæ, nec obsequendum illis fore, nisi necessitas & vis cogeret; nam datas leges infringere, reditum publicum defraudare, non obstringere quenquam peccati, sed tantum pœnæ, cui si quis se fugâ aut dolo possit eripere, ne utiquam propterea reum esse coram Divinâ Majestate. Contrà verò Ecclesiasticorum vel nutum, pro Divino præcepto habendum, eoque obligari conscientiam. Hæc autem doctrina forsan harum turbarum quibus hoc tempore infestamur, unica origo est. Non quidem desunt Italiæ viri juxta pii ac eruditi, veritatisque amantes, sed illis non conceditur, quod sentiunt scribere, aut typis committere: Aliunde si quid affertur, il-

licò prohibetur, immò minùs jam solliciti sunt de inquirendo in hæreticorum libros, præsertim eos qui de articulis fidei agunt; sed si quis scriptor prodeat, qui audeat defendere auctoritatem supremam Principis, aut asserere Ecclesiasticos quoque obnoxios esse imperio civili, næ ille præ cæteris damnabitur atque atrocissimam persecutionem patietur. Præterea in recudendis veterum auctorũ libris, castratos ac mutilos eos nobis exhibent, expunctis quæcunque faciunt pro auctoritate politicâ. Tandem Anno 1607, Romæ liber impressus fuit publico privilegio, cui titulus, *Index expurgatorius*, in quo designantur loca quæ in quibusdam auctoribus erasa cupiunt; unde quilibet cognoscere potest, qualia in plurimis probatis auctoribus aut runcata sint aut immutata, quæ militabant pro auctoritate politicâ Principi à Deo attributâ, ita quidem ut in posterum non liceat affirmare ex lectione istorũ auctorum, quid illi hâc de re sen-

senferint, sed quænam sit sententia Curia Romanæ, quæ omnia depravavit. Porro quod forte cuiquam vix credibile videri possit, nisi ipsi typi testarentur, Pontifex Clemens octavus, Anno 1595, hanc Indici præceptionem adjecit pro Regulâ, nempe, quod omnes Catholicorum libri exarati post annum 1515, possint corrigi ac emendari non solum delendo ea quæ non consentiunt cum doctrinâ Romanâ, verum etiam alia superaddendo. Præceptum hoc licet paucis ab hinc annis demum fuêrit promulgatum, praxis tamen illius cæpit & permanfit annos plus minus sexaginta, adeo ut si nihil quidquã reperias in bonis auctoribus, quod patrocinetur Potestati civili, scire licet quisnam expunxerit, sin invenias, quod faveat auctoritati Ecclesiasticæ, jam notum, quis apposuerit, denique possumus certò statuere non dari librum integrum aut non fucatum. Quoniam igitur hoc consilium non aliò tendit, quam ut sùpprimantur,

aut corrumpantur ejuscemodi libri, ex quibus homines non mali possunt imbui necessariâ instructione; convenit etiam, ut Magistratus civilis invigilet, nec diutiùs iis se spoliari sinat sub ficto prætectu. Verùm si quando fuerit quæstio de prohibendo novo aliquo libro, qui non tractat de articulis fidei, primùm diligenter examinet doctrinam quã continet, ac sedulò inquireat quamobrem Curia Romana interdictum cupit, priusquam assensum præbeat. Quando verò agitur de recudendo libro noti atque eximii alicujus auctoris, provideat ne ulla præclara dogmata inde eximantur, neve inferantur nova, contra mentem auctoris: immò æquum justumque foret & ex uso publico, ut denuò typis mandarentur insignia multa axiomata, utque in integrum restituantur juxta vetera exemplaria incorrupta ex sensu auctorum omnes illi libri, in quibus mutata aut deleta sunt quæcunque vindicabant potestatem politicam; & ne per no-

vas,

vas, quas subinde missitant, prohibitiones eludatur aut enervetur vis contractus, quotiescunq; recuditur Index an. 1595, imprimatur unà, addaturque in fine tenor hujus contractus: Non solùm autem præcavendum circa prohibitionem librorum, ne in Italiâ planè extingatur omnis bona doctrina, quò apertâ viâ grassantur, ut hæctenus abunde probatum, verùm etiam ne sub specie recti Inquisitio sibi assumat auctoritatem, quæ ipsi non competit; dum prohibet libros licet malos, quibus nihil est commune cum Religione, quod secundum diximus esse præjudicium. Declararunt Ecclesiastici se prohibere libros undecim, de causis quarum quinque nihil omnino ad ipsos spectant. Harum prima est, cùm liber traducit famam alterius, præsertim Ecclesiasticorum aut Principum; 2. cùm quidquam continet contra libertatem, immunitatem & Jurisdictionem Ecclesiasticam; 3. cùm ex præceptis politicis aut scitis Principum, veterumve

historicorum favet tyrannidi; 4. cùm continet scurrilia, jocos, dicteriâ in cujuscunque conditionis hominem; 5. cùm tractat turpia, nefanda, quæque sunt contra honestatem ac pudorem. Dubium quidem non est, quin ejuscemodi libri meritò damnentur, atque exterminentur, id tamen efficere, non est cujusvis: maxima rerum perturbatio suboriretur, si unicuique statuere permetteretur, quod noverit optimum factu: hoc decernere pertinet ad publicam auctoritatem, quæ sola jus habet condendarum legum circa ea, quæ Deus commisit illius regimini. Meritò laudandus qui pio zelo incitatus impium, quem depræhendit, librum extinctum cupit, verùm procuret hoc ex auctoritate illius per quem legitimè fieri potest. Diligentia in quærendo malo ac detegendo, laudabilis utique, at remedium adhibere velle per quem non licet, id verò rem alienam invadere, atque insignis ambitio est. Si quis liber alicujus

jus famam proscindit quantumvis Ec-
 clesiastici, non pertinet ad Inquisitio-
 nem eâ de re justitiam administrare.
 Officium illud contra hæresin statu-
 tum fuit, sed ejus non est alterius exi-
 stimationem vindicare. Magistratus
 civilis protector est ac defensor fa-
 mæ, nominisque subditorum. Atten-
 dat gnaviter Inquisitor ne per libros
 propagetur doctrina contra fidem: cæ-
 terùm providit Deus per Magistratum
 civilem ne cujusquam bona existima-
 tio periclitetur, aut per calumnias im-
 petatur dictis, factis, scriptisve. Si
 quando Ecclesiastici injuriam sibi aut
 aliis factam autumant, datur implo-
 rare opem Magistratus, & ab illo ex-
 spectare opportunum remedium. Si
 quid etiam scriptum invenerint con-
 tra libertatem & immunitatem Eccle-
 siasticam, quâ fruuntur ex privilegiis
 Principum: Principis est eam ipsis
 factam tectamque conservare, quan-
 tum licet ex usu publico. Insolens &
 temerarium quid foret, si omnes, qui

gaudent privilegiis ea sibi propriâ auctoritate asserere vellent : Utinam reperirentur libri damnandi ob præjudicium factum libertati Ecclesiasticæ, ac non tot tantaque obtruderentur volumina, meritissimò rejicienda, quia tam enormiter eam efferunt, ut confundatur omnis gubernatio politica : sed malâ fide ad se trahunt, quod alterius est, faciuntque adeò injuriam ac opprobrium Christi Ministerio, cui cœlestia tantùm debent esse curæ, non verò terrena, quorum dominium aliùs fori mortalibus à Deo concreditum est. Non enim leviùs, imò majùs malum est, eò extendere velle libertatem Ecclesiasticam, ut degeneret in licentiam, quam eam ipsam plus æquo cohibere ac restringere : qui fit autem quod nullus ex his libris censurâ notetur, quia nimirum illam tantopere de prædicant, extenuant autem potestatem civilem : legitima immunitatis conservandæ ratio non petenda est à prohibitione librorum, qui eam justis

termi-

terminis includunt, sed potiùs à prohibitione illorum, qui eam formidolosam ac suspectam reddunt per affectatas hyperboles. Non quidem inficiandum, si quis hâc in parte contra veritatem iret, scriberetve, quin Magistratus ex officio teneretur jure agere in auctorem, atque ita conservare decorum, dignitatemque debitam ordini sacro: sed ut ipsimet per se hanc jurisdictionem exerçant, iniquum est. Si quæ scripta sunt politica, deducta ex placitis & axiomatibus Principum aut historicorum, de iis sententiam ferre an sint tyrannica, nec ne, non decet hominem Ecclesiasticum, ex communi omnium opinione, hoc non nisi ad Principes spectat, quorum est gubernare res publicas: privatæ fortis homines ea non capiunt, minùs etiam Christi ministri, quibus ille graviter interdixit ne se ejusmodi rebus ingereren. At si quis tamen aliquatenus se immiscere velit, saltem caveat ne propriâ auctoritate hic quidquam

quam sibi arroget, sed ad eum deferat, cuius officium est, de remediis prospicere. Nec hic mihi homines illi avidissimi effrænis licentiæ, ut nimis prochdolor manifestum, protervè culpent tyrannidis legitimã potestatem à Deo constitutam, damnentve doctrinam, quæ se opponit eorum conatibus, qui sub prætextu Religionis vindicant sibi arbitrium in omnem dominationem. Idem illud tenendum de libris, qui continent inurbanos sales, argutias ac mordaces jocos, quibus tectè vel apertè quis perstringitur, aut qui docent pravos mores, luxum, intemperantiam, quæque lædunt existimationem alterius, quorum criminum nullum omnino ad hæresin spectat. Inquisitor electus est Judex fidei, non verò censor morum. Ex doctrinâ divi Pauli quies publica, & defensio honestatis concredita sunt potestati civili. Inquisitio non debet falcem immittere in messem alienam: argumentum hoc exactiori probatione non indiget, per se

se satis evidens & captu facile : Ad unam quippe eandemque personam pertinet judicare & plectere, facta, dicta, scripta, quæ omnia in idem recidunt : nemo in dubium vocare potest, quin famam alterius traducere, favere tyrannidi, fovere impudicitiam, tum verbis, tum factis, quin (inquam) hæc sint flagitia spectantia ad forum civile : igitur & delicta patrata scripto ad idem pertinent : quâ quæso ratione possit sibi arrogare censuram librorum ob ullam earum quas recensuimus causas, qui suâ sponte fatetur se non habere jus censuræ in dicta aut facta. Principum ministri eò jam socordiæ prolapsi sunt, ut misere prævaricentur atque infringi patiantur auctoritatem politicam, dum videri volunt favere justitiæ decôri ac nominis conservationi, sed fortassis hoc evenit, quia novum & inauditum quid, hominem Ecclesiasticum velle prohibere libros aliam ob causam, quàm Religionis, quippe nullus omnino Pontifex

id attentavit ante Annum 1550, ac proinde hæc machinatio utpote nova, hæctenus nondum satis animadversa fuit, sive aliud quid in causâ sit, nimirum quod illi, quibus demandata est hæc cura, per ignaviam subterfugiunt fastidiosum laborem in examinandis libris, atque ita haud invitò transferunt in alium quemcunque qui sese illis molestiis offert. Sed quemadmodum omnis gubernatio postulat vigilantiam atque industriam, quas virtutes si quis negligat, pariter se privat auctoritate, quam ferò amissam queritur, cum jam periit, nec amplius recuperari potest: Ita Serenissima hæc Respublica, quæ per suos delegatos sedulò inquirat in omnes libros, prælo subjiciendos, ad impediendum nequa doctrina insolens & inepta obtrudatur, optimè novit hanc curam ad Principem pertinere: unde necessariò etiam sequitur, Deputatis illis incumbere diligenter perferutari, an non libri jam antè excusi, erroris quid contineant

neant quamobrem prohiberi debeat, ne denuò imprimantur. Ad Principem quoque spectat, rationem præscribere, quâ præcaveri possit, ne quid mali subnascatur, subortum autem illicò extirpetur. Quod si jam Princeps ex auctoritate quâ à Deo habet, legitimè potest interdicare impressio- nem alicujus libri, quia continet bla- sphemias contra Divinitatem, aut pa- trocinatur tyrannidi, offendit pudici- tiam, instillat pravos mores, aut pro- scindit nomen famamque proximi: eâdem etiam ratione, eâdemque au- ctoritate legitimè illi licet prohibere libros jam impressos, in quibus simile quid reperire est. Index librorum, qui editus fuit anno 1595, receptus est au- ctoritate publicâ per pactum conven- tum, idcirco quoscunque notat libros, censendi sunt interdicti absque ullâ controversiâ: verùm si quid in poste- rum Ecclesiastici proposuerint de pro- hibendo libro ob ullam harum causa- rum, ac re ipsâ liber interdici merea-
tur,

tur, non permittendum tamen ut ipsi per se hoc faciant, sed laudato eorum iudicio, liber prohibendus erit, ex solâ auctoritate politicâ, concessâ illis interdictione cùm tantùm agitur de Religione. Superest tertium præjudicium, novum quidem, sed à quo gravius periculum imminet, ac proinde majori etiam cautione opus habet quam duo illa priora: nam exui propriâ auctoritate, perdere probatos auctores, deploranda quidē damna sunt, at tolerabilia tamen præ hâc injuriâ, ut quis cogatur in suâ ipsius ditione ac imperio volens nolens sufferre librum, quem scit Reipublicæ perniciosam fore. Curia Romana, quamvis usurpaverit prohibere libros, etiam ob causas, quæ Religionem non tangunt, nec ullo modo ad Ecclesiam spectant, nunquam tamen nisi paucis ab hinc annis eò confidentiæ prorupit, ut negare ausa fuerit Principi quoque licere interdicare libros, quos judicat mali exempli esse, ac præbere occasio-

nem

nem scandali, seditionis turbarumque in suo regno. Cardinalis Baronius primus hoc paradoxum procudit, atque audacter asseruit, cui postquam se validè convenienterque opposuisset Princeps ille, quem propriè hæc tangebant, nemo exinde illas Baronii asser-tiones publicè defendere ausus fuit; sed quia idem forsitan tentari posset etiam majori astutiâ doloque, alio tempore, aliâ occasione, quando minùs attendent, quorum id maxime interest, materiæ dignitas exigit ut eventum hujus historiæ breviter enarremus, adjunctâ pariter doctrinâ cum funda-mentis, quibus nititur, ac refutatâ in contrarium cavillatione. Hic Cardi-nalis igitur initio Anni 1605, publici juris fecit tomum suum undecimum Annalium Ecclesiasticorum, cui in-texuit prolixam dissertationem contra monarchiam Siciliae. Quàm autẽ om-nia illa secundum historiæ veritatem fidè relata sint, non est hujus loci di-cere, sed hoc tantùm quod ad rem fa-
cit,

cit, nempe narrationem illam prorsus refertam esse maledicentiâ ac contumeliis in multos celeberrimi nominis Reges Arragoniæ, præcipuè in Ferdinandum Catholicum, cæterosque, à quibus paternam stirpem deducit, qui hodie imperat Rex. Liber ille simul ac Neapolin pervenit, ut & Mediolanum. Proreges illico mandarunt, ne distribueretur, neve penes quempiam retineretur, cum in eo minùs manifestò appareret omnibus contumelia quæ in illorum Principem redundabat. De eo certior factus Baronius, sede tum vacante per mortem Clementis octavi, coëgit Collegium Cardinalium, acriterque invectus est in regios Præfectos, quod prohibendo librum suum, violassent auctoritatem Ecclesiasticam. Post in Pontificem electus Paulus V, ad Regem Hispaniarum grandes litteras dedit ipsis Idibus Juniis ejusdem Anni scriptas, quibus inter alia decernit Pontificis solius esse approbare cujuscunque materiæ libros,

bros, quantò magis sacros, vehemen-
 ter exostulans, quod Proreges inter-
 dixerint Baronii librum in contem-
 ptum auctoritatis Ecclesiasticæ: sagax
 ille Rex, satiùs se facturum existimans,
 si effectis potiùs responderet, quam
 Epistolâ, silentio publicatam à suis
 prohibitionem ratam habuit, nec un-
 quam revocavit. Cardinalis autem in
 lucem emittens tomum suum duode-
 cimùm Anno 1607, cohibere se non
 potuit quin parùm cautè rursus harum
 rerum mentionem insereret, disertis
 verbis inferens impium esse, & hor-
 rendum dictu, hoc infauftissimo no-
 stro ævo præfectos Regios ausos fuis-
 se carpere scripta, quæ ipse Pontifex
 Maximus approbaverit, quodque in-
 terdicant Bibliopolis libros divende-
 re absque ipsorum veniâ, quam etiam
 pro libitu negant, vetantque pro impe-
 rio ne distribuantur: Inde subnectit,
 hoc illos occipere, quia ejusmodi li-
 bri redarguunt ipsorum injustitiam,
 verùm hoc pacto præripi Petro, & ad
 Prin-

Principes transferri unam ex clavibus ipsi à Christo datam, nempe scientiam discernendi, quid expediat, nec ne. Senatus Regius in Hispaniâ ne tum quidem se quidquam dimovit à solitâ suâ gravitate, ac judicii maturitate in deliberando, tertiamque hanc injuriam in tertium annum concoxit: tum demum Anno 1610, Rex publico edicto librum illum planissimè damnavit, prohibuitque, nec minùs apertè perstrinxit Baronium, quam ille ante notaverat Reges proavos ejus, utque edicto majus inesset pondus ac reverentia, promulgatum fuit in ipsâ Sici-liâ, procurante ac subscribente Cardinale Doria, inde post per universum orbem transmissum fuit. Quod quidem factum, vehementissimè consternavit Curiam Romanam, neque tam obediendum, quàm quod à Cardinale profectum fuisset. Cæterum in Hispaniâ nihil propterea motum, edictumque manet debitâ observantiâ. Profectò vix dici queat, quanta hæc sit impudentia,

tia, in dominio alterius Principis edere librum contra ipsum Principem ejusque imperium, ac prætere licitum esse librum illum haberi, legi, venundari, conscio ac invito Principe, atque hæc omnia tegere velo Religionis, auctoritatisque à Christo Divo Petro datæ: verum hic prætextus haud difficulter evanescet, si respiciamus doctrinam Catholicam, & praxin sanctæ Ecclesiæ, è quibus liquet veritas hujus controversiæ, ac refelluntur putida Baronii argumenta.

Certo certius est Petro datas fuisse claves Regni cœlorum, pluresque è Patribus ac Scriptoribus Catholicis intelligere claves pluraliter: alteram scilicet Cognitionis, alteram Potestatis; sed potestatis non universaliter sumptæ, verum ejusce, quæ tantum spectat Regnum cœlorum, ac merè spiritualis est; quippe potestas civilis, Regia ac terrena illi diserte à Christo fuit interdicta: sic de quâ hic agitur scientiâ, ea non est rerum naturalium

lium aut disciplinarum, multò minùs rerum politicarum, aut moralium: verùm ut Paulus testatur, facti sunt ministri & dispensatores solummodo mysteriorum Christi. Quapropter si auctoritate Ecclesiasticâ liber quis fuerit approbatus in rebus fidei, auctoritate civili non poterit condemnari pro reiectaneo: sin aliâ de materiâ tractat, puta de Jurisdictione, de Imperio, de mercimoniis, quamvis omnes totius orbis Antistites librum quam maximè approbarent, nihil omnino præjudicaret Potestati civili, quin si visum fuerit, rejici possit. Insignis sane hallucinatio est, quia nempe Christus Petro dedit scientiam, ac potestatem Regni cœlorum, cum prohibitione terrenæ, inde velle contra expressum mandatum extendere spiritua- lia ad res mundanas. Sæpius inculcat Beatus Augustinus, quod gratia non destruat rerum naturam, sed unicuique, quod proprium est, relinquens, superaddat tantùm perfectionem divi-
nam.

nam. Potestas civilis ex naturâ suâ habet auctoritatem vetandi atque amolendi, quæcunque tranquillitati publicæ atque decôri adversa sunt, proinde etiam libros ac scripta, quæ iisdem repugnant, Christus adventu suo nihil horum Magistratui ademptum voluit, cujus auctoritate salvâ atque intactâ, concessit solummodo Ministris suis prærogativam in res sacras, quæ spectant fidem Christianam, quarum nullam à naturâ cognitionem habere possumus, sed à solâ revelatione: quocirca illorum non est, arrogare sibi jus approbandi libros, qui nihil ad ipsos spectant, aut derogare Magistratui auctoritatem ipsi à Deo ac naturâ datam. Allegat Baronius Epistolas plurimum Scriptorum, qui libros suos aut historias de legibus atque imperiis dedicaverunt Pontificibus, eorumque censuræ opera sua subjecerunt; atque inde concludit, Pontifici soli jus competere approbandi cujuscunque generis libros, nec cuiquam mortalium licere,

approbatos rejicere aut prohibere: verum frivola hæc est argumentatio ac nugatoria, dum non distinguit inter verba quæ reverâ obligant, & inter verba quæ scribuntur ex submissione aut obsequio. Quis unquam librum dedicat non solum Principi, verum etiam homini privato, qui librum illum non submittat ejus judicio, imo cum quâdam dictionis hyperbole: si licitum foret, ex ejusmodi troporum usurpatione cedere articulos Theologiæ, plurimæ reperirentur Epistolæ Dedicatoriæ, quæ eandem auctoritatem ascribunt cujuslibet conditionis hominibus, frequentesque adeo illdem loquendi phrasibus, inscripti sunt Pontificibus libri, qui tractant de Medicinâ aut Re litterariâ; Ex illatione igitur Baronii sequitur Pontificatum esse officium de procurandâ sanitate, aut de explicandis grammaticalibus. Longè aliud certè considerandum est, in dictis quæ proveniunt ex obsequiosâ humanitate, ac quâdam morum co-

mitate, aliud ubi agitur de formando
 stabilendoque fidei articulo. Sed quop-
 niam Baronius vellet Proreges ac
 Satrapas ob interdictionem librorum
 ab his factam scilicet, quia detegunt
 ipsorum in iustitiam, non abs re fuerit
 super hac materia etiam paucula disse-
 rere, ne videamur velle patrocinari
 iniquitati, quod ne quisquam arbitretur
 quoque Cardinali licitum esse sub præ-
 textu justæ reprehensionis, turbare
 quietem publicam. *in* *de* *modo*
de *commissis* *crimine* *pos-*
test *institui* *quæstio*, *in* *Thesi* *id* *est*,
in *terminis* *generalibus*, *non* *facta*
mentionem *personarum*, *loci* *aut* *tem-*
poris. Atque in hac coarguendi ratio
 semper probata utilisque habita fuit
 extirpandis vitiis: nemini non licet
 hocce modo libros conscribere: *H 2* *in*
 Hypothesi, nempe cum indicantur per-
 sonæ, aliæque rerum circumstantiæ
 hoc autem nulli permittendum præ-
 terquam Judici legitimo. Uniquique
 licet exempli gratiâ, usuram exagitare

in genere, sed carpere privatum aliquem tanquam usurarium, non pertinet nisi ad Judicem publicum, secus facere quid aliud esset, quàm confundere res humanas, ac negotia curanda confidere hominibus ineptis. Si generalia spectes, nihil propemodum requirunt, præterquam studium & lectionem bonorum auctorum. Specialia verò, propter multiplices varietates ac circumstantias exigunt præter laborem studiorum, singularem prudentiam, atque exquisitam experientiam. Facile dictu est ac probatu, usurpationem alterius domini injustam esse, in eoque campo licuisset Baronio quam latissimè evagari absque ullius offensione atque inculpate: verum ubi deflectit ad particularia, & sic infit. Rex Hispaniarum invasit Regnum Siciliae, hic sutor est ultra crepidam. Quanquã autem Præfecti Regii Neapolitanus ac Mediolanensis interdixerint ejus librum, non propterea prohibitam voluerunt reprehensionem rei

inju-

injustæ, sed eo facto damnarunt imprudentiam Censoris, qui pronuntiare ausus fuit, hodiernam possessionem Siciliae injustam esse, cum nesciat ad ejusmodi effatum quantâ circumspectione opus sit. Quod si autem Pontifex approbaverit illum librum, quantum ad Jurisdictionem ditionemque Ecclesiasticam attinet, neutiquam improbandum est, si verò censet idem esse intelligendum de aliorum Principum dominiis, ut nemo eorum etiam si perniciosum suis rebus judicet, eum possit exterminare aut interdicere, istæc vera arrogancia, & invasio in alienam auctoritatem dicenda est, quarum suspicio non cadit in Papam Clementem VII I, Principem nimis prudentem. Quoniam autem Baronius subjungit non licere Præfectis publicis edicere Bibliopolis, ne vendant libros absque ipsorum permissu, quamquam faciant prætextu, ne scilicet occultè sub falsis titulis irrepant etiam hæreticorum libri, quia si hoc me-

tunc, Episcopo ostendos esse putat,
 ut si in gratiam ei periculis de autelam ady
 habeant, perfunctorie illud quoque velate
 tendere operae precium erit. Ac pluri
 mum quidem in nuptiis ubi in laque
 bigittas, ut tenendum, ita nemine ubi
 quam fuisse iprobatum, quod quis fe
 ruz sub factis praeterea, id est, tegendo
 iniquum vel tota quietas, quia illa dis
 simulatio probrosa ac omnium perniti
 ciosissima est, verum in bonum bono
 addere, utque per unum, alterum cap
 ptare, libet rectum, licet non indicat
 tum, ut facilius impetrari queat, aut
 quavis aliade causa, id cente repre
 hendum non est, cum ipsi facri codi
 ces ejusmodi exemplum in multa sup
 pedientia. Si Magistratus civilis edic
 tum pro mulget, ne quisquam in Biblio
 polatum libros venundet, non impe
 trat prius veniam, addatque causam, si
 hoc pfacere, ne simul haeretico rum li
 bri distribuantur, et ipsa vero inter
 dat, non solum in tecludere la ditum
 haeretico rum scriptis, sed omnibus

aliis profanis ac mali exempli, profectò nihil hic in Magistratu culpan- dum est, nec æquum se præberet Ju- dicem. Baronius, si invectivis vellet agere tanquam in rem injustam: ve- rum insulsus multò magis est, quando jubet Magistratum implorare opem Episcopi, quippe nimis defectivum illud esset regimen; quod sibi ipsi non posset prospicere de necessariis, sed remedia haberet expectanda ab eo, qui ex usu suo illa exhiberet, non ad publicum commodum. In quæstione de libris hæreticorum distinguendum, aliud esse librum aliquem absolvere, aut condemnare hæreseos, quod pro- prium est Ministrorum Christi, nec quidquam hic competit Potestati ci- vili; aliud autem esse, librum jam ab Ecclesiâ hæreseos damnatum, publico edicto interdicare, quod adeo pro- prium non est muneris Ecclesiastici, quin meritò etiam laudabiliterque fie- ri debeat ex auctoritate politicâ. Tem- poribus prisca Ecclesiæ libri hæretico-

rum à Conciliis post factum examen, quales essent declarabantur, ab iis autem nō interdicebantur, verūm à Principe. Primum Concilium Nicenum condemnavit Arrii doctrinam pro hæreticâ : Imperator Constantinus interdixit libros ejus lege Cæsareâ. Secundum Concilium Constantinopolitanum declaravit hæreticum Eunomium. Arcadius Imperator prohibuit libros Eunomianos, ut videre est in Codice Theodosiano. Tertium Concilium Ephesinum hæreseos damnavit Nestorium, & libri ejus fuerunt interdicti per legem Theodosii, quæ est in corpore Legum civilium. Quartum Concilium Chalcedonense Eutuchianos condemnavit, & libri eorum vetiti sunt à Martiano Imperatore, ut eodem illo corpore habetur. Hæc erat praxis ususque veteris Ecclesiæ, usque ad annum Domini octingentesimum : post ea tempora Pontifices Romani diversâ occasione varios Scriptores declararunt hæreticos : Principes verò
illam

illam declarationem permiserunt non interpositâ suâ auctoritate aut lege, non propterea inferendum est, ipsos semet spoliâsse in posterum potestate prohibendi, quæ Imperio suo nocitura judicaverint. Liber hæreticus offendit Ecclesiam, & interturbat tranquillitatem Rerumpublicarum. Primum, utpote spirituale pertinet ad Ecclesiasticum, distinguere nempe inter bonos pravosque libros: politicum autem tanquam protectorem Ecclesiæ, mutuam operam præstare decet. Secundum verò quod attinet, impedire nimirum ne nova subintrent, in perturbationem quietis publicæ, hâc in re Politicus neutiquam debet fidere alienæ diligentia, nec ad alium recurrere, sed ipsemet invigilare, ac quantâ fieri potest cautelâ, prospicere, nequid Respublica detrimenti capiat. Denique pro indubitato habendum, licere Politico in suâ ipsius ditione interdicare cujuscunque materiae libros, à quocunque etiam approbatos, nec

licere tantum, sed ex officio teneri ut attendat quam periculo sum sit, subditos imbuti opinionibus quæ adversantur bono Regimini. Hæc autem occasione non possum non monere, quod, sicuti maxime conducit Reipublicæ, nullum imprimi librum nisi prius examinatum, quæ apud nos sit sedulitate, ita non minoris fore utilitatis, usum ac consuetudinem introducere, ne quis posthac liber alibi excusus inferri possit, nec vendari absque prævio examine: nunquam profecto hallucinamur, si nobis persuademus Reipublicæ noceri posse libello hic impresso, non autem extraneo aliunde illato atque hic distributo: Fateor quidem in excusis jam scriptis posse quædam tollerari, quæ non ferrentur in excudendis, sed siquid majoris inest momenti, non magis ferendum in impressis quam imprimendis. Porro quemadmodum consultum est interdum circa prohibitionem libri alienæ editionis, id fieri non publicè sed tectè, admonitis

nitis solummodo Bibliopœlis, ne factum videatur ad ostentationem, neve sinistrè quis interpretari possit: itaque quoque auctor sum, ut ea ipsa interdictio de libris admodum perniciosis, nonnunquam fiat edicto proclamato, locisque solitis affixo, quo nimirum exerceatur legitima hæc auctoritas, ac præcidatur ansa cavillandi malè feriatibus hominibus, qui prohibitionem librorum deferunt ad solos Ecclesiasticos: simul etiam ut populus ei rei assuescat: alioqui si praxis istius auctoritatis differtur in occasionem aliquam urgentem præsentissimique periculi, verendum est ne habeatur pro renovâ, negeturque obedientia.

Antequam hunc sermonem finem imponamus, addendum videtur, esse nonnullos, qui absurdissimum illum Baroni errorem propugnare ausi non fuerunt, incidere tamen in alium aliquanto minorem, concedendo quidem, Principes posse jure interdicerere libros seditiosos, impudicos, famosos, susti-

nendo verò illam prohibitionem observandam esse metu poenæ legalis intransgressorem, non autem ex obligatione conscientia, ita ut, quicumque vetitos à Magistratu libros legit clandestinum, aut penes se retinet, non propterea reus sit coram Deo. Hæc opinio falsa quoque est, perversa, ac Doctrinæ Christianæ omnimodo contraria. Præcipit enim Divus Paulus, & conceptis verbis inculcat unumquemque obligari ad præstandam obedientiam civili Potestati, non tantum ob poenæ timorem, sed in primis ob conscientiam. Quando igitur mandatum exit ab eo qui mandandi auctoritatem à Deo non habet, inculpatè obedientia recusari potest, si is mandat, qui eâ potestate præditus est, non obtemperantes offendimus ipsam Divinam Majestatem. Si Præsul aut Antistes præcipit quid circa res Politicas, absque peccato licet nobis esse immorigeris, quia hanc auctoritatem à Deo non est adeptus: si verò injungit spiri-

tualia,

tualia, quorum ministerium ipsi commisit Christus his dictis; Qui vobis auscultat, mihi auscultat; qui vos rejicit, me rejicit; tum inobedientia alligat peccati. Affirmat divus Paulus sæpius allegatus, nunquam fatis allegandus, quod Deus Principibus concedidit curam quietis publicæ, pietatis atque honestatis: Proinde si quis Princeps prohibeat hunc librum ut seditiosum, illum ut profanum atque impium, alium denique tanquam impudicum, nemo negare potest, quin omnes æquè teneantur obedire, ni velit è diametro Paulo contraire ac sese opponere. Utinam Deus Opt. Max. aperire dignetur plurimorum oculos, ut videant ac consentiant in hanc orthodoxam ac verè Christianam doctrinam, eamque aliis quoque instillare velint extirpatâ penitus ut nocentissimâ omni doctrinâ huic adversa, tum certè re ipsa experiremur, quam facile cessarent innumera mala atque incommoda, quæ jam indies magis magisque

gisque augetur; nam si qui pauci sunt homines probi, quos ad egregia impellit amor virtutis, pars reliqua multo numerosior in duas classes dispesci potest; quorum alii honestè vivunt metu poenæ spiritualis, alii verò metu poenæ civilis. Ablato timore spirituali, perit obedientia illorum, qui sperant se culpas suas posse tegere, aut supplicium effugere, gratiâ, favore, aliâve arte improbâ, ut & illorum, qui hanc flocci faciunt, quorum simul omnium numerus multo est maximus. Ex alterâ verò parte videre est quam faciles lubentesque aliqui obtemperent ex metu spirituali. Quoniam igitur Deus Principi largitus est geminum hoc conservandæ obedientiæ instrumentum, timorem nempe legalium poenarum, tum & conscientiam, ex doctrinâ Pauli; incredibile damnum foret, secundum illud medium non minus necessarium per negligentiam amittere, dum contraria opinio permittitur inculcari ac disseminari contra

tra doctrinam Catholicam, sed nisi
 19. Atque hæc hæc tenus de materiâ lib-
 brorum, quæ si recolligere debet, ad
 decem articulos poterunt redigi, ac
 tenendum; **1.** Libros nullo modo prohibi-
 biti sunt quâcunque de causâ, per In-
 cem editum Anno 1595, pro interd-
 ctis omnino habendos esse, quia tum
 Princeps concessit, et non permit-
 tendam esse in posterum ullam inter-
 dictionem, seu qualicunque etiam
 clausulâ, additis licet censurâ de minimis,
 nisi ea prius fuerit approbata aucto-
 ritate publicâ, secundum mutuum pat-
 ctum §. 3. si quando Ecclesiastici peti-
 turi sunt assensum publicum, ut sibi li-
 ceat interdiceri librum quâ tractat de
 materiâ fidei, modò reverà hæreticus
 sit, reprobè et cognitâ, postulatam hoc
 ipsis esse concedendum, et quâ in vigan-
 dum sedulo, si ne sub prætextu Reli-
 gionis eliminetur doctrina Christiana,
 quæ defendit auctoritatem politicam,
 et non concedendam Inquisitoribus
 prohibitionem ullius libri, nisi ob so-
 orbis lam

iam hæresin, sed si quis fuerit rejiciendus aliis de causis, id debere fieri per Magistratum; 6. Libros alibi editos cum quâcumque demùm approbatione, si deprehensi fuerint nocere publico regimini, interdicens esse à Principe, atque adeò promulgatione edicti, si consultum fuerit; 7. Attendendum ne expungantur è libris recudendis ea quæ patrocinantur Potestati civili; 8. Ut restituantur in novâ editione ex fide vetustorum exemplarium, quæ fraudulenter ex bonis auctoribus deleta sunt, quia inserviunt stabiliendæ auctoritati politicæ; 9. Quando recuditur Index Anni 1595, non permitendum inferi nomen Indicis alicujus posterioris; 10. Cum illo Indice simul imprimendum esse, & ei conjungendum exemplar stabiliti mutuò contractus. Unum adhuc restat in hâc materiâ animadvertendum, non tanti quidem momenti, sed quod tamen meretur aliquam considerationem, hoc nimirum, quod nisi ejusmodi interdictio

dictio dextrè & cum debitâ circum-
 spectione adhibeatur, poterit verti in
 magnum damnum artis Typographi-
 cæ, eorumque qui mercaturam exer-
 cent librariam: nam licèt imprima-
 tur liber examinatus ab Inquisitore &
 Episcopo, ab iisque approbatus, si ta-
 men ubi Romam delatus fuerit, mi-
 nimum quid in eo invenerint, non con-
 tra Religionem, nihil enim leve exi-
 stimandum quod hanc tangit, sed con-
 tra quædam arcana & axiomata Cu-
 riæ Romanæ, quæ Inquisitor cùm da-
 ret approbationem, non penetravit,
 illicò condemnant librum cum grandi
 damno illius qui sumptus Typogra-
 phicos expendit, cui insonti hic luen-
 dum est: atque hæc incommoditas
 quanquam satis frequens, multò ta-
 men frequentior esset, nisi vererentur
 Principes tandem recepturos quere-
 las Bibliopolarum de insigni hæc inju-
 riâ. Ex purpuratis enim nemo non,
 ut gratiam ineat, strenuum se libro-
 rum indagatorem ac notatorem præ-
 bet,

bet, ad excerpenda ea omnia, quæ vel
minimum præjudicii Curia Romana
afferre videntur, etiam in quibus ne
umbra quidem præjudicii latet, atque
hâc præposterâ diligentia utuntur non
solum in examinandis libris extra Ita-
liam excusis, sed in iis etiam, qui ap-
probationem Inquisitionis in fronte
gestant, atque adeo in ipsâ urbe Ro-
mâ impressi. Equum foret, quando
quid in libro jam excuso cum appro-
batione, deprehendi posset, quod of-
fendat Religionem, ut restituerentur
impensæ ab eo qui approbavit. Typo-
graphus enim hic nihil habet culpæ:
Sin verò quid contineat, quod non sa-
pit Curia Romana, haud videtur ju-
stum, ut eâ de causâ concedatur inter-
dictio, idque adeo colligi posset ex
ipso illo contractu Anni 1595, in hunc
sensum: *In posterum nulli prohibebun-
tur libri, nisi extranei, aut excusi absque ve-
niâ aut cum falsâ approbatione. Quan-
quam illud quoque cavillatione posset
accipi, quod hic non disertè fiat men-*

in Religionis, verum ubi contractus
in hujus sensum fuerit expositus, ut
que laudandus est.

Contenta. CAP. XXX.

Inquisitori non dicere imperita
re operari, aut homini professionis
mechanicæ.

Contenta. CAP. XXXI.

Inquisitori non fore licitum adige-
re operarios ut in verba sua jurent.

Capita 30 & 31, quæ tractant de
artibus mechanicis ac fraudibus opi-
ficum, nunquam satis exactè observa-
ri poterunt, quantacunque adhibeatur
cautio. Omnis bene ordinata Respu-
blica, quando enorme aliquod facinus
admissum est, ei soli examinando, pet-
ciliarem Magistratum deputat, qui
aliis negotiis non distrahatur. Hinc in
Christianâ Republicâ erectum fuit
tribunal Inquisitionis, quod vacaret
solis hæresibus extirpandis. Admo-
dum autem proclive est, ut qui univer-
salem

falem habet Jurisdictionem, ad particularem Judicem multa sæpe transferrat, aut sponte etiam ab eo usurpari sinat, idque fieri solet eo facilius, quo ille majorē sibi acquirit auctoritatem, dum supremus Judex aliis rebus occupatus interdum ea non attendit, interdum etiam (cū tardiusculus aut negligentior est,) ad ea connivet, quia hoc pacto se sublevare autumat, adeo ut non solum non impediatur hanc usurpationem, sed tacitus etiam promoveat. Ubi verò Judex particularis semel sententiam pronuntiavit de causâ ad se non spectante, trahit hoc in exemplum pronuntiandi etiam de aliâ, inde de aliâ, atque ita ex crebris actionibus nascitur consuetudo, quæ transit in legem, nec post abrogari potest nisi maximâ cum difficultate. Interea supremæ Jurisdictioni hoc quantumcunque detrahitur, ac via sternitur ad perturbandam Reipublicæ administrationem. His artibus Inquisitores hæreticæ pravitatis conati sunt ad se trahere,

here, non solum diversos casus alius fo-
 ri, sed etiam potestatem absolutam in
 artem Typographicam, aliaque opi-
 ficia, quod licitum esse sibi, probare
 nituntur duplici argumento: 1. quod
 non imperent nova, neque ab officio
 suo aliena, verum ea, quæ absque spe-
 ciali mandato quoque fieri oporteret:
 ut si exemp. gr. edicant Ianio ne ven-
 dat carnes tempore quadragesimali, te-
 netur Ianius non vendere, etiam injus-
 sus, ita ut mandatum illud propriè
 aliud non sit quam admonitio debiti;
 similiter ajunt se non cogere quen-
 quam in verba sua jurare, nisi ob cau-
 sas, ad quas obligatur etiam injuratus;
 ut si jurejurando Bibliopolas obstrin-
 gant, ne venudent libros vetitos, te-
 nentur illi obtemperantes esse absque
 præstito juramento, adeò ut hoc pacto
 illis solum addatur stimulus, quo ala-
 criùs se exsolvant suo debito. Verum
 hæc argumentatio planè sophistica est,
 cum aliud sit commonitio debiti, aliud
 mandatum. Concionator & Sacerdos
 admo-

admoneant absque usurpatione alienæ
 auctoritatis, quia non infligunt pœ-
 nam inrogatis, neque ardeant casti-
 gatione ad exigendam obedientiam
 illud tantum est docere, non cogere.
 Imperare vero quippiam, quod si-
 mul infert supplicium in contumaces,
 quanquam etiam debeat spontanea
 obtemperantia, actus est supremæ po-
 testatis ac Jurisdictionis, quæ non
 competit Inquisitioni nisi in causâ hæ-
 reos, quæ excepta vim facerent alie-
 næ auctoritati; similiter jusjurandum
 exigere ob rem licet debitam, ad solos
 dominantes pertinet, licet ad eam
 præstandam tenerentur vel injurati.
 Altera ratio quam afferunt, quâque
 sibi mirifice placent, magis etiam ca-
 villatoria est. Ajunt enim judicatio-
 nem de hæresi ex necessariâ conse-
 quentiâ habere annexa quæcunque ad
 eam spectant, aut ab eâ dependent,
 nec vero se velle imperare cuiquam,
 nec à quoquam juramentum postula-
 re, nec punire quenquam nisi in cau-

lis cum hæresi conjunctis. Quoniam
autem hæretes imbibuntur e libris,
necesse esse ut habeant jus in Biblio-
polas, inque omnes adeo, per quorum
manus libri distrahantur, ut punire
queant transgressores. Itidem, quia
tempore quadragesimali hæretici ves-
cuntur cibis vetitis, credunt licere sibi
inquirere in lanios, ac punire quos
deprehenderit vendidisse carnes ad
has autem objectiones facile est re-
spondere, quid æquitas ac justitia pos-
tulet. Cui committitur de re aliqua
judicium, illi proculdubio etiam com-
mittuntur omnia, quæ inseparabili nexu
cum eâ re conjuncta sunt. Quidquid
itaque eo modo cum hæresi connexum
est, existimari debet absolute specta-
re ad ipsam Inquisitionem: non au-
tem ea quæ naturâ suâ diversa sunt,
aut separatim judicari possunt: alio-
quin nullum esset delictum, imò nul-
lus actus, quin aliquâ consequentiâ
longe petitâ possit commune quid ha-
bere cum hæresi. Quod attinet ma-
teriam

teriam librorum illi soli censendi sunt obnoxii hujus officio, qui manifestam continent hæresin, ut & Bibliopola, qui ejusmodi libros penes se retinent aut vendunt, quos & ab Inquisitione meritò puniendos esse arbitramur: non tamen hinc sequitur Inquisitori licitum esse pro libitu suo officinas librarias perscrutari, Catalogos librorum exigere, vendendi potestatem à se petendam esse, sibi arrogare, aliaque ejus generis quibus sæpe tentant onerare Bibliopolas. Similiter non urgente necessitate vesci cibis, qui certis anni tempestatibus prohibiti sunt, indicium est animi alienati à fide, & quando plures circumstantiæ concurrunt, Inquisitio jure potest agere contra reum, verùm hoc nihil attinet ad eos qui carnes vendunt aut apparant: illorum enim unicus scopus præsupponitur spes lucri, sed quia lucrandi aviditas sæpenumero ita exorbitat ut peccet in bonos mores & contra decorum, si quis ita avarè hanc artem exerceat,

ut

ut præbeat scandalum in illum (cùm delictum illud non sit hæreticum) Magistratus animadvertere poterit, ne factâ quidem, fidei aut doctrinæ mentione, atq; ita providere ut optimè visum fuerit pro incolumitate atque decoro Religionis, urbisque: sic autem habebit etiam Inquisitio, quo exerceat ferventem suum zelum, indicando nimirum Magistratui, si qua incommoda, aut inhonesta pullulare viderit, ac proponendo opportuna remedia, quibus malis his occurri possit, simul procurando debitam pœnam transgressoribus, verùm viâ ordinariâ per justitiam civilem, ad quam solam hæc pertinent.

Contenta CAP. XXXII.

INquisitori non concedi, dare præcepta aut monita communitati cuiuspiam, neque iudicenti.

Quod attinet Caput hoc 32, non permittendum Inquisitioni ut monitoriis agat contra communitates, ne-

que contra iudicentem ratio satis est manifesta, quippe hæresis crimen est personale: posset autem fieri ut singula membra alicujus sodalitiî, aut hæresi infecta, aut suspecta saltem forent, sodalitiium verò ipsum, nunquam: proinde si quæstio est de delicto, non potest agi in reos, nisi quatenus personæ sunt privatæ. Si verò quæstio est de statutis, aut ordinationibus à communitate quâdam factis, eò se non extendit auctoritas Inquisitionis, nisi per Reipublicæ delegatum, cui à Principe concessa est imperandi potestas. Similiter Judex potest semet reddere suspectum hæreseos dictis aut factis privatim, nunquam autem eâ actione quâ administrat atque exercet justitiam, in quam non cadit suspicio hæreseos, ut propterea actiones ejus judiciales possint esse obnoxia Inquisitioni, sed manent illæ subjectæ superiori denique Principi. Si quando itaque eveniret, ut per illas impediretur Inquisitio in exercendo munere suo,

proxi-

proximum esset ut per Legatum Reipublicæ obstaculum illud amoliri curaret, ut si Inquisitor quempiam sibi sibi postularet tanquam reum, aut adduci in testem, qui à Judice certam ob causam publicæ custodiæ traditus esset, neutiquam permittendum est, ut Inquisitio possit exigere à Judice, ut captivus ille dimittatur; verùm de eo prospicere, officium est Magistratus, idemque dicendum de omnibus actionibus judicialibus, uti sunt conventiones, dilationes, revocationes, ne hisce se immiscendi locus detur Inquisitioni.

Contenta CAP. XXXIII.

Inquisitoribus non fore licitum, promulgare edictum, quod contineat plura quam sex ordinaria Capita.

Quantum ad Caput hoc 33, de edicto, usus olim obtinuit, quando alicubi fundaretur officium Inquisitionis, ut primùm ederetur edictum quod in-

digitabant gratiæ, quo intra certum temporis spatium ad pœnitentiam invitabantur, hæretici sub promissione condonationis: elapso autem præscripto termino, promulgabant aliud edictum, quod nuncupabant Justitiæ, quo commonebantur quicumq; noscerent, aut scirent uspiam latentem hæreticum, ut sine morâ eum deferrent; nostro autem ævo diversimode hæc in re actitatum fuit. Aliqui Inquisitores, cùm ablegarentur quibus locis jam ante Inquisitio fuerat introducta, simul auspicarentur munus suum, unâ promulgarunt ambo hæc edicta, quod tamen rariùs contigit. Alii promulgarunt solùm secundum illud justitiæ, alii verò sæpius illud idem edictum reiterarunt, eo fine ut nova quædam adderent pro re natâ. Quod si jam Inquisitori cuiquam visum fuêrit publicare edictum illud gratiæ, nihil prohibere refert, quippe neque præjudicio est auctoritati civili, neque oneri, subditis. Præcavendum tantùm de
edicto

edicto justitiæ, quia ibi sæpe conan-
 tur inferere mandatum aliquod ad Bi-
 bliopolas, caupones, aut cubiculo-
 rum locatores, teguntque se hoc ve-
 lo, quod nempe aliud nihil intendant,
 quam præmonere, quos oportet. Hoc
 autem illis concedendum non est, mo-
 nere enim per Edictum, proclamatio-
 nes, aut affixas publicè tabulas, notat
 supremam Potestatem, & per legem
 constat, quod cui competit jus com-
 monendi per edictum, eidem quoque
 competere jus puniendi delinquentes.
 Itaque non concessã illis animadver-
 sione in immorigeros, neque concedi
 potest commonitio per edictũ. Quod
 attinet blasphemos, quos nominant
 hæreticos, idem hic observandum
 quod Cap. 21, eã de re dictum fuit.
 Quantum verò ad illos qui offendunt
 Ministros Inquisitionis, aut delatores
 ac testes, sedulò attendenda est an-
 nexa limitatio; nimirum si obveniat
 propter operam officio præstitam, ne
 introducatur abusus quidam sæpe ab

Inquisitoribus tentatus, quo vellent ipsi per se justitiam exercere in suos ministros, inque omnes adeò, qui semel istius officii examen subierunt, nec non punire singulos, qui eos offenderint quâcunque de causâ. Hæc enim clausulâ, *propter opera spectantia ad hoc officium*, removet omnem ambiguitatem: Si quis offendat ministrum illius officii, reus compellendus erit coram Judice ordinario, nec permittendum judicium Inquisitioni, nisi probè constet offensionem esse illatam propter ipsummet officium. Poterit similiter quis absque circuitione, quâcunque aliâ de causâ citare ejusmodi ministros ad forum ordinarium, & præcipuè ob eam de quâ sermo erit

Cap. 39.

Contenta CAP. XXXIV.

CAsus qui ruri obveniunt, aut in pagis, determinandos esse in urbibus, quibus illi subsunt.

Sapienter admodum ab Excellentissimo Concilio Decemvirum statutum fuit, ut in civitatibus deciderentur causæ subortæ in pagis aut castellis, quemadmodum liquet hoc Capite 34. Alioqui enim occasio daretur amovendi Assistentium præsentiam, quando Inquisitoribus liceret formare processus in pagis aut castellis, quia clanculum etiam formare possent, atque hoc pacto incurrere in præjudicia & incommoda illa, quæ delegatorum præsentia amolitur, impeditque.

Contenta CAP. XXXV.

SI quis casus nascatur in loco qui caret proprio Inquisitionis tribunale, reum deducendum eò loci, cui prior ille subjacet in spiritualibus.

Non minùs providè, quàm necessariò decretum fuit hoc quoque Caput 35, quod omnem tollit disceptationem inter Repræsentantes, quo ad forum cui sistendus est reus, cunque

etiam faciat pro Inquisitore hâc in parte, quod ille commodiùs causam possit instituere, ubi locorum ipse refidet, aliud hic consideratione dignum haud occurrit.

Contenta CAP. XXXVI.

Contumaces proscribendos in perpetuum, aut ad tempus prout visum fuerit Inquisitioni.

Contenta CAP. XXXVII.

EX sententiâ Inquisitorum procedendum contra eos, qui ex illorum carceribus aufugerint.

Neque hæc duo Capita, multa indigent animadversione, cum tantum agant de pœnâ meritò irrogandâ reis, quæ ab officio infligi non potest, facitque adeò pro fide, quando contumaces atrociùs puniuntur.

Contenta CAP. XXXVIII.

SIqui quæsitī alibi, aut citatī propter hæresim in hoc dominium confugerint, captos per quatuor annos mancipandos peculiari carceri, separato ab aliis.

Pœna, quàm Caput 38, imponit iis qui alibi citatī huc confugerunt, non intelligi debet imposita propter delictum, quæsitus enim aut citatus, alibi etiam aliter potuisset puniri, ac proinde per decretum, quoque licitum est Inquisitioni quâcunq̃ue aliâ pœnâ in eos animadvertere: Porrò solent Inquisitores se invicem certiores facere, si quando hæreseos suspectus aut citatus ex unâ in aliam ditionem aufugerit, itaque si quis in hoc dominium confugisset, simul ac resciret Inquisitor ex sententiâ officii, suffragante quoque Principis delegato, fugitivus ille apprehensus in carcerem conjiceretur, contra quem tum indicia proferenda essent ex statuto Capitis 16:

unde alterutrum sequeretur, neinpe ut vel absolveretur reus, vel condignâ poenâ afficeretur. Quidquid autem futurum sit, Reipublicæ visum est, ut accusatus hæreseos incarceratione plectatur ob id solum, quod accusatus huc confugerit, & statutum illud neutiquam negligendum est, quippe testatur piam Serenissimæ hujus Reip. administrationem, quâ non solum dominium suum purgatum esse cupiunt ab hæreticis, verum etiam ab accusatis aut suspectis illius pravitatis, simul, eis adimere omnem spem in hoc statu mitioris consequendæ conditionis, quàm usquam alibi experiri possent.

Contenta CAP. XXXIX.

C Alumnatores falsosvè testes ab Inquisitione puniendos esse, si constiterit de falsitate ex ipso processu alioqui tanget illud Rectores.

Ultimum Caput de Calumniatoribus

bus falsisque testibus, magni est momenti, non tantum ad conservandam propriam Jurisdictionem illibatam alienam, quantum ad defensionem ac tutelam subditorum, quos si Princeps opprimi sinat neglectam curam sibi à Deo commissam, gravissimè profecto Majestatem divinam offenderit. Longo usu compertum est, officium hæreticæ pravitatis rarissimè punire calumniatores aut falsos testes, imò potius excusare quantum possunt, ubi vel tantilla excusationis species apparet, idque sub velo charitatis, ajunt enim, non debere præsupponi, cum quæstio est de fide, quemquam hominem Christianum malam intertione velle agere, quod si tamen interdum in aliquem animadvertere coguntur propter evidentem nimis falsitatem, levissimam tantum ingerunt poenam, eamque spirituales, ne alii gravitate supplicii deterreantur à deferendo aut testando, unde necessario (inquiunt) multa manerent occulta quæ jam deteguntur,

magno cum fidei emolumento: Hæc autem exceptio justane sit nec ne, nunc non inquirimus. Verùm illud considerandum, ingentis esse levaminis ac solatii misellis illis qui falsis calumniis appetuntur, ubi noverunt aliud sibi patere forum in quo calumniatores falsique testes meritò afficiuntur supplicio, quandoquidem in hocce illud fieri non soleat. Nollent quidem Inquisitores ejusmodi reis potestatem confugiendi ad aliud tribunal, idque publicis scriptis declarant, hoc freti argumento, quod nimirum injuria illata est ipsorum tribunali, cujus debitam reverentiam infregit falsidicus, ac proinde ab ipsis quoque eam esse vindicandam, imò ne quidem de eâ judicium ferri posse nisi ex actibus in officio hoc formatis, quos æquum non est ad aliud forum mitti: contrà verò sentiunt alii doctores, cum neque calumnia, neque falsum testimonium, hæresis dici possit, non spectare quoque ad Inquisitionem, sed ad forum ordi-

ordinarium cui subest calumniator aut falsus testis; præsertim quia ejusmodi facinorosi mulctandi sunt non ab Inquisitore pœnis spiritualibus, verùm à Judice supplicio legali, linguâ nempe aut capite. Nonnulli Juridici consultiſſimi, utriusque partis rationes laudant, distinguunt autem inter calumniam falsumve testimonium, quod apparet ex processu jam formato ab officio Inquisitionis absque ullâ aliâ innovatione, ut quando testis (quod sæpè evenit) suâ sponte retractat quæ ante dixerat, veniam culpæ deprecatus, aut aliis in causis, ubi ex ipsâ processus inspectione illud fit manifestum, ac tum quidem ejusce rei judicium arbitrantur pertinere ad Inquisitionem, valeréque Inquisitorum argumenta: sed si ex ipso processu non liquet de calumniâ, ac novâ instantiâ, novâque lite agendum est, tum judicium spectare ad forum ordinarium, quod liquidò evincitur rationibus allatis, quia nimirum calumnia & fal-

falsitas non sunt hæreses, neque crimina Ecclesiastica, sed merè politica, nec necesse est examinare primum processum, quia actio de integro instituitur: quæ quidem sententia sequenda videtur, utpote rationi maximè consentanea atque ab affectibus partiumque studiis remotissima.

FINIS.

CON-

CONFESSIO FIDEI,

Quæ fundamentum est vera Religionis.

I.

PLANISSIME' persuasissimus, nullam omnino habendam esse rationem auctoritatis humanæ, cum de Fide agitur, quippe quæ solâ Verbi Divini auctoritate niti debet; prout mandatum est, Ezech. 20. v. 18. 19. *In statutis Patrum vestrorum non ambulabitis. Ego sum Iehova Deus vester; ambulante in meis statutis, ac jura mea observate, eaque facite.*

II.

Credimus etiam impossibile esse, ut quisquam hominum capiat illud Verbum Dei, nisi prius fuerit illuminatus per Spiritum Sanctum; ut docemur, 1. Cor. 2. vers. 14. *Homo animalis*

malis non capit, quæ sunt Spiritus Dei, sed Deus ea nobis revelat per Spiritum suum.

III.

Credimus insuper Deum nunquam denegare gratiam sui spiritus ei, qui ex animo certâque cum fiduciâ, illam expetit; prout scriptum est, Lucae II. vers. 13. *Si vos qui estis mali, nostis bona dona dare vestris liberis, quantò magis Pater ille cœlestis dabit Spiritum Sanctum, petentibus ab ipso. Item: Quidquid petieritis, credendo obtinebitis.*

Verùm ista petitio oportet conjuncta sit cum timore Dei, animoque obfirmato in exequendâ Dei voluntate, quamprimum eam certò cognoverimus, sive id honori nobis sit apud homines, sive ignominix, sive damno, sive emolumento; scriptum enim est, Joh. 7. vers. 17. *Siquis voluerit facere voluntatem Dei, cognoscet de doctrinâ, utrum ex Deo sit, an verò ego ex me ipso loquar.*

Illis autem, apud quos honor hujus mundi tanto in pretio est, ut propter fidem nullum incommodum pati sustineant, illis (inquam) rectè objici potest, Joh. 5. vers. 44. *Quomodo potestis vos credere, quum gloriam alii ab aliis captetis, & gloriam qua à solo Deo est, non queratis.*

De iis verò, qui spreto Dei timore, vivunt in peccato contra propriam conscientiam, scriptum legitur, Johan. 14. vers. 17. *Mundus non potest recipere spiritum veritatis.*

IV.

De Deo.

Credimus porrò & profiteamur unicum esse verum Deum, Patrem cum Filio & Spiritu Sancto; quia scriptum est, Deut. 6. vers. 4. *Audi Israël, Dominus Deus noster solus est Dominus.* Et verus iste atque solus Dominus semet declaravit esse Patrem, Filium & Spiritum Sanctum; quemadmodum scri-
ptum

ptum est, Matth. 28. vers. 19. *Ite igitur ac docete omnes gentes, baptisantes eas in nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Et Divus Iobannes affirmat, quod, qui negat Filium (ut negant Judæi & Turcæ) ille nec Patrem novit.*

V.

De Creatione.

Credimus & confitemur unicum illum & verum Deum, Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, ex nihilo creasse cœlum & terram, ac reliqua omnia; secundum illud, Gen. 1. vers. 1. *In principio Deus creavit cœlum & terram. Et Joh. 1. vers. 3. Omnia facta sunt per Verbum, hoc est, per Filium Dei. Item, Coloss. 1. vers. 16. Hebr. 1. vers. 2. Cœli facti sunt per verbum Domini, & totus eorum exercitus per halitum oris illius.*

VI.

De Prædestinatione.

Credimus & confitemur, quemadmodum

modum Dominus Deus omnia creavit, ita etiam ea quasi manu suâ regere ac conservare secundum beneplacitum suum; quia scriptum est, Act. 17. vers. 28. *Per illum vivimus, & movemur, & sumus.* Item, Psal. 115. vers. 3. *Deus noster in cælo est, fecit omnia quæ voluit.*

Cùm itaque possit creare, quodcunque libet, potest etiam prohibere & impedire, ne fiat quod fieri non vult, ita ut nihil eveniat absque illius permissione, ut docemur, Matth. cap. 10. vers. 29. *Nonne duo passeruli veneunt asse, nec tamen ullus eorum in terram cadet sine Patre vestro.*

Sciamus itaque nihil creaturarum nobis posse nocere absque Dei voluntate, qui nunquam quicquam permittet, quin *cedat in nostrum usum, ac bonum.* Rom. 8. vers. 28.

VII.

Credimus & confitemur, Deum, quæcunque facit aut permittit, prævidisse,

diffe, & ab æterno decreviffe ut ea faceret aut permitteret; quippe scriptum est, Act. 15. vers. 18. Ephes. 1. vers. 11. Deo nota sunt à sæculis opera sua. Et Gen. 50. vers. 20. Vos quidem mala contra me in animo habuistis, Deus autem convertit in bonum, ut efficeret quod hodie videtis, nimirum, ut vitam conservaret numeroso populo. Adhæc, Act. 4. v. 27. Profecto congregati sunt adversus Sanctum Filium tuum, quem unxisti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israël, ut facerent quæcunque manus tua tuumque consilium prius decreverant ut fierent.

VIII.

*De lapsu Angelorum ac Hominum,
itemque de origine Peccati.*

Credimus & confitemur peccatum, licet sine Dei permissione non fiat, à Deo tamen non provenire, sed à Diabolo, ejusque Angelis, qui in principio à Deo creati boni, postquam suâ sponte ab eo defecere, seduxerunt &

pri-

primos parentes nostros, adeò ut ipsi quoque à Deo desciverint, seque & posteros voluntariè præcipitaverint in peccatum & mortem, cùm ab initio creati essent ad imaginem Dei & æternam beatitudinem: sicut scriptum est, Genes. 1. vers. 31. *Et vidit Deus omnia quæ fecerat, & ecce valdè bona erant.* De diabolo autem Christus ait, Johan. 8. vers. 44. *Non perstitit in veritate, quoties falsum profert, de suo loquitur, quia mendax est, & pater mendacii.* De hominibus autem legitur, Gen. 1. v. 21. Ephes. 4. vers. 24. Coloss. 3. vers. 10. *Et Deus creavit hominem ad imaginem suam; hoc est; ut agnosceret Deum in justitiâ & sanctitate.* Ad hæc, Genes. 3. vers. 13. *Serpens seduxit me; hoc est; Diabolus, Draco ille antiquus qui seducit totum mundum,* Apocal. cap. 12. vers. 9. Item, Rom. cap. 5. vers. 12. *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors.* Item, Gen. 6. vers. 5. & cap. 8. vers. 21. *Omnes machinationes & cogitationes cordis hu-*
mani

*mani depravatae sunt omni tempore. Item :
Omnes naturâ sumus filii iræ.*

IX.

Credimus insuper, introducto jam in mundum peccato per Diabolum atque homines, Dominum Deum ex justo suo iudicio, sæpius peccatum punire per peccatum, & impium per alterum nefarium, interdum etiam castigare suos dilectos per peccata sceleratorum hominum, quarum rerum plura exempla extant in sacro Codice: sic habetur de paganis ac superstitiosis, Rom. i. vers. 23. 24. Mutarunt gloriam Dei incorruptibilis, in simulacrum hominis corruptibilis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium, quapropter etiam Deus eos tradidit cupiditatibus cordium suorum ad impuritatem, ut foedarent propria corpora suâ in semetipsis.

Et de Simeï maledicente Regi suo, dicit ipse David Rex, 2. Sam. cap. 16. vers. 11. Sinite, maledicât, quia Dominus hoc ei injunxit.

X.

De pœnâ istius Lapsus.

Credimus & profitemur, Dominum Deum in æternum rejecisse Diabolum atque ejus Angelos, ut nunquam veniæ locum habituri sint, aut in gratiam redire possint: quia scriptum est, Matth. 25. vers. 41. *Apagete maledicti in ignem æternum, preparatum Diabolo ejusque Angelis.*

XI.

Credimus & confitemur, Deum & nos meritissimò potuisse rejecisse, cùm æquè ab eo defecerimus, ac mali Angeli, ejusque mandatum transgressi fuerimus, quod tam graviter interminatus erat, ne transgrederemur; Genes. 2. v. 17. *Quo die comederis de fructu arboris, morte morieris.* Quod intelligendum non solummodo de morte temporali, sed etiam æternâ, quæ est sempiterna illa pœna, ac dolores in stagno ardente igne & sulphure.

XII. De

XII.

*De Redemptione Generis**Humani.*

Verùm enimvero Deus usus infinitâ suâ misericordiâ, condonatâ culpâ, recepit nos denuò in gratiam, ac potiùs quàm totum periret humanum genus, maluit pro nobis dare Filium suum unigenitum, ut scriptum est, Johan. 3. vers. 16. *Ita Deus dilexit mundum, ut dederit Filium suum unigenitum, ne quisquam eorum, qui credunt in eum, pereat, sed habeat vitam æternam.*

XIII.

Et illud quidem factum secundum æternum consilium ac propositum Dei; quemadmodum scriptum est, 1. Petr. 1. v. 19. 20. *Redempti estis pretioso sanguine Christi, tanquam agni immaculati, ordinati ante jacta mundi fundamenta, manifestati autem ultimis temporibus.*

XIV. Post-

XIV.

Postquam igitur ex miserescente Dei Prædestinatione Filius ejus futurus erat noster Mediator, oportuit ut fieret homo, id est, ut assumeret naturam humanam, ut in eâ mori, & per mortem pro nobis satisfacere posset; sicut scriptum est, Hebr. c. 2. vers. 14. 15.

Quoniam igitur pueri participes sunt carnis & sanguinis, ipse etiam particeps factus est eorundem, ut per mortem destrueret, penes quem erat imperium mortis, nempe Diabolum, & liberaret quotquot timore mortis per totam vitam erant servituti obnoxii.

XV.

Et hoc eventurum Deus promiserat ab initio, Gen. 3. vers. 15. *Semen mulieris conteret tibi caput.*

XVI.

Sed demum adimpletum fuit ultimis temporibus; ut scriptum est, Gal. cap. 4. vers. 4. *Quando tempus illud im-*

pletum fuit, Deus misit Filium suum genitum ex muliere (nempe virgine Mariâ) & subiectum Legi.

XVII.

De Personâ Christi.

Credimus igitur de Christi Personâ, quod non tantùm sit homo, ut credunt Arriani, sed quod sit æternus & omnipotens Dei Filius, qui cùm priùs tantùm esset Deus, assumptâ ultimis diebus naturâ humanâ, factus est Deus & homo simul, talisque manebit in æternum; quia scriptum est, Johan. 1. vers. 1. *In principio erat Verbum*, (hoc est, Filius Dei) & *Verbum illud erat Deus*. Et vers. 14. *Filius Dei, per quem creavit mundum, quique sustinet omnia potenti verbo suo, assumpsit semen Abrahamæ*. Et Philip. cap. 2. v. 5. 6. *Jesus Christus cùm esset in formâ Dei, non duxit rapinam, æqualem se Deo exhibere, verùm semetipsum exinanivit, sumptâ servi formâ similis factus hominibus, & habitu inventus ut homo*

homo ipse se submisit, fuitque obediens usque ad mortem, immo mortem crucis. Et Hebr. 2. vers. 17. Ideo oportuit eum in omnibus fieri similem fratribus. Et Hebr. cap. 4. vers. 15. Tentatus fuit in omnibus, excepto peccato.

XVIII.

Cùm igitur Dominus noster Jesus Christus sit Deus pariter & homo, credimus quoque de eo differi posse tanquam de Deo & homine. Tanquam de Deo, quippe Deus est & ratione Deitatis: de homine autem utpote qui homo est, & ratione humanitatis. Exempli gratiâ, Scriptura ita de eo loquitur, Mich. cap. 5. vers. 2. *Exortus ejus jam inde à principio.* Et alibi habetur, quod natus sit in plenitudine temporis sive ultimis temporibus, Gal. 4. vers. 4. 1. Petr. 1. vers. 20.

Utrumque verissimum est, alterum secundum Deitatem, alterum secundum humanitatem, ut disertè docent Apostoli. *Factus est de semine Da-*

vidis secundum carnem, (id est, secundum humanitatem) declaratus autem Filius Dei in virtute secundum spiritum, id est, secundum divinitatem, Rom. cap. i. vers. 3. 4. Et B. Petrus: 1. Petr. v. 18. Morte quidem affectus secundum carnem, vivificatus autem per spiritum.

XIX.

De officio Domini nostri Iesu Christi.

Quantum ad officium Christi, credimus eum esse Servatorem nostrum, qui suâ morte nos Deo reconciliavit, quam reconciliationem olim ipse annuntiavit, atque hodie etiamnum fidelium animos per prædicationem de eâ certos reddit, in eâ conservat, conservabitque in æternum; quippe scriptum est, 1. Timot. i. vers. 15. *Iesus Christus venit in mundum, ut servaret peccatores.* Et Rom. cap. 5. v. 8. *Christus mortuus est pro nobis, cum adhuc essemus peccatores.* Et 2. Cor. 5. vers. 19. *Deus*
erat

erat in Christo reconcilians sibi mundum, non imputans illis suas offensas, posuitque in nobis sermonem illum reconciliationis. Et Johan. 10. vers. 28. Ego do vitam ovibus meis, nec unquam peribunt, nec quisquam eas rapiet è manu meâ.

X X.

De statu præserte Iesu Christi.

De statu Christi hodierno credimus, eum corpore non amplius esse in terrâ, sed quod post quadraginta dies ex quo resurrexit à mortuis, ascendit in cœlos, ibique sedet ad dexteram Dei, utpote cui Pater dederit omnem potentiam ac imperium in cunctas creaturas in cœlis & in terrâ ad nostram consolationem, quodque inde venturus sit novissimo die, judicare vivos & mortuos; quia scriptum est, Johan. cap. 16. vers. 28. *Relinquo mundum & vado ad Patrem.* Et Johan. cap. 20. vers. 17. *Ascendo ad Patrem.* Et Luc. cap. 24. vers. 51. *Sejunctus ab illis, sub-*

latus est in cœlum. Et Heb. 9. v. 24. In-
 troiit in cœlum, ut jam compareret in con-
 spectu Dei pro nobis. Et Matth. 26. v. 11.
 Vos quidem semper habebitis pauperes vo-
 biscum, me autem non semper habebitis. Et
 Ephes. 1. vers. 20. Deus eum collocavit
 ad dextram suam in cœlis supra omnem
 principatum ac potestatem, virtutes ac do-
 minatum. Et Matth. 28. vers. 18. Mi-
 hi data est omnis potestas in cœlo & in ter-
 rã. Et Col. 3. vers. 1. Quæ sursum sunt,
 querite, ubi Christus est sedens ad dexte-
 ram Dei. Et Act. cap. 1. vers. 11. His
 Iesus qui à vobis profectus, receptus est in cœ-
 lum, ita veniet ut conspexistis discedentem.
 Et Act. 3. c. vers. 21. Quem oportet cœli
 contineant usque ad tempus restorationis
 omnium rerum de quibus Deus loquutus est
 per os sanctorum Prophetarum inde à prin-
 cipio.

X X I.

Adhæc credimus, licet Christus
 jam nobis non sit præsens corpore se-
 cundum humanitatem suam, nihilomi-
 nus

nus semper nobis adest, aderitque secundum divinitatem, cum ipsemet dixerit, *Matt. 28. v. 20. Ecce ego semper sum vobiscum usque ad consummationem seculi.* Et *Matth. 18. 20. Vbi duo aut tres congregati erunt in nomine meo, ibi sum in medio illorum.*

XXII.

Et hæc quidem Christi præsentia maximè nobis proficua est, & consolationis plena: nam dum adest nobis divinâ suâ omnipotentiâ, potest rebus nostris afflictis succurrere atque opitulari, etiamsi absit corpore, quemadmodum Centurio Capernaita de eo planè hoc sibi persuasum habebat, *Matth. 8. vers. 8. Domine (inquiens) non sum dignus sub cuius tectum intres, sed profer tantum unicum verbum, & puer meus sanabitur.* Atque hæc fides summo opere à Christo comprobata fuit hoc elogio, *vers. 10. Amen dico vobis, ne in Israël quidem tantam inveni fidem.*

XXIII.

Illud insuper pro certo habemus, quod qui credit Christum, non posse opitulari nisi præsens sit corpore, non solummodo inminuit omnipotentiam ejus divinam, verùm etiam credendo præsentiam illam corporalem, aufert maximam partem nostræ consolationis. Johan. cap. 16. vers. 7. *Nisi abiero (inquit Christus) Consolator ille non veniet ad vos. Et Apostolus Paulus ad Hebr. Heb. 8. v. 4. Si foret in terrâ, ne Sacerdos quidem esset, hoc est, non esset reconciliator & Advocatus noster apud Deum.*

Sed ô miseros nos mortales, nisi Christum haberemus pro Patrono, & Spiritum Sanctum pro Consolatore. Ideo Dominus noster Jesus Christus ait, Johan. 16. vers. 6. 7. *Quia hæc vobis locutus sum, tristitia cor vestrum implevit. Sed veritatem dico vobis, expedit vobis, ut ego abeam, quia nisi abiero, Consolator non veniet ad vos; si autem abiero, dimittam eum ad vos.*

Cùm igitur Spiritus Sanctus nobiscum sit, scimus & ipsum Christum nobis adesse; prout docemur, 1. Johan. cap. 3. v. 24. *Per hoc cognovimus, ipsum manere in nobis, nimirum per Spiritum, quem nobis dedit.*

X X I V.

Nec propterea divellimus unionem duarum in Christo Naturarum, etiam si non sit præsens per humanam, ubicunque locorum est per naturam divinam. Personalis enim unio non requirit ut natura humana æquè sit infinita & ubique præsens, quemadmodum est divina, alioquin sequeretur, quod dum Christus fuit in terrâ, id est, ultra triginta quatuor annos, aut non fuerit revera facta unio duarum in eo naturarum, aut verò quod falsò scripserint Evangelistæ, Christum non fuisse in omnibus locis secundum naturam suam humanam, sed modò in utero matris, modò in præsepi, modò Bethlehemi, modò in Ægypto, modò

Nazarethi, Canæ in Galilæâ, in Bethaniâ, in monte olivarum, in Prætorio, nunc in cruce, nunc haud procul inde in sepulchro & extra illud, in horto prope Jerufalem, in Galilæâ, in monte, infrâ, & suprâ, &c. Denique Jesus Christus est semper Homo-Deus in unâ Personâ individuâ, licèt membris corporeis non sit, ubicunque existit per omnipotentiam divinam.

X X V.

De Efficaciâ mortis Christi.

De Efficacitate mortis Christi hoc credimus, quod, licèt illa quidem sit reconciliatio peccatorum totius mundi, ex sententiâ D. Johannis, tamen non profit nisi solis in Christum credentibus; scriptum enim est, Joh. 3. vers. 16. *Vt quicumque credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Item, Marc. cap. 16. *Qui non credet, condemnabitur.* Immo, *Ira Dei remanet supra ipsum,* Joh. 3. vers. 36. quæ ex naturâ
manet

manet omnes homines, ut Scriptura testatur; *Sumus ex naturâ Filii iræ.*

XXVI.

De Iustitiâ Fidei.

Quicumque igitur credit in Christum, ex animo confisus Deo, quod ab eo jam sit adoptatus in filium & hæredem vitæ æternæ per meritum Jesu Christi, ille ab omnibus peccatis suis repurgatus, ita justus habetur, ac si nunquam legem Dei fuisset transgressus; prout scriptum est, Rom. 3. vers. 22. *Iustitia Dei per fidem est Jesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt.*

Et illud, idem est, quod mox sic exprimitur, Rom. 3. vers. 28. *Homo justificatur absque operibus legis, (hoc est, absque merito, immò ex solâ gratiâ) per fidem.*

XXVII.

De signis verae Fidei.

Hanc autem Fidem, & fiduciam in Deo repositam habeamus, nec ne, an vero ore tantū Christum profiteamur instar hypocritarum, aperte declarant opera nostra charitatis; quippe scriptum est, Gal. 5. vers. 6. *In Christo Iesu nec circumcisio, nec præputium quicquam valet, sed fides operans per charitatem,* Et 1. Joh. cap. 5. vers. 3. *Hæc est charitas Dei (inquit D. Johan.) ut observemus mandata eius.*

Et hæc est charitas proximi, non nocere cuiquam, sed potius benefacere, quantum in nobis est; prout scriptum est, Rom. 13. vers. 10. *Charitas proximum non afficit malo.* Item, 1. Johan. 3. vers. 16. *Sic & nos debemus vitam deponere pro fratribus.*

XXVIII.

Et profectò ubicunque vera in
Chri-

Christum Fides in animis hominum radices egit, nec in linguâ solummodo consistit, ibi nunquam non se conspicuam præbet per charitatis opera: non enim fieri potest, ut quis credat Deum pro se dedisse Filium, nec similiter accendatur amore in Deum, ac desiderio efficiendi quod gratum illi fore novit; prout scriptum est, 2. Cor. cap. 5. vers. 14. 15. *Charitas Christi nos constringit ut qui certò statuerimus, si unus pro omnibus mortuus est, igitur omnes sunt mortui: & ille quidem mortuus est pro omnibus, ut qui vivunt, non sibi posthac vivant, sed illi qui pro iis mortuus & suscitatus est.*

Si quis igitur profitetur se credere in Christum, perque ipsum salutem sperare, mancipium interea peccati, talem nos negamus habere fidem aut spem de quâ hic agitur; quia Scriptura docet, 1. Joh. cap. 3. v. 3. *Quicumque hanc spem habet, purum se conservat, sicut & ille purus est.* Item, 2. Cor. 5. v. 17. *Si quis est in Christo, ille est nova creatura.* Item, Gal. 5. vers. 24. *Qui verò sunt*
 Chri-

*Christi, carnem crucifixerunt cum affectibus
& cupiditatibus.*

X X I X.

Et, hoc est, novum illud fœdus Dei cum hominibus, cujus toties fit mentio in Sacrà Scripturâ, nimirum quod Deus jam erga nos fit benignus & misericors propter amorem Domini nostri Jesu Christi, quodque ob tantam gratiam illi perpetuas gratias agere, ac fideliter inservire debeamus, ita quidem ut qui hæc negligit, nec ea procurat quantum in se est, frustra speret hanc gratiam atque misericordiam, quæ iis solùm reservatur, qui sunt observantes illius fœderis, qui-que memores mandatorum, ea gnaviter exequuntur. Psal. 103. v. 18. Sed Deus impium sic alloquitur. Psal. 50. vers. 17. *Quid tibi est recitatio decretorum meorum, quid assumptio fœderis mei in ore tuo, cum tu oderis disciplinam & rejeceris post tergum mea verba.*

Ita ut quicumque hæc præstabit pro
captu

capto suo, idque fedulò ac ferìò quantum per infirmitatem licebit, cùm illo longanimis Deus non solùm utetur patientiâ, verùm insuper dabit ut per gratiam Spiritus Sancti multò plura præstare possit; prout scriptum est, Matth. 25. vers. 29. *Omni habenti dabitur, & eo abundabit amplius; ab eo verò qui non habet, etiam quod habet, tolletur.*

XXX.

De origine Fidei.

Credimus etiam Deum instituisse concionem verbi sui, ut per eam propagaret Fidem in Christum Jesum, quia scriptum est, Rom. 10. v. 14. 15. *Quomodo credent in eum, de quo nihil audierunt, quomodo verò audient absque docente, & quomodo docebunt, nisi missi fuerint? Ergo, Fides est ex auditu, auditus autem per Verbum Dei. vers. 17.*

XXXI.

Adhæc credimus (ut antè dictum est)

est) hominem post lapsum ita esse corruptum, ut doctrinam Evangelii prorsus capere nequeat, nedum recipere aut amplecti, nisi Deus ipsi viam præparet, cor ejus aperiendo; ut Scriptura testatur, 1. Cor. 12. vers. 3. *Nemo Iesum potest dicere Dominum, (id est, habere pro Domino & Servatore suo) nisi per Spiritum Sanctum.* Et Joh. 6. v. 44. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.*

XXXII.

Proinde certissimum hoc nobis est, Fidem nimirum singulare donum esse Dei; quemadmodum scriptum est, 2. Thess. 3. vers. 2. *Non omnium est Fides.* Item, Ephes. 2. vers. 8. 9. *Gratiâ estis servati per Fidem, neque hoc ex vobis, Dei donum est; non ex operibus, nequis glorietur.*

XXXIII.

Donum autem illud Deus, cui vult, largitur; quippe scriptum est, Rom. 9. vers. 18.

vers. 18. *Cujus vult miseretur, quem autem vult, indurat.*

XXXIV.

Nec propterea Deus in quenquam injuriosus dici potest; omnes enim peccaverunt; ac proinde omnes etiam, ut indurarentur, commere: adhuc reperiuntur plurimum indole tam perversa, tam pervicaci, ut videntes nolint videre, atque ita merentur ineluctabilem indurationem, quæ & proculdubio illis obveniet; prout scriptum est, 2. Theff. 2. vers. 10. 11. 12. *Quia veritatis amorem non receperunt, ut salvi fierent, ideo Deus mittet illis efficaciam erroris, ut credant mendacio, ut damnentur omnes qui non crediderunt veritati, sed sibi complacuerint in injustitiâ.*

XXXV.

De Fidelium gratuita Electione.

Credimus, quibuscunque à Deo donata est Fides, illos etiam ad vitam æter-

æternam electos esse; ut scriptum est,
Act. 13. vers. 48. *Crediderunt quotquot
erant ordinati ad vitam æternam.*

XXXVI.

Et vice versâ quotquot sunt ordi-
nati ad vitam æternam, illos etiam am-
plexos esse Fidem in Christum, cum
obfirmato animi proposito ita in po-
sterum vivendi ut Christianum decet,
ex præscripto illo, Eph. 1. vers. 4. 5. 6.
*Elegit nos in Christo ante iactum mundi
fundamentum, ut simus sancti & inculpatis,
in conspectu ejus in charitate, cum nos præ-
destinaverit in adoptionem filiorum per Je-
sum Christum pro beneplacito voluntatis sue,
ad laudem gloriosæ suæ gratiæ, quâ nos si-
bi dilectos reddidit in suo dilecto.*

XXXVII.

Sapit igitur impietatem, quod qui-
dam argutantur; si à Deo electus sum,
beatus fuero, etiamsi faciam quidquid
libuerit. Si enim Deus te elegit ad
beatitudinem, etiam te elegit ad san-
ctimo-

Etimoniam vitæ, ut sis inculpatus coram illo in charitate.

XXXVIII.

Præterea quos Deus elegit ad vitam æternam, eos etiam præservat, ne incidant in perniciosos errores aut infidelitatem perpetuam; scriptum enim est, Matth. cap. 24. vers. 24. *Si fieri posset, seducerent etiam electos*: quibus verbis Christus evidenter testatur, illud esse impossibile.

XXXIX.

Non possunt igitur electi perire, cum Dei potentiâ ad salutem serventur per Fidem.

XL.

Quæ quidem maxima consolatio est filiorum Dei, quod nimirum possint dicere cum Apostolo, Rom. c. 8. vers. 37. 38. *Certus sum, neque mortem, neque vitam, neque Angelos, neque Principatus, neque Potestates, neque præsentia, neque*

neque futura, neque sublimitatem, neque profunditatem, neque rem ullam aliam creatam posse nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

XLI.

*Adhæc credimus, quod quicumque scire desiderat, an sit in numero electorum, nihil opus habeat, ut inquiret in arcanum Dei consilium: nam hoc pacto nunquam quod quærit inveniet: verum si scire cupit, credat in Jesum Christum, & tum de eo certus esse poterit; omnes enim credentes sunt electi; ut scriptum est, Tit. I. v. I. *Fides est Electorum Dei.* Promissum etiam illud nequit intercidere, nempe, ut qui credunt in eum non pereant, sed habeant vitam æternam. Joh cap. 3. vers. 16.*

*Hinc sequitur, ad confirmandam in nobis magis magisque electionem nostram gratuitam, necesse esse ut indies bene agendo promoveamus, hoc enim faciunt electi, quod B. Petrus innuit his verbis, 2. Petr. I. vers. 10. *Stu-**

dete

de te fratres vocationem & electionem vestram firmam reddere, hæc enim si feceritis, nunquam impingetis.

XLII.

Quanquam autem Fides nostra interdum in nobis deprehendatur admodum exigua, desperandum tamen non est: Christus enim arundinem quassatam non confringet, nec ellychnium fumigans extinguet, Esa. cap. 42. vers. 3. Et apud Johannem ipse dicit. Qui ad me venit eum non ejiciam foras, Johan. 6. vers. 37.

Quisquis igitur expetit esse beatus, eo ipso accedit ad Christum. Esto itaque bono animo, dummodo flagrans hoc desiderium in te sentis, licet fides tua sit vel minima; verum cui desiderium hoc deest, næ ille electionem suam parvi pendit. Præterea etiam si aliquando enormibus peccatis circumventi fuerimus, ne tamen unquam animum despondeamus, multi enim electi graviter lapsi sunt, ut B. Petrus, qui ipsum

ipsum Christum abnegavit; fuit nihilominus & permansit verus Dei Electus, quod testatus est syncerâ respicientiâ. Quisquis igitur peccavit, imitetur hoc exemplum Petri, id est, agnoscat sua peccata, & pœnitundine ductus confugiat ad gratiam illam quæ est in Christo, abstinens in posterum à malo, & Deus proculdubio antea acta condonabit; scriptum enim est, Ezech. cap. 33. vers. 11. *Ne vivam (inquit Iehova) si delector morte impii, sed revertatur improbus à viâ suâ, ut vivat.* Item, 1. Joh. cap. 2. vers. 1. 2. *Si quis peccaverit, habemus Advocatum apud Patrem, nempe, Iesum Christum illum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Item, Rom. cap. 5. vers. 20. *Vbi redundavit peccatum, ibi superabundavit gratia.*

X L I I I.

De Sacramentis.

Hoc fine Deus, non ignarus quam sumus fragiles naturâ, & ad incredulitatem

tatem propensi, non solum verbo suò manifestè declaravit hanc in Christo gratiæ promissionem, verùm insuper confirmavit eam, obsignavitque visibilibus signis, quæ vocantur Sacramenta, ut non tantùm auribus, sed ipsis etiam oculis, atque adeò cunctis sensibus perciperemus, paternum hunc affectum erga nos.

De Baptismo.

Ac primò quidem sacrâ Baptismi ablutione confirmavit promissa hæc, quod nimirum propter mortem ac profusum Christi sanguinem nos habeat pro lavatis, purisque ab omni peccatorum maculâ, quodque mentem nostram magis magisque renovare velit per Spiritum Sanctum, ut peractâ hic vitâ inculpata probâque tandem obtineamus æternam felicitatem. Quod hoc ipsum Baptismus declaret qui proinde indigitatur lavacrum regenerationis quia purgat à peccatis, atque ita beatis reddit, non quod Baptis-
mus

mus hoc præstet per se, sed quod evidenter demonstret, atque fidelibus ob oculos ponat hæc dona, hanc gratiam Dei. Idque firmiter credimus; quia scriptum est, 1. Petr. 3. 21. *Non ablutio immundiciei carnis, sed foedus bonæ conscientiaë beatos facit. Quod foedus confirmatur per Baptismum, quemadmodum sub Veteri Testamento Deus illud obsignârat per Circuncisionem, cui successit Baptismus; ut Scriptura testatur, Colos. 2. vers. 11. 12. Estis circumcisi in Christo, cum quo etiam sepulti estis per Baptismum.*

X L I V.

Quemadmodum igitur antiquitus circumcisio nuncupabatur foedus Dei, quippe signum erat foederis, & sigillum justitiæ, quæ est per fidem; prout scriptum est, Genes. 17. vers. 10. *Hoc est foedus meum: & paulò post, vers. 11. Hoc erit in signum foederis inter me & te: & alibi. Rom. cap. 4. vers. 11. Abraham accepit signum Cir-*

cumci-

cumcisionis in sigillum Iustitiæ Fidei: sic itidem Baptismus vocatur lavacrum regenerationis, proinde etiam fœderis Dei, cùm signum sit & sigillum divinæ hujus gratiæ, cujus tam certò sumus participes, quam certò recipimus ipsum Baptismum secundum factam nobis promissionem. Marc. 16. vers. 16. Qui credet & baptisatus fuerit, servabitur; qui verò non credet, damnabitur.

XLV.

Qui credet tali nimirum fide, quæ operatur per charitatem, Gal. cap. 5. vers. 6. Nam in Christo nec circumcisio nec præputium ullius momenti sunt, sed Fides operans per charitatem.

XLVI.

Ad hoc etiam specialiter nosmet obstringimus in Baptismo, ut nempe per totam vitam grato simus animo, utpote participes fœderis Dei; pro- ut scriptum est, Rom. 6. vers. 2.3.4. Nos qui mortui sumus peccato, quomodo

adhuc in eo vivemus. An ignoratis quotquot baptisati sumus in Iesum Christum, in mortem ejus esse baptisatos; ut quemadmodum Christus suscitatus est ex mortuis ad gloriam Patris, ita & nos ambulemus in novitate vite.

XLVII.

Quicumque igitur sic se componit, ille verè renatus est ex Deo; qui autem secus vivit, non potest dici natus ex Deo, licèt sit baptisatus; prout Scriptura docet, 1. Joh. 3. v. 9. 10. Quisquis est natus ex Deo non peccat, quia semen ipsius Dei manet in illo, nec potest peccare, quia ex Deo natus est. In hoc manifestè sunt Filii Dei & filii Diaboli; quisquis non operatur justitiam, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum.

XLVIII.

De Christianorum liberis recens natis ita credimus: Sacrosanctum eorum Baptismum neutiquam esse prætermittendum, quæcunque occasione legi-

legi-

legitimè haberi potest ex institutione Christianâ ; quia scriptum est , Act. cap. 2. vers. 39. *Promissio facta est vobis liberisque vestris. Eâque de causâ Beatus Petrus, vers. 38. Baptisetur (inquit) unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi.*

XLIX.

Hanc autem dicimus Christianam institutionẽ, quando concionator quis, aut Dei Interpres haberi potest, qui simul fungitur baptizandi munere, quia Dominus noster Iesus Christus nemini officium baptizandi concessit, cui non pariter injunxerit, docere ; quemadmodum scriptum est, Matth. c. 28. vers. 19. *Ite docete omnes gentes, baptizantes, &c.*

L.

Quod si verò infans morte præriperetur, antequam ad Concionatorem deferri, aut Concionator ad ipsum posset accedere, nequaquam propterea illum periisse credimus ; scriptum

enim est , Genes. 17. vers. 7. *Ego tibi
Deus sum & semini tuo post te.*

Hâc Dei promissione fruuntur omnes credentes, quanquam aliqui externo signo destituantur, cùm Deus eam nihilominus efficaciter adimpleat ut patet in Johanne Baptistâ ; de quo scriptum legimus, Luc. 1. v. 15. *quod fuerit repletus Spiritu Sancto, in ipso matris utero.*

L I.

Hoc modo igitur Deus per Baptismum confirmat stabilitque promissionem sui fœderis cum nobis liberisque nostris, remittendo nempe nostra peccata, ac donando Sp. Sanctum, vitamque eternam propter mortem Domini nostri Jesu Christi, ut autem certiores simus de hoc fœdere, tantique beneficii memoria nobis assiduè renovetur, placuit cum ministerio verbi sui conjunctim instituere sacrosanctam cœnam, quâ fœderis illius fundamentum, nempe mors Christi sæpius nobis

bis

bis velut antè oculos exhibeatur, perpetuaque in animis credentium illius recordatio conservetur; prout scriptum est, Matth. 26. vers. 26. Marc. cap. 14. vers. 22. Luc. 22. vers. 19. & 1. Cor. c. 11. vers. 23. *Dominus Iesus eâ nocte quâ proditus fuit, accepit panem, actisque gratias fregit & dixit; Accipite, edite, hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur, hoc facite in mei commemorationem. Itidem accepit calicem postquam cœnasset, dicens; Bibite ex eo omnes, hic calix est novum pactum per meum sanguinem; hoc facite quotiescunque biberitis ad mei commemorationem.*

Propriè itaq; loquendo, Cœna Domini nostri est quædam reminiscencia mortis Jesu Christi, & recordatio fœderis Dei cum hominibus, ut ipse Christus declarat his verbis; *Facite hoc in mei memoriam.* Item: *Hic calix est Novum Testamentum:* quasi diceret, volo hæc mandata mea servari.

Primò, ut recordemini atque omnimodo sitis persuasi me reverà pro

vobis corpus meum cruci affigendum tradidisse, sanguinemque pro peccatis vestris fudisse, sive ut stabiliam novum pactum, quo Deus vobis promittit remissionem peccatorum. Spiritum Sanctum vitamque æternam, quæ bona vos tam certò manent, quàm reverà editis de hoc pane, atque bibitis ex hoc poculo.

Secundo, ut ineffabilis amor iste meus erga vos, quo corpus meum in mortem dedi, sanguinemque pro vobis fudi, 1. Cor. 10. v. 16. 17. per totum terrarum orbem deprædicetur, dignisque laudibus efferatur, tum ut vos in mei honorem piè sanctéque vivatis, atque vos invicem ex animo diligatis, deque uno pane edendo, sitis etiam *unum corpus*, unus spiritus, una anima. 1. Cor. 12. vers. 12. 13.

LII.

Hanc esse mentem institutionis Christi, quodque eam ob causam panem indigitaverit corpus suum, nempe quia

pe quia ordinaverat illum in memoriam corporis sui, non autem quia panis reverà in se continebat corpus illud. Certò certius credimus, quoniam in totâ Scripturâ nusquam legere est, quod corpus Jesu Christi sit aut unquam fuerit in pane, hoc verò legitur, quod Christus, quâ horâ instituit primam cœnam, discubuerit cum discipulis ad mensam, Matth. 26. v. 20. Marc. 14. vers. 17. Luc. 22. vers. 14. non autem quod occultatus fuerit sub pane: nunc verò postquam ascendit in cœlos, docet Sacra Scriptura, eum non esse ampliùs in terrâ, Hebr. c. 8. v. 4. proinde nec in pane; nec Christus unquam dixit: in hoc est corpus meum, alioqui absque minimâ hæsitatione crederemus illius omnipotentia; verùm *accepit panem*, de quo pronuntiavit; *Hoc est corpus meum*. Est igitur panis corpus Christi, & non aliud quid in pane absconditum. Atqui sciant omnes Christiani, quod panis realiter non sit corpus Christi,

cùm non sit natus ex Mariâ virgine, nec passus pro nobis in cruce. Hæc verba itaque, *Hoc est corpus meum*, non possunt plenè intelligi, nisi adjungantur sequentia, *Facite hoc in mei memoriam*: ex quibus tunc quivis facilè capiet, quam ob rationē Dominus noster *panem* nuncupaverit *corpus suum*, & quonam modo *panis* sit *corpus* illius, nempe per modū recordationis aut memoriæ.

Porro hæc est natura Sacramentorum, ut signa vel memoria beneficiorum Dei, (sive illa sint terrena sive cœlestia) ipso beneficiorum nomine vocentur, quemadmodum circumcisio appellatur fœdus Dei, cùm sit signum fœderis: ita Baptismus dicitur lavacrum regenerationis, quia est signum regenerationis & fœderis Dei. Agnus Paschalis dicitur *Pascha*, Exod. cap. 12. vers. 12, 13, 14, & 21. id est, transitus, cùm sit signum & recordatio transitus Angeli, cùm intactas præteriret domos Israëlitarum in Ægypto. Exod. 13. vers. 9.

Hoc igitur modo in omnibus Sacramentis usitato, in hoc etiam Sacramento Sanctæ Cœnæ signum corporis Christi nuncupatur corpus Christi. Idque optimè comprobatur hac verborum convenientiâ, quæ habentur in institutione tum Agni Paschalis, tum Cœnæ Dominicæ, non secus ac si Christus iis, quasi digito agnum illum voluisset monstrare, dicereque; Quemadmodum olim Agnus Paschalis institutus fuit in memoriam liberationis Ægyptiacæ: Sic ego jam instituo Cœnam, in memoriam liberationis ab inferno. Nam ut Deus fatur de Agnello; Exod. 12. vers. 5, 8, 11, 12, & 14. *Accipite, edite, illud est Pascha, id est, Transitus Iehovæ, dies hic vobis erit in memoriam*: Ita Christus loquitur de pane cœnæ; *Accipite, edite, hoc est corpus meum, facite hoc in mei commemorationem*. Similiter, Exod. 13. vers. 9. *Sic tibi erit in signum ad manum tuam, & in monimentum inter oculos tuos.*

Quo sensu etiam dicitur de Calice;

Hic Calix est Novum Testamentum in meo sanguine ; quæ voces itidem nequeunt intelligi , nisi ex interpretatione subsequente ; Facite hoc in mei memoriam : nam si eas velis capere verbotenus , Calix intelligendus est , esse in sanguine , & non contrà. Calix quoque futurus est Novum Testamentum , id est , ipsa peccatorum remissio , quod nemo unquam sanus dixerit.

LIII.

Certissimum igitur est voces in cœnâ prolatas , *Hoc est , corpus meum , hic est sanguis meus* , quæ dicuntur de pane & vino , non esse intelligendas ex sensu literarum , verùm secundum explanationem Domini nostri ; *Hoc facite in mei memoriam* ; quasi diceret ; Sumite , edite , panis est corpus meum , id est , hic panis vobis erit monumentum corporis mei , quod pro vobis tradidi. Quæ interpretatio præterquam quod sit ipsius Christi , plenissima etiam est omnis solidæ consolationis.

Cùm

Cùm enim Cœna sit ordinata in memoriam corporis Christi in mortem traditi, sanguinisque illius in remissionem peccatorum fusi, cùmque sciamus insuper Christum hæc signa nequaquam dedisse in vanum, omnino persuademur ea recipere in Cœnâ, hæc fide Filium nempe Dei verè pro nobis esse mortuum, nobisque acquisivisse vitam æternam. Quam fidem quisquis habet, re ipsâ edit & bibit de corpore & sanguine illius, qui solus beatos facit. Qui enim edit & bibit corpus & sanguinem Christi eo modo, id est, qui animo recipit, ac retinet firmiter hanc consolationem, eâque potitur atque exultat, quod nimirum Christus pro se mortuus sit, ille nunquam esuriet nec sitiet, sed post hanc vitam fruetur æternâ felicitate: ut Christus ait, ubi ipsi sermo est de hoc ipso edere ac bibere. Joh. 6. vers. 35 *Qui venit ad me nequaquam esuriet, & qui credit in me, non sitiet unquam.* Joh. 6. vers. 54. *Qui edit carnem meam, & bibi-*

sanguinem meum, habet vitam eternam, & ego suscitabo eum in ultimo die. Johan. 6. vers. 56. Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.

De corporali autem manducatione carnis suæ sic ait, Joh. 6. vers. 63. *Caro nihil prodest. In vanum igitur homo in eo se sollicitat, quod rejicitur à Christo, qui disertè articulum ascensionis suæ in cœlum opponit carnalibus hisce cogitationibus, inquiens, Joh. cap. 6. vers. 62. Quid si ergo videritis Filium hominis ascendentem eò ubi prius erat.*

Quemadmodum igitur certus est ille articulus de ascensione Christi in cœlos, ita certa quoque est consequentia, quam ipse inde elicit, nimirum, quod ore corporeo non potest sumi, nec edi.

LIV.

*De externis Sacramentorum**Ceremoniis.*

Ceremonias Sacramentorum credimus nemini mortalium licere immutare, sed faciendum esse, prout Christus præivit, quippe dicit. Johan. cap. 14. vers. 15. *Si me diligitis, observate mandata mea.* Hinc est quod liberos nostros non permittimus baptizari aliter quam in nomen Patris, Filii & Spiritus Sancti, quia nec aliter præcepit aut instituit ipse Christus. Matt. cap. 28. v. 19. *Ite & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris, Filii & Spiritus Sancti.*

Verùm Dominus noster non injunxit ut in Baptismo uteremur his verbis, *apage spiritus immunde, proinde nec pronunciamus, neque necesse est proferre cùm nusquam legatur in totâ Sacrà Scripturâ, quod infantes antè Baptismum habeant Diabolum,*
inò

imò liberi fidelium sanctificati sunt per gratiam, licet per naturam omni sanctitate sint privati; prout scriptum est, 1. Cor. 7. vers. 14. *Alioquin liberi vestri impuri essent, nunc verò sancti sunt.*

Similiter in Sacrà Cœnâ administrandâ, non utimur hostiis (ut loquuntur) ex decreto Pontificis Romani, verùm genuino pane, sicut de Christo memoratur, Matth. 26. v. 26. Dum cœnabant, accepit *panem*, &c. sic neque panem distribuimus integrum, prout Papa præcepit de hostiis sed frangimus panem prout Christus in mandatis dedit. Matth. 26. v. 26. 1. Cor. 11. *Iesus accepit panem, & fregit, dixitque; hoc facite in mei commemorationem*, nimirum quod templum corporis ejus, pro nobis destructum fuit. Johan. cap. 2. vers. 19, 20, & 21.

De Sacrilegâ Decalogi imminutione.

Quemadmodum credimus de ce-
remo-

remoniiis Sacramentorum quod nemi-
ni fas sit eas immutare, sic etiam cre-
dimus de Lege Dei, nulli mortalium
hic licere quidquam innovare, detra-
here, aut adjicere; quia scriptum est,
Deut. cap. 4. vers. 2. *Ne addite ad ver-
bum illud quod præcipio vobis, neque detrahi-
te de eo.*

Homini itaque Christiano fas non
est detruncare Decalogum, quod ta-
men fecit Pontifex Romanus, cum
propter commodum suum expunxit
præceptum de non faciendis imagini-
bus, ne plebs persentisceret imagines
ejus atque idola à Deo esse prohibita.

Epilogus.

Hæc est nostra fides, quâ planissi-
mè persuasi sumus per Verbum & Spi-
ritum Dei, perire nos non posse, dum
ipsi adhæremus, eamque operibus de-
monstramus. Precamur itaque Do-
minum Deum Patrem nostrum fide-
lem, ut, cum nobis sit largitus singu-
larem hanc sui cognitionem, propter
quam

quam nunquam illi satis dignas gratias agere possumus, alios etiam velit illuminare, qui adhuc versantur in errorum tenebris. Certè si quis Deum timet, attenditque sedulò ad ea quæ antè dicta sunt, ex propriâ conscientia adigetur honorem Deo tribuere, ejusque verbo assentiri; ut scriptum est, Joh. 8. vers. 47. *Qui Deum habet, audit illius sermonem.* Item, Hebr. cap. 4. vers. 12. *Vivus est sermo Dei, & efficax, ac penetrantior quovis gladio ancipiti, & pertingit usque ad divisionem animæ simul & spiritus, compagumque & medullarum, & dijudicat cogitationes & conceptus cordis.* Item, Ps. 94. vers. 15.

Iudicium revertetur usque ad justitiam, & post illam erunt recti corde.

F I N I S.

LB 3330

quam nun-
 tias agere
 illuminare
 rorum ten-
 timet, att
 antè dicta
 adigetur h
 que verbo
 Joh. 8. ver
 dit illius ser
 vers. 12. V
 ac penetrant
 pertingit usq
 & spiritus,
 & dijudi
 cordis.

Iudici

ju

F

FUNDACION UNIVERSITARIA SAN PABLO CEU

7103546

Bibl. E.v.d. VEKENE Luxbg.
Signatur: I. 61. 895
Inventur: Nov. 1966
Standort: R. 1

1872. [SARPI], PAOLO: Historia inquisitionis, P, Pauli Veneti [= Paolo Sarpi].
Cvi Adjuncta est Confessio Fidei, Quam ex Italicâ Linguâ Latinem fecit
Andreas Colvius.
Roterodami: Typis Arnoldi Leers, 1651.
(4) Bl., 256 S., kl-8° (13 cm).

Expl.: Amsterdam UB (281.g.28) — Carlisle, Dickinson College — København KB
(98-103-8°) — Köln UStB — Luxemburg, Samml. v.d.V. — Lyon BV — Paris BN
(E.4596) — Philadelphia, Univ. of Pennsylvania.

¶ Georgi: Bücher-Lexikon, II: 264 — Vekene, n° 202 — NUC:NC.0576576 & NS.
0136451.

